

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

1915

HÄFT. 4

KULTURHISTORISK-TIDSKRIFT

• UTGIFVEN AF •
DR. GUSTAF UPMARK
MUSEETS-STYRESMAN

Sigurd Erixon, Den stora dryckesbollen med Peder Turesson Bielkes och hans frus anvapen	193
Maria Collin, Gammalskånska band, 2	214
N. E. Hammarstedt, När vänder björnen sig i idet?	227
Björnens näring i idet	233
Carl M. Fürst, En anatomisk notis till gaffelns historia	235
Smärre meddelanden: Axel L. Romdahl, Svartsjö slottsruin år 1750; Ottilia Adelborg, Något om Gagnefs gamla mansdräkt	241
Litteratur: L. Borgström, Berättelse öfver en resa i Vermland sommaren 1845, af N. E. H.; J. Sahlgren, Blåkulla och blå- kullafärderna, af N. E. H.	250
Kristianstads »fornstuga» i nya lokaler	256

Bilaga: Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1914 samt Redogörelse för K. Lifruskammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1914.

Gåfvor till Nordiska Museet från landsorten insändas under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid hvarje föremål böra fyndort och gifvarens namn, titel och adress samt i öfrigt hvarje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angifvas.

Fotografier af kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utöfvandet af landtliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntro-föremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet af Nordiska Museet.

Uppteckningar om lefnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelse, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

Författarne äro ensamma ansvariga för sina uppsatser innehåll.

Den stora dryckesbollen med Peder Turesson Bielkes och hans frus anvapen.¹

Af

Sigurd Erixon.

Bland den samling föremål, som detta år från Statens Historiska Museum deponerats i Nordiska Museet, är äfven ett träkärl af ovanliga proportioner och ur flera synpunkter af största intresse.² Att det är ett dryckeskärl torde vara utan tvifvel, då det i formen helt ansluter sig till den stora grupp af nordiska dryckeskärl af trä, som kallas bollar, och äfven hvad storleken beträffar har paralleller, om också dessa numera icke finnas bevarade annat än i Norge.³

Den ifrågavarande bollen, som år 1861 öfverlämnades som gåfva till Statens Historiska Museum af änkedrottning Josefina, har tillhört Oskar I, men hvarifrån den kommit i hans ägo, har jag icke haft tillfälle undersöka. Äfven om man skulle kunna följa kärlets historia bakåt i tiden ett eller annat århundrade, torde detta icke vara af någon direkt betydelse för dess tolkning eller datering, då det själf genom ornering och inskrifter bär vittnesbörd om sin tillkomsttid och ursprungliga ägare.

Det är en svarfvad, rund skål af alm (?), rikt målad i 1500-talets färgskala med ornament af sengotisk prägel, fig. 1 och 2. Storleken är frapperande. Största vidden är 81 cm., diam. upptill är 71—73 cm., bottenytans diam. 35 cm., höjden är 30—31 cm. och djupet

¹ Ritningarna af vapen etc. för denna uppsats ha utförts af fröken E. v. Walterstorff.

² St. H. M. Inv. 2819.

³ Nordiska Museets norska afdeln. äger flera. Förf. ämnar i annat sammanhang ge en redogörelse för denna och besläktade grupper.

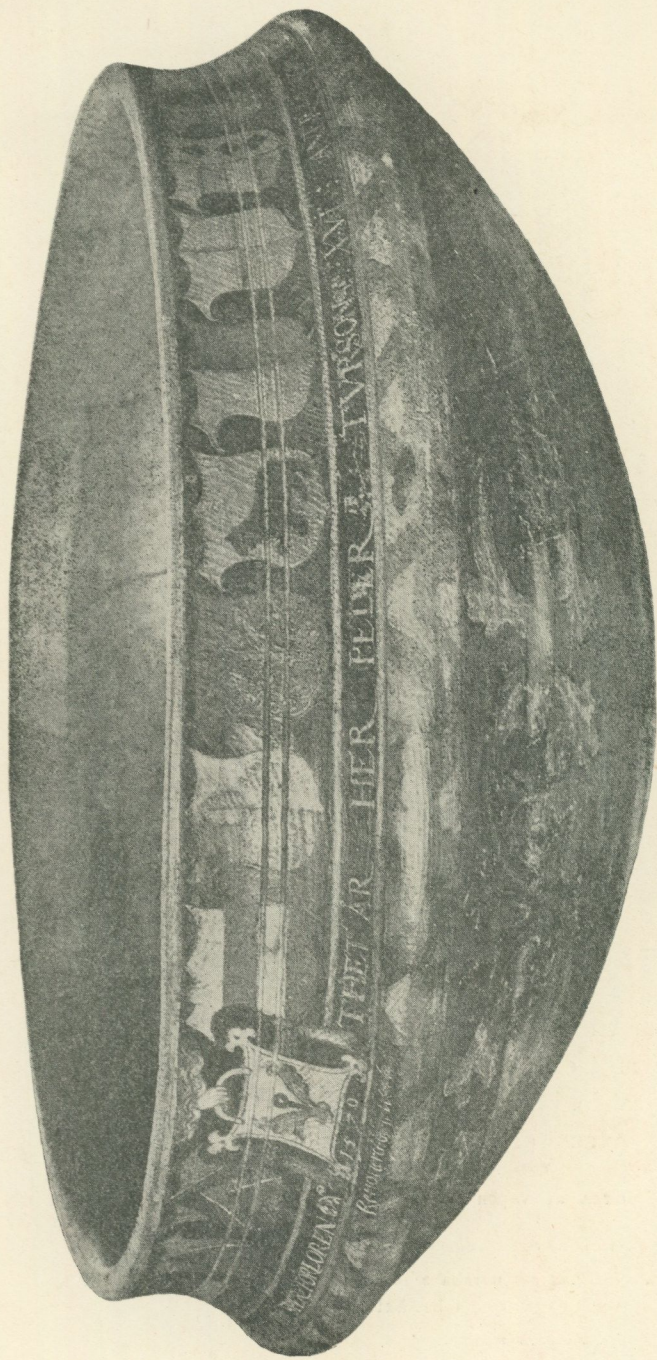

Fig. 1. Dryckesbolle från 1520.

26—28 cm. Man har använt ett block af ett gammalt, kraftigt träd; stycket har valts så att kärlets längdriktning (största diametern) blef trädets ursprungliga höjdriktning. Af ådringen ses att blockets kärna legat ett stycke öfver där mynningen gjorts, hvaraf kan slutas att trädets diam. var något större än kärlets (d. v. s. något mera än 81 cm.). Af blocket kunna alltså två likadana skålar ha förfärdigats. På hvardera af långsidorna förekommer en plan yta, som ej berörts af svarfningen, det är återstående partier af trädets ursprungliga vedyta. Profilen är den vanliga på hithörande kärl med en svagt rundad, upptill kraftigt utskjutande bukdel och en insnörd, något hålkälsformad, tämligen bred kragdel utan ansvallning vid brädden. Botten är en centimetertjock, svagt afgränsad platta. Svarfningen på buken är tämligen grof, upptill finare. Den utskjutande kanten är afgränsad genom rännor, och två tämligen djupa svarfränder gå rundt om midt på kragen. Ursvarfningen följer i hufvudsak den yttre profilen och är tämligen grof, midtelpartiet har huggits bort såsom spåren visa på den tilltäljda, något konvexa bottenytan.

Målningen är icke fullt i ursprungligt skick utan har genomgått en restaurering (år 1570, enl. inskrift). Bukdelens målning är bäst bevarad. Bottenfärgen är rödbrun och därpå är målad en gotisk växtranka af verklig skönhet. En cinoberfärgad stång går rundt om kärlet och från denna utgå efter hvarandra bladgrenar, som slingra sig ett par hvarf om stången. Dessa äro i början af ungefär samma färg som stången men vända sedan andra sidan till och äro där mörkt mossgröna. Efter ännu en vridning bli de åter rödaktiga för att slutligen i spetsarna vända den gröna sidan till. Färgen har tydligen mörknat under årens lopp. För att framställa dagrar har användts gulhvit färg i längsgående strimmor, och konturerna äro skarpt afgränsade genom kraftiga svarta linjer. Vid restaureringen har denna ranka lämnats tämligen orörd, men det förefaller åtminstone som om den gulhvita färgen ursprungligen spelat större roll än nu, liksom konturlinjerna förstärkts. I det stora hela är färglagret tämligen tunnt, och trädets yta skyntar igenom.

Bollens utskjutande kant är dekorerad med ett sicksackformigt, i vinklarna afskuret dubbelbandornament i rött och grönt. Vinkel-

fälten upptill äro röda, nedtill gulhvita. Det gröna och röda har vid restaureringen förstärkts genom påmålning med tjock, lysande färg. På ett ställe, under ett på kragen befintligt låsornament, har bandet vid restaureringen öfvermålats ett stycke med svart, glänsande färg, hvarpå med gulhvita bokstäfver målats: *Renoueret bliffueth*. Kragen har en svart, tämligen tunn fondfärg, hvarpå målats 32 st. vapensköldar af gotisk form med heraldiska färger. En del af dem ha säkert något påmålats vid restaureringen, särskildt det blå och röda. De beskrivas närmare i det följande. 16 sköldar stå på hvardera sidan om ett ornament, fig. 3, bestående af ett lås i guld med gotiska hörnflikar, svart nyckelhål och rödfärgadt bladornament kring detta. Låset hålles af en gråskär hand ur ett blåhvitt moln. Den lättfattliga symboliken i detta ornament framgår af att mannens och hustruns anvapen äro grupperade på hvar sin sida därom. På motsatta sidan åtskiljas de båda makarnas vapen af en naken skägglös man med gråskär karnation, hvilken tjänar som sköldhållare. Under sköldarna löper på hvardera sidan ett svart språkband med upprullningar både vid låset och sköldhållaren. Banden äro försedda med en i högröd ton hållen rand, liksom baksidan vid upprullningarna har samma röda färg. På dessa språkband förekomma inskrifter med renässanskapital i gulhvit färg. På det högra, utgående från låset: THET ÆR HER PEDER : TVRSONS XVI : ANER : IVSTICIA IS GESLAGEN DOT : VERITAS LIGTH IN GROTHOR NOTH och på det vänstra, utgående från sköldhållaren: THETT ÆR FRV KARIN HER NILS CLAVSONS DOTTERS : XVI : ANER FALLACIA. IS. GEBOREN. FIDES. VNDE CHARITAS HEFFT. DATT. SPEER FÖLOREN. Vid de båda inskrifternas slut, liksom emellan uppgifterna om anorna och sentenserna ha infogats små tunna akantusornament. Under låsornamentet står slutligen med samma gulhvita färg på svart botten 1570, hvilket årtal synes ha samband med de nedanför målade orden *Renoueret bliffueth*. Efter allt att döma ha dessa inskriptioner i sin nuvarande form tillkommit vid restaureringen.

Fig. 3.

Detta af följande skäl. Den svarta, ganska tjockt påsmetade och glänsande färg, som språkbandet målats med, är af samma slag, som användts till den svarta öfvermålningen under låsornamentet och hvarpå 1570 och *Renoueret bliffueth* skrifvits. Den är olika fondfärgen bakom sköldarna, men har användts till mycket breda konturlinjer eller band kring dessa för att framhäfva vapenfärgerna. Detta synes vara gjordt vid restaureringen. Man kan också skönja att öfverallt under språkbandet med upprullningar finnes ett jämnt afgränsadt gulhvitt band, som knappast blott kan vara grundfärg, då det är tämligen jämnt och väl måladt, och någon sådan färg icke förekommer under det svarta på andra ställen på bollen, ex. på sköldarna. Jag tror därför, att de nuvarande svarta språkbanden med röda kanter och gulhvita bokstäfver tillkommit vid restaureringen, hvarvid de äldre gulhvita banden helt öfvermålad. Det kan tilläggas, att till de nuvarande i gulhvitt gjorda bokstäfverna användts samma färg, som förekommer i de båda andra inskrifterna med uppgift om reoveringen — och den röda kantfärgen liknar påmålningen på sicksackbandet och sköldarna.

Hurudana bokstäfverna varit på de gamla banden kan icke numera urskiljas och äfven ett försiktigt försök att på något ställe blotta dem vore nog dömdt att misslyckas, då de säkert varit målade i mörk färg, som nu sammansmält med öfvermålningen. Såsom i det följande skall klarläggas torde bollen kunna dateras till 1520, och vid denna tid äro renässansbokstäfver ännu mycket ovanliga och knappast någonsin oblandade. Typer af samma form, som de nu på bollen förekommande, känner jag från grafstenar och målningar från 1550—70-talen. Den inskrift, som jag förutsätter stått på de ursprungliga språkbanden och som efter all sannolikhet varit lika med den nuvarande, torde därför ha varit skriven med minuskler. Det kan här också framhållas att vid reoveringen för öfrigt det gamla endast påbättrats och förstärkts. När därför språkbanden grundligare restaurerats har man dock icke anledning antaga mera än en om också tämligen radikal modernisering. Man har ju också varit angelägen om att framhålla att kärlet, som tydligen varit en släktklenod, *renoverats*. — Ljusa språkband med mörka bokstäfver synas vidare vara

vanligare vid medeltidens slut än under 1500-talets senare hälft, då hvitt på svart blir ett mode.

På grund af inskriftens uppgifter finnas goda skäl för att datera bollen till 1520. Detta torde också ganska väl stämma med hvad man kan sluta ur stilistisk synpunkt, sedan språkbanden med renässansbokstäfverna uppvisats vara tillkomna efteråt. Den gotiska rankan på bukdelens yttersida öfverensstämmer mycket nära både hvad form och färgbehandling beträffar med sengotiska ornament, ex. bland kyrkmålningar i Mälardalens län; besläktade, men rikare och mera renässansmässiga finnas liknande rankor, som daterats ända in på 1520-talet,¹ men de något äldre stå närmare. Sicksackbandet har paralleller bl. a. inom samma målningsgrupper. Vidare äro låsornamentet och sköldarna utprägladt gotiska. Hvad de senare beträffa, likna de mest sköldformer från medeltidens slut. Osymmetriska sköldar af något modifierade typer träffas visserligen i Sverige ända in på 1540-talet, men knappast i den stränga uppradning som här, utan antingen enstaka och lutande eller parvis lutande emot hvarandra. När därtill tages i betraktande, att kärlet gjordes för en af landets främsta ätter, som stod i direkt kontakt med Danmark och utlandet, liksom en del drag i vapensköldarnas anordning visa på utländskt inflytande, torde en datering till omkring 1520 ha största sannolikhet för sig. Bruket att angifva *sexton* anor är icke förut belagdt i Sverige förrän några årtionden senare, men i Danmark kan anföras konung Hans' († 1513) och drottning Kristinas († 1521) grafsten i den helige Knuds kyrka i Odense. Fattigdomen på hithörande material från 1500-talets förra hälft förhindrar oss att lära känna hur förhållandena kunna ha varit under mellantiden, men vinsten af att få detta första belägg är ju därmed så mycket större. Före 1520-talet bör det knappast förläggas, hvilket återigen stöder den nyss angifna dateringen af kärlet.

Om den Peder Turesson (Bielke), hvars anor uppräknas på bollen, känner man icke mycket, dock tillräckligt för här närmast före-

¹ Ex. i Krämarekapellet i St. Peters kyrka i Malmö, O. Rydbeck, Medeltida kalkmålningar i Skånes kyrkor, sid. 77.

liggande ändamål.¹ Han var herre till Kråkerum m. m., blef rid-dare vid kung Hans' kröning 1497 och något senare riksråd, var länge höfvitsman på Ståkeholms slott och dog 1520. År 1495 gifte han sig med Carin Nilsdotter (två sparrar) till Vik och hade med henne flera barn. Fadern var den i unionsstriderna bekante Ture Turesson († 1489), som 1452 fängslades för misstänkt samförstånd med danskarna och mot sitt hedersord rymde från Varnhems kloster till Danmark. Sonen Peder anslöt sig 1501 till den organiserade opposition mot kung Hans, som då kom till stånd under ledning af Sten Sture d. ä. och Hemming Gadh, och blef till och med vid rådmötet i Kalmar 1505 jämte öfriga medlemmar af svenska rådet fränkänd både ära, lif och gods, hvilket dock af kända skäl icke kunde utkrävas. År 1504 öfverlämnade Svante Sture Kalmar stad i slottslofven åt Gadh, Peder Turesson m. fl. Förhållandet till riksföreståndaren och hans betrodde man svalnade dock snart, och 1506 hörde herr Peder tydligen till Svante Stures motståndare. Han var emellertid med i delegationen till Köpenhamn 1509, då det för Sverige så förödmjukande aftalet uppgjordes. Först sedan Gustaf Trolle ställt sig i spetsen för de förrädiska stämplingarna mot Sten Sture, öfvergick Peder Turesson helt till Sturepartiets fiender, och han var med i den sammansvärjning som åtföljdes af uteblifvandet från rådssammankomsten i Tälge 1516. I motsats till sina medsammansvurna deltog han i den mot danska partiet skarpt fientliga herredagen i Arboga 1517, men undgick som de icke sitt straff, och Ståkeholms län fråntogs honom. Om herr Peders följande öden har man förut icke haft kännedom, men genom docent G. Carlssons senaste, hittills opublicerade forskningsresultat, hvilka han välvilligt ställt till mitt förfogande, har större klarhet vunnits däröfver. År 1518, då Kristian Tyrann belägrade Stockholm, fordrade han vid underhandlingarna bl. a. att Sten Sture skulle förbinda sig att lösgifva de båda Trol-larna och Peder Turesson, som han visste höllos i fängsligt förvar,

¹ Den följande framställningen grundar sig på Anreps Svenska Adelns ättartaflor; K. H. Karlsson, Svenska Bielkesläkten under medeltiden i Sv. Ättartal, 5 årg.; Sveriges Historia II (af H. Hildebrand) samt Gottfrid Carlssons afhandling Hemming Gadh (Uppsala 1915).

och i ett bref strax därefter till påfvens legat Arcimboldi klagar Kristian öfver svenskarnas hållning härvidlag och påstår bl. a., att Sten Sture ville beröfva dem både ära, lif och egendom. De blefvo emellertid frigifna, och Peder Turesson var med vid intåget i Stockholm den 7 september 1520. Han är äfven nämnd som medutfärdare af ett i Kristians intresse utgifvet rådsbref i Stockholm den 31 oktober s. å., men var med visshet ej då närvarande. Brevet visar likväl, att han den 31 oktober ännu bör ha varit vid lif. Nästa uppgift är ett bref af den 15 november 1520, hvori Kristian tar jungfru Anna (hr Peders äldsta dotter) med hennes syskon i sitt beskydd och låter dem behålla allt jordagods och lösöre, som tillfallit dem efter deras fäder och moder. Här af framgår alltså, att Peder Turesson dött under förra hälften af november 1520 och hans hustru tidigare (någon gång mellan åren 1514—1520). Öfver herr Peders död hvilar åtskilligt dunkel. Den 8 november timade Stockholms blodbad, men man har icke anledning tro, att Peder Turesson bragtes om lifvet af Kristian, och hade han lidit en våldsam död borde det väl blifvit omnämndt på något sätt. Man kan sålunda blott konstatera, att han dött ungefär samtidigt med det stora blodbadet; kanske det var för mycket för den åldrande mannen, som väl aldrig varit så avancerad danskvän, att han kunde gilla sådana brott mot sitt eget land.

Enligt på den tiden gängse bruk skulle bollen, om den gjorts åt herr Peder i lifstiden, ha upptagit hans faders och moders vapen i stället för hans egna och hustruns. Det bör således vara de efterlevande, som utstyrt bollen som skett och gifvit den inskriptionen. Men då endast herr Peders och hans hustrus namn upptagits synes sannolikast att bollen, som tydligen förfärdigats till någon betydelsefullare familjetilldragelse, icke användts för att hugfästa något viktigt tillfälle i barnens lif utan det enda tillfälle, som i sig förenar dessa båda förutsättningar: Peder Turessons död, hvarvid bollen användts, då de efterlevande drucko graföl öfver honom.¹

¹ Inskriftens dystra ord afvisa tanken på gladare fester såsom barndop, bröllop eller dyl., hvartill kommer, att dylika icke äro kända för barnens vidkommande förrän åtskilliga år efteråt.

Hvarken i Peder Turessons, hans hustrus eller barnens enskilda lif finnes någon känd händelse, som motiverar inskriftens förgrämda ord, i svensk öfversättning: *Rättvisan är slagen till döds, Sanningen ligger i stor nöd — Sveket är födt, Tron och Kärleken hafva förlorat vapnet*. Däremot synas alla skäl tala för att i dem ligger en återklang af den allmänna harmen öfver Stockholms blodbad, som väl äfven barnen och slakten måst deltaga i, trots Kristians tjänster mot dem. En hänsyftning på dessa sorgliga händelser synes ju också nästan oundgänglig, då grafölet bör ha stått tämligen snart efter blodbadet och sinnena ännu voro i svallning.¹

Vid grafölet stod bollen fylld med öl el. dyl. på gästabudsbordet och ur den östes eller togs drycken direkt i det eller de kärl, som antagligen gingo laget rundt. Detta bruk är väl bestyrkt i Norden äfven för Sveriges vidkommande såväl genom litterära uppgifter som bl. a. genom förhållanden hos allmogen i senare tider.² Den skildrade bollens betydelse blir därigenom så mycket större, såsom ett handgripligt vittnesbörd om parallellismen mellan de högre klassernas högtidsformer under ifrågavarande tid och allmogens ännu flera århundraden senare påvisbara. Det är en förmedlande länk och en monumental sådan. Dessa slutsatser förringas icke, om det också, mot förmodan, skulle visa sig, att de åsikter rörande bollens tillkomst och inskriftens innebörd, som här framställts, icke kunde upprätthållas. Såsom dryckeskärl från öfvergångstiden mellan medeltiden och renässansen har den ändå sitt stora intresse.

Här lämnas nu en öfversikt af anvapnen på bollen jämte de personer som åsyftas, i den mån det varit möjligt utan att

¹ Jmf också van Dürens inskrifter från samma tid i Stockholms Storkyrka och a. st. (Fataburen 1906 sid. 171 ff). Att inskriften endast vore ett öfverdrifvet allegoriskt uttryckssätt för vanlig sorg motsäges absolut af tidpunkten, men möjligt är att den ansluter sig till tyska begrafningsdikter. Det är möjligt, att grafölet ej blef af förrän 1521, då befrielsekriget börjat. I så fall böra orden ses i sammanhang med detta.

² Författaren till denna uppsats förbereder en undersökning rörande nordiska dryckeskärl och dryckesseder, hvarför ett utförligare ingående på dessa frågor här icke ansetts lämpligt.

konsekvent utsträcka efterforskningarna utöfver tillgänglig tryckt litteratur.¹

När de sexton anorna skola anges, sker det genom uppräknig af förfäderna i fjärde led. Detta skedde vanligen i Sverige så att fäderne- och möderneanorna anfördes par efter par, d. v. s. de öfversta leden i ett anträd uppräknas rakt öfver (jmf. fig. 4 och 5). På bollen är uppställningen gjord efter en annan princip, så att ordningen inom hvardera anträdet blir denna: *faderns* farfarsfar, *moderns* farfarsfar, *faderns* morfarsfar, *moderns* morfarsfar etc. Denna mera organiska princip för uppräknigen har tillämpats för alla manliga personer i fjärde ledet tillbaka (hvilket motsvarar alla personer i tredje ledet). Däremot har man upptagit de kvinnliga anorna i fjärde ledet efter en mera tillfällig princip såsom synes af fig. 4 och 5. Det förefaller som om man utgått från färdiga 8-aneserier och sedan sökt komplettera dessa med vapnen för kvinnorna i fjärde led tillbaka för att få 16 anor. Kunskapen om dessa har varit ganska liten.

På de här meddelade anträden, fig. 4 och 5, har numreringen skett efter vapnens ordning på bollen, d. v. s. efter nyss anförda principer. Ännu ett i Sverige ur heraldisk synpunkt ovanligt drag här ligger däri, att fäderneanorna utgå åt höger (heraldiskt vänster) och möderneanorna åt vänster från låsornamentet. De osymmetriska sköldarna ha sina urtagningar på båda sidor riktade åt låset. Ibland äro en del vapen på bollen, särskildt de som representera kvinnorna, felaktiga. Detta betecknas på fig. 4 och 5 genom öfverkorsning i ringen. Jag redogör inom hvardera anträdet först för vapnen och hvilka personer som åsyftas i fjärde ledet bakåt, därefter för mellansiggande led. På figurerna är vanlig heraldisk beteckning använd, och höger och vänster anges efter heraldiskt bruk.

De nyss påpekade afvikelserna från hvad som var vanligt hos oss bero tydligen på direkt utländsk påverkan.

¹ Jämte vanliga svenska handb. har jag rådfrågat Danm. Adels Aarbo; A. Thiset och P. L. Witttrup, Nyt Dansk Adelslexikon samt Dansk Adelslexikon. Vidare har jag haft nytta af G. A. Sparres anteckningar i inventariebilagan i St. H. M., liksom jag är skyldig int. frih. Rudolf Cederström och amanuensen Sigurd Wallin ett hjärtligt tack för en del råd och upplysningar.

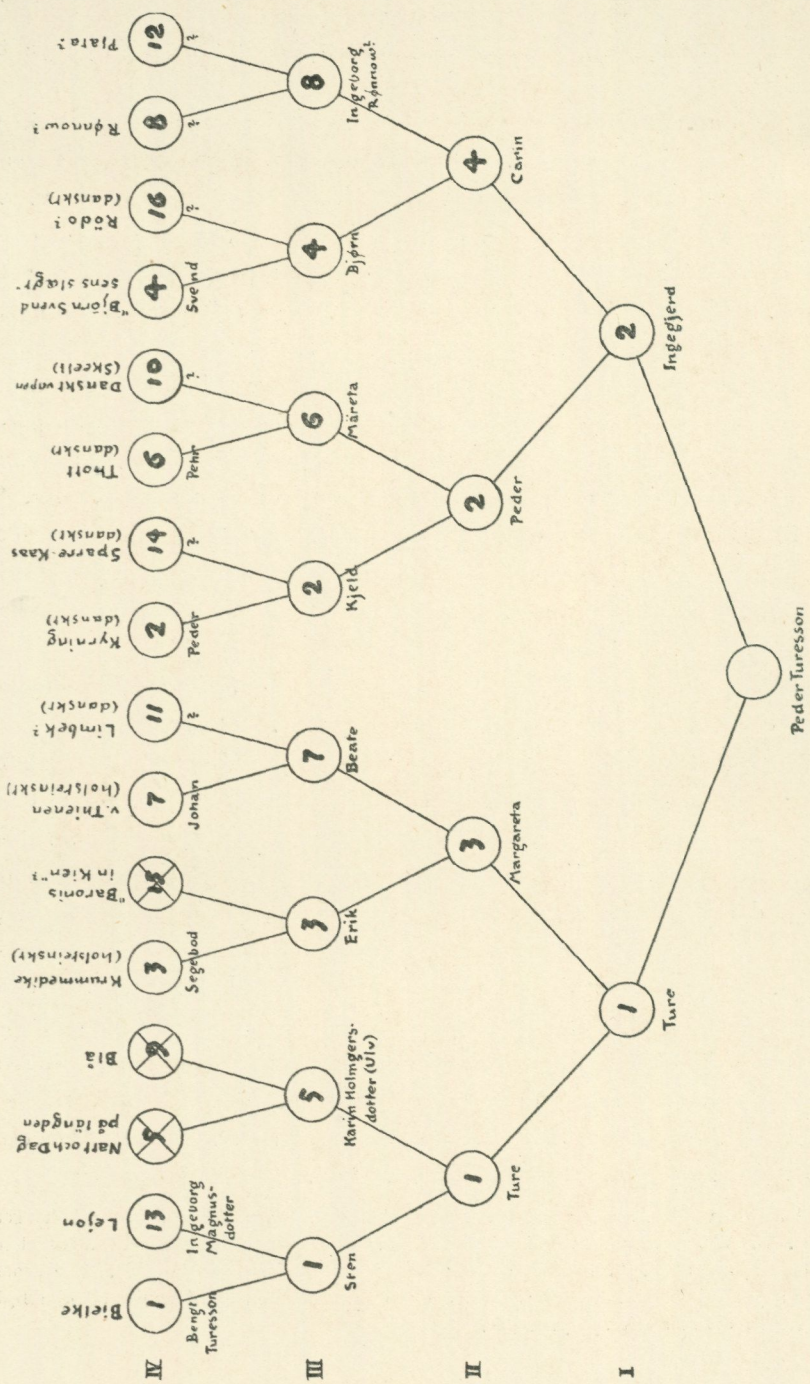

Fig. 4. A. Peder Turesson Bielkes anor.

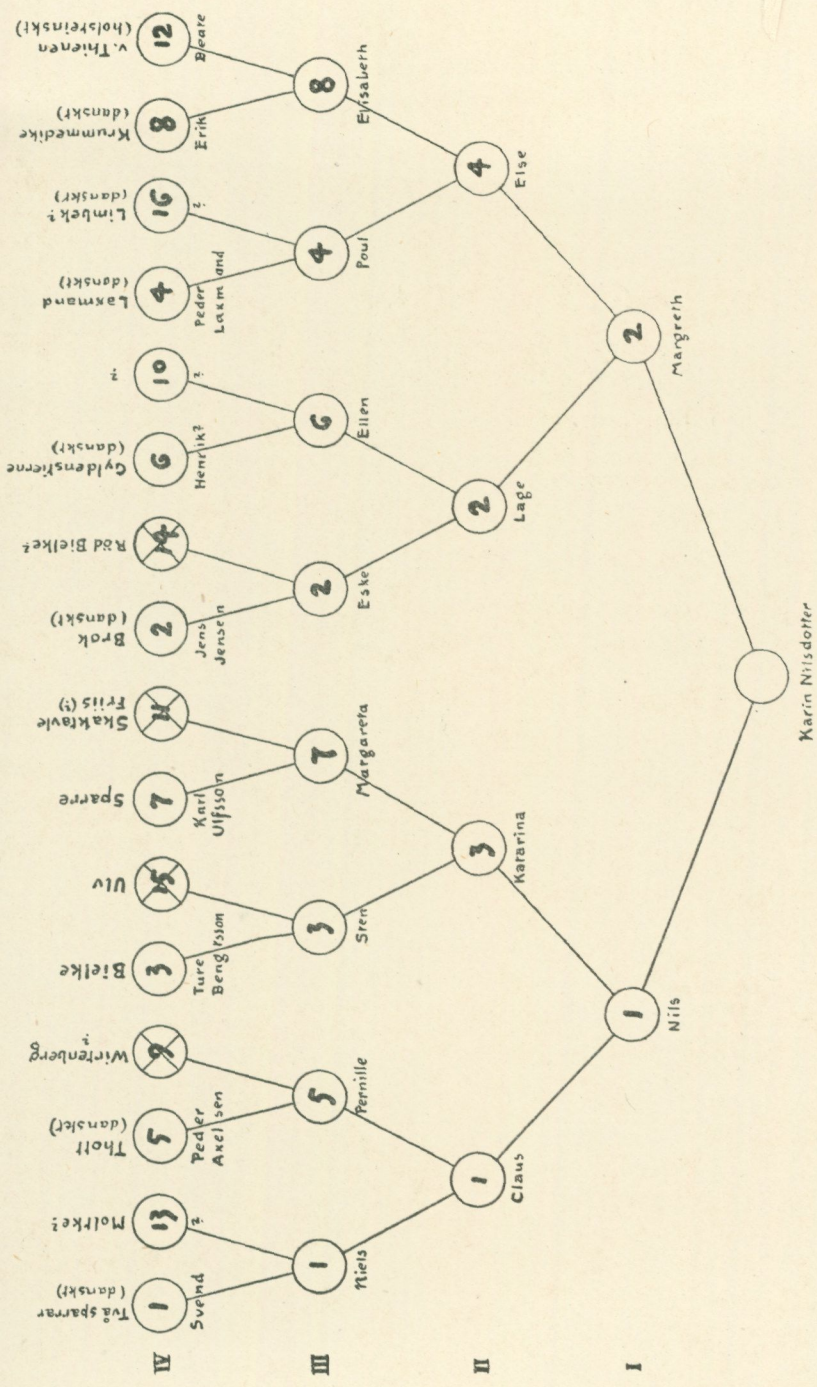

Fig. 5. B. Karin Nilsdotters (två sparrar) anor.

A. Peder Turessons anträd.

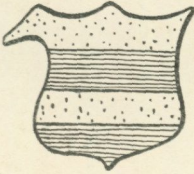

Fig. 6.

IV: 1 (fig. 6). Bielkevapnet: två guldbjälkar på blått¹ fält. Farfarsfarfar. Bengt Turesson, nämnd 1341—58, riksd. (?), riksr., g. m. Ingeborg Magnusdotter (lejon).

IV: 2 (fig. 7). Danska släkten Kyrnings vapen: klufven sköld i guldbrunnt och guld med 3 blad i samma färger ehuru motsatta mot fältets. Den guldbrunna färgen förekommer på en stor del af de öfriga vapnen också och motsvarar i allmänhet silfver. I själfva verket har denna färg nog uppkommit genom att den en gång pålagda silfverfärgen varit ohållbar och occiderats.

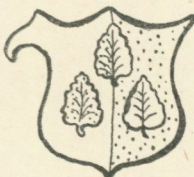

Fig. 7.

I det följande anger jag därför denna färgs tillstånd endast i parentes. I figurerna betecknas den som hvitt eller silfver. Emellertid uppges Kyrnings vapen vara silfver eller hvitt och grönt. Möjligt har det också ursprungligen varit så äfven här, ty under guldets (och dess skära grundfärg)² kan man spåra grön färg. Morfarsfarfar: Peder Kyrning (Danm. Ad. Aarb. XVIII).

IV: 3 (fig. 8). Holsteinska släkten Krummedikes vapen: silfver-träd (guldbrunnt) i blått fält. Farmorsfarfar: Segebod Krummedike til Mehlbeck og Køgismose; nämnd 1340, var död 1393, g. m. Sidsel Skram till Rundtoft (enl. Danm. Ad. Aarb. XVII). Annars uppges han, exempelvis på Gustaf I:s Genealogia Paterna³ hetat Lyder, men denne var kusin till Erik Krummedikes far Segebod.

IV: 4 (fig. 9). Björn Svendsens släkts vapen: en svart, gående björn i silfver (guldbrunnt). Dennes vapen uppges dock haft grönt fält. (Enl. Thiset o. Wittrup känner man af denna släkt endast

¹ I detta som i alla andra fall har den blå färgen ganska groft påbättrats vid renoveringen.

² Såväl silfver som guld har ett skärt undre färglager.

³ Afbild. i Peringschiölds Monum. Ullerakerensia.

Bjørn Svendsen af Rosendal i Skåne, ridd., (den här åsyftades son) samt Simon Bjørnsen lagm. i Oslo 1429.) Bland Peder Turesson Bielkes sons, Ture Pedersson († 1577), 16 anvapen i Trosa landsförsamlings kyrka¹ kallas Björn: »He Biörn Svenson. Riddare, kallad Brun af en släkt från England.» De danska Björn- och Brun-släkterna ha icke något vapen som liknar det här ifrågavarande vapnet. Äfven Anrep har en uppgift om att släkten kom från England. — Farmorsfarfar: Svend (att döma af sonens namn).

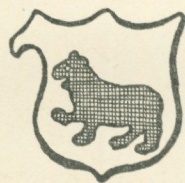

Fig. 9.

IV: 5 (fig. 10). Släkten Natt och Dags (på längden) vapen: klufven sköld i silfver (guldbrun) och blått. Det senare är tydligen fel för svart. Emellertid torde detta vapen vara felaktigt insatt för ulfvapnet, ty Peder Turessons farmorsmorfar uppges ha hetat Hollinger eller Holmger Carlsson till Hästholmen (af tillbakaseende ulfsläkten), ridd., g. m. Kjerstin Nilsdotter af Ekasläkten.

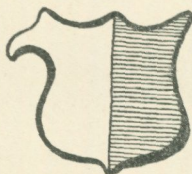

Fig. 10.

IV: 6 (fig. 11). Danska släkten Thotts vapen: fyrdelad sköld med hvartannat fält rödt, hvartannat guld. Morfarsfarfar: Peder? Okänd. Bland anvapnen i Trosa landsförsamlings kyrka upptages dottern under namnet Märeta Pehrsson (Thott).

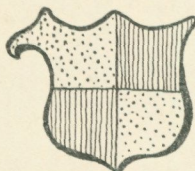

Fig. 11.

IV: 7 (fig. 12). Holsteinska släkten v. Thienens vapen: klufven sköld, högra halfvan 4 gånger delad med hvartannat fält i guld, hvartannat i rödt, vänstra halfvan med 3 snedställda, svarta rutor. Annars uppges släktens vapen vara rödt och svart. Farmorsmorfar: drotsen Johan v. Thienen, omn. ex. 1397. (Han och hans dotter pläga i svenska källor, ex. Gustaf I:s Genealogia Paterna, kallas »Phlitzingen in Bavaria»).

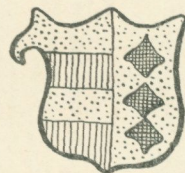

Fig. 12.

² Jmf. Sigurd Wallin, Om barocktidens begrafningsvapen i Södermanl., i »Utst. af äldre kyrklig konst i Strängnäs 1910», II sid. 99. Aman. Wallin har också ställt fotografierna och anteckningarna rörande desamma till mitt förfogande.

IV: 8 (fig. 13). Danska släkten Rønnows vapen?: klufven sköld, högra halfvan silfver (guldbrunnt), den vänstra svart¹ (jmf. IV:5). Kunde vara släkten Natt o. Dags (på längden) vapen, men det är

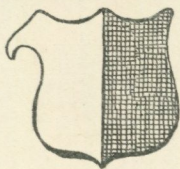

Fig. 13.

icke troligt att detta vapen är svenskt. En klufven sköld i svart och silfver fördes af ex. danska släkten Passow. Ingen känd person finnes dock som det passar in på. Emellertid uppges den här ifrågasvarande personens dotter på anvapnen i Trosa landsförsamlings kyrka hetat: »Fru Ingeborg Rønnou af Dalarö.» Hennes vapen där är klufven sköld i silfver och blått, medan danska släkten Rønnows vapen har guld och rödt. Den förväxling, som gjort sig gällande på fru Ingeborgs vapen, kan ju också finnas på bollen. Likväl finnas hvarken fru Ingeborg eller hennes far upptagna i geneal. öfver släkten R. i Danm. Adels Aarb. XXX.

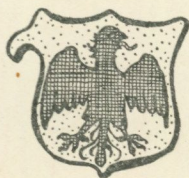

Fig. 14.

IV: 9 (fig. 14). Släkten Blå's vapen: en fläkt, enhöfdad s. k. lejonörn, svart med röd tunga, i guldfält. Farfarsmormor. Detta vapen är felaktigt, ty Holmger Karlsson (ulf) var gift med Kerstin Niclisdotter af Eka-släkten.

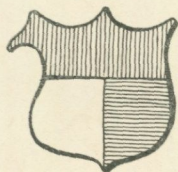

Fig. 15.

IV: 10 (fig. 15). Trol. danskt vapen: Skeel eller Wiffert?: delad sköld med nedre delen klufven, öfra fältet rödt, nederdelen silfver (guldbrunnt) och svart. Morfarsmormor: okänd. (Enl. Danm. Ad. Aarb. skulle hon fört en sparre i vapnet.)

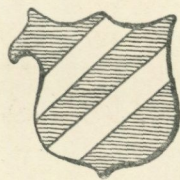

Fig. 16.

IV: 11 (fig. 16). Danska släkten Limbecks vapen: två snedbjälkar i silfver (guldbrunnt) i blått fält. Denna icke fullt riktiga form och färg har Limbecks vapen äfven på Gustaf I:s Genealogia Paterna. Farmorsmormor: Johan v. Thienens maka hette enl. Gustaf I:s Gen. Margareta Niclisdotter, men någon sådan person upptas ej i Danm. Adels Aarb.

IV: 12 (fig. 17). Danska släkten Platas vapen?: två svarta örnvingar i guldfält. Likväl har Platavapnet vanligen två örnhufvuden

¹ För att framhäfva det svarta har man använt grönt omkring skölden.

i vingarnas öfre delar. Pariis? Svenska Mohammersläktens vapen? Troligast är att det är ett danskt vapen. Mormorsmormor: okänd.

IV: 13 (fig. 18). Svenska släkten lejons vapen (Ulfåsasläkten): upprättstående, krönt, gyllene lejon i blått fält. Farfarsfarmor: Ingeborg Magnusdotter.

IV: 14 (fig. 19). Danska släkten Sparre-Kaas' vapen: röd sparre i silfver (guldbrunnt). Visserligen förde en gren af svenska Sparresläkten samma vapen, men sannolikt gäller det här ett danskt. Morfarsfarmor: okänd.

IV: 15 (fig. 20). Holsteinska släkten v. Kiens vapen?: svarta fågelfötter i guldfält. På samma sätt i Gustaf I:s Gen. Pat. Farmorsfarmor. Den härmed åsyftade kvinnans namn är ej känt. Likväl hör vapnet ej hit, ty det är Segebod Krummedikes, icke Lyders, hustru det är fråga om, och hon hette Sidsel Pedersdatter Skram till Rundtoft och lefde som änka 1397 (enl. Dan. Ad. Aarb. XVII).

IV: 16 (fig. 21). Danska släkten Rödes vapen?: fyrstyckad sköld i silfver (guldbrunnt) och rödt. Ett likadant vapen upptages för fru Ingeborg Ivarsdotter Röde på Sten Eriksson Leijonhufvuds grafmonument i Uppsala domkyrka, men liknar annars icke i anf. danska källor upptagna vapen. Mormorsfarmor: okänd.

III: 1. Sten Bengtsson (Bielke), riksd., marsk, lagm., † 1408, g. m. Katarina Holmgersdotter (ulf).

III: 2. Kjeld Kyrning, g. m. Märeta Pedersdotter (Thott).

III: 3. Erik Krummedike till Rundtoft, nämnd fr. 1392, drots i Sønderj. 1406, danskt riksr., † 1439, g. m. Beate v. Thienen.

III: 4. Bjørn Svendsen af Rosendal i Skåne, ridd. nämnd 1397—1421. (Enl. Thiset o. Wittrup: Nyt danskt Adelslex.). På anvapnet i Trosa landsförs. kyrka kallas han »He Biörn Svenson, Riddare kallad Brun

14—150310. *Fataburen* 1915.

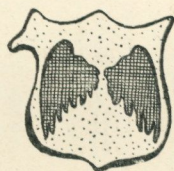

Fig. 17.

Fig. 18.

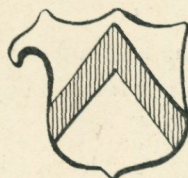

Fig. 19.

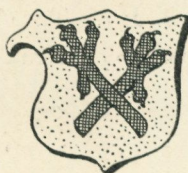

Fig. 20.

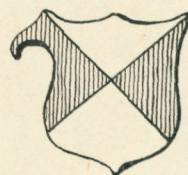

Fig. 21.

af en släkt från England». Äfven Anrep uppger att släkten var från England. Enl. Trosavapnen g. m. Fru Ingeborg Rønnow af Dalarö.

III: 5. Katarina Holmgersdotter (ulf), g. 1371 m. Sten Bengtsson (Bielke).

III: 6. Enl. anvapnen i Trosa landsf. kyrka: fru Märeta Pehrsdotter (Thott). Hon är dock icke upptagen i Thott-gen. i Danm. Ad. Aarb. XVII.

III: 7. Beate v. Thienen g. m. Erik Krummedike.

III: 8. Enl. anvapnen i Trosa landsförs. kyrka: fru Ingeborg Rønnow af Dalarö, dock ej upptagen i Rønnow-gen. i Danm. Ad. Aarb. XXX.

II: 1. Ture Stensson (Bielke) riksd., riksr., lagm. † 1425, g. 2 m. Margareta Eriksdotter Krummedike.

II: 2. Peder? Kyrning Kjeldsen till Færilde, omt. 1421—34, g. m. Karen Bjørnsdatter af Rosendal.

II: 3. Margareta Eriksdotter Krummedike, g. m. Ture Stensson (Bielke).

II: 4. Karin Bjørnsdatter (Bjørn) af Rosendal, g. m. Peder Kyrning.

I: 1. Ture Turesson (Bielke) f. 1425, † 1489, riksd., marsk, lagm., bosatt på Kråkerum, g. m. Inger Kyrning.

I: 2. Inger Pedersdatter Kyrning, omn. 1481, lefde ännu 1503, g. m. Ture Turesson (Bielke).

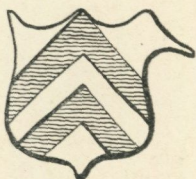

Fig. 22.

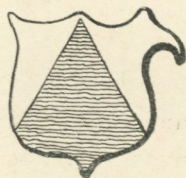

Fig. 23.

B. Karin Nilsdotters anträd.

IV: 1 (fig. 22). Danska släkten två sparrars vapen: 2 blåa sparrar på silfverfält (guldbrunnt). Farfarsfarfar: Svend (att döma af dotterns namn).

IV: 2 (fig. 23). Danska släkten Brocks vapen: från sköldfoten uppstående blå spets i silfverfält (guldbrunnt). Morfarsfarfar: Jens Jensen äfven kallad Niels Jensen. Dräpt 1404, g. m. Ide Lagesdotter (af släkten med »det spraglede panterdyr»). (D. Ad. Aarb. VI.)

IV: 3 (fig. 24). Svenska Bielke-vapnet: 2 guld-bjälkar i blått fält. Farmorsfarfar: Ture Bengtsson, † 1415, riksd., riksr., lagm. i Uppl., g. år 1385 m. Margareta Arvidsdotter (Sparre).

IV: 4 (fig. 25). Danska släkten Laxmands vapen: silfversvan (guldbrun) med ring i näbben (båda i guld) i blått fält och hvita böljestrимmor. Mormorsfarfar: Peder Laxmand, omtal. 1392, var död 1402, g. 1 m. Taleke Gotschalksdatter (Degn), g. 2 m. Beate Joakimsdatter Wohnsfleth till Asserbo. (Danm. Ad. Aarb. XIX.)

IV: 5 (fig. 26). Danska släkten Thotts vapen: fyrdelad sköld i guld och rött. Farfarsmorf: Peder Axelsen till Herlev och Børsholm, omtal. 1370—71, var död 1376, g. m. Juliana Pedersdatter Grubbe.

IV: 6 (fig. 27). Danska släkten Gyldenstierne: sjuuddig, gyllene stjärna i blått fält. Morfarsmorf: Henrik, riksr., lefde ännu på 1440-talet (?).

IV: 7 (fig. 28). Svenska släkten rød sparres vapen: rød sparre i guldfält. Farmorsmorf: Karl Ulfsson (Sparre) till Tofta, ridd. och riksm., g. m. Helena Israelsdotter (två vingar).

IV: 8 (fig. 29). Danska släkten Krummedikes vapen: silfverträd (guldbrun) i blått fält. Mormorsmorf: Erik Krummedike (= A:III:3).

IV: 9 (fig. 30). Danska släkten Wirtenbergs vapen?: silfverfärgadt, krönt, gående lejon med rød tunga i blått fält. Vapnet är dock icke riktigt, ty lejonet på Wirtenbergsvapnet är rödt och står på en gyllene hillebard, men genom någon förblandning synes en felaktig tradition uppstått att Peder Axelsen Thott var gift med en Beata Wirtenberg; hans maka hette i stället Juliana Pedersdatter Grubbe, hvars vapen icke innehöll något lejon. Farfarsmormor.

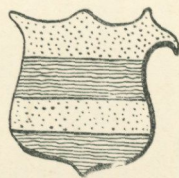

Fig. 24.

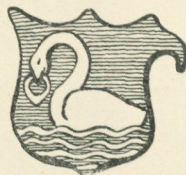

Fig. 25.

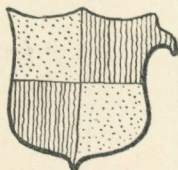

Fig. 26.

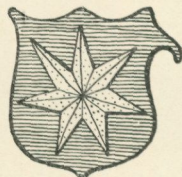

Fig. 27.

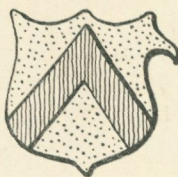

Fig. 28.

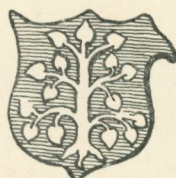

Fig. 29.

Fig. 30.

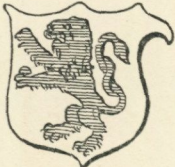

Fig. 31.

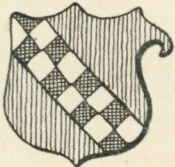

Fig. 32.

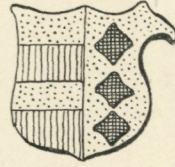

Fig. 33.

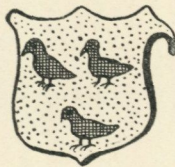

Fig. 34.

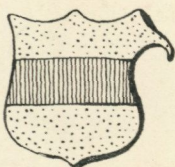

Fig. 35.

IV: 10 (fig. 31). Trol. danskt vapen: upprättstående blått lejon i silfverfält (guldbrun). Morfarsmormor: okänd.

IV: 11 (fig. 32). Danska släkten Skaktavle-Friis eller möjl. den med Friis besläktade Rosenkrantz?: schackspelsrutad snedbjälke med hvarannan ruta svart, hvarannan silfver (guldbrun). Vapnet måste dock vara fel: ty Karl Ulfssons (Sparre) maka var Helena Israelsdotter af Mohammar (två vingar).¹ Farmorsmormor.

IV: 12 (fig. 33). Holsteinska släkten v. Thienens vapen, jmf. A: IV: 7. Mormorsmormor: Beate v. Thienen, samma person som A: III: 7.

IV: 13 (fig. 34). Danska släkten Moltkes vapen?: 3 svarta fåglar i guldfält. Farfarsfarmor: okänd.

IV: 14 (fig. 35). Möjligen danskt vapen: röd tvärbjälke i guldfält. Ett dylikt vapen fördes dock i Sverige af svenska ätten röd Bjelke. Emellertid måste vapnet vara fel insatt här, ty Jens Jensen Brock var gift med Ide Lagesdatter (af släkten med »det spraglede panterdyr») till Clausholm, hvilken nämnes sista gången 1408. Morfarsfarmor.

IV: 15 (fig. 36). Svenska släkten Ulf's vapen? (dock ej alldeles lika): blå varg i silfverfält (guldbrun). Detta vapen är dock oriktigt insatt här, ty Ture Bengtsson (Bielke) var gift med Margareta Arvidsdotter (Sparre), som förde i vapnet en röd sparre i guldfält. Farmorsfarmor.

IV: 16 (fig. 37). Danska släkten Limbecks vapen: 2 snedbjälkar i silfver från vänster i blått fält. Morfarsfarmor: Okänd.

¹ Detta vapen finns ju på andra sidan bollen. Ibland ser det nästan ut som om kvinnovapnen helt sammanrörts.

III: 1. Niels Svendsen (två sparrar) till Ellinge, död 1435, en af dåtidens största jorddrottar i Skåne, g. m. Pernille Pedersdatter (Thott).

III: 2. Esge Jensen Brock till Essendrup, om-tal. 1425 etc., ridd. riks., † 1441, g. 1. m. Sophie Hak Andersdatter, g. 2. m. Ellen Henriksdatter (Gyldenstjerne).

III: 3. Sten Turesson (Bielke), vpn., höfvitsm. på Piksborg, ägde Vik, Ekholmen och Örby, † 1431, g. m. Margareta Karlsdotter (Sparre).

III: 4. Poul Laxmand till Valden, g. m. Beate Eriksdatter Krummedike.

III: 5. Pernille Pedersdatter (Thott).

III: 6. Fru Iliane (Ellen) Henriksdatter (Gyldenstjerne), † 1472.

III: 7. Margareta Karlsdotter (Sparre), † 1427.

III: 8. Elisabeth Krummedike.

II: 1. Claus Nielsen (två sparrar) till Ellinge, riks., † 1451, g. m. Katarina Stensdotter (Bielke).

II: 2. Lage Esgesen Brock till Estrup och Bregenholm, ridd., lefde ännu 1503, g. (före 1460) m. Else Poulsdatter Laxmand.

II: 3. Katarina Stensdotter (Bielke), lefde ännu som änka 1458.

II: 4. Else Poulsdatter Laxmand, lefde ännu 1466.

I: 1. Nils Clausson (två sparrar) till Ellinge och Vik. Måste på grund af landsförräderi fly till Sverige, blef sv. riks., och slöt sig till Sturepartiet, † 1505, g. m. Margrethe Lagesdatter Brock.

I: 2. Margrethe Lagesdatter Brock.

Fig. 36.

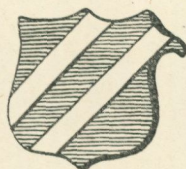

Fig. 37.

Gammalskånska band.

Af

Maria Collin.

II.

Sedan den föregående uppsatsen om band varit synlig i Fataburen (1915 s. 14 o. f.) meddelade häradshöfding E. Leijonhufvud i Östersund, att i Fornminnesföreningens samlingar därstädes fanns ett redskap för bandtillverkning. Under en resa genom Norrland och Norge denna sommar hade jag tillfälle se denna s. k. bandslå,¹ en platt trästång, 2,10 m. lång, 5 cm. bred. Tvärs igenom stången äro borrade vid ena ändan ett hål, hvori en pinne är insatt, och vid den andra 10 st. hål i rad med 4 1/2 cm. mellan hvarje; till denna rad af hål hör en flyttbar pinne. Mitt antagande, att stången användts vid förfärdigandet af pinnband (spedeband) bekräftades från Nordiska Museet, som mottagit uppgift, att detta slags band med tillhjälp af ett sådant redskap tillverkats i Eskilstunatrakten.² Stången synes afpassad efter längden af den varp, som plögade uppläggas för ett par strumpeband. Varpen lades tydligtvis kring de båda pinnarna vid ändarna, och efterhand som varpen under arbetets fortskridande blef kortare, flyttades den ena pinnen undan för undan inåt i ett nytt hål.

Pinnade band förekomma äfven i Norrland. Det skulle vara intressant att veta, om tekniken någonstädes här i landet nått en högre utveckling, hvilket man finner vara fallet i Norge, där under

¹ Från Helgeåkiln, Hammerdals socken i Jämtland. Märkt J. J. D. 1834.

² Meddeladt af herr E. M. Dahlberg, Stockholm.

namn af sprang (sv. språngning) utförts fransar för handkläden m. m. i rik variation af synnerligen vackra mönster, fig. 1. På Husfliden i Kristiania upplystes, att man under senare år fitigt börjat göra bruk af detta gamla vackra handarbete. Vid flätningen användes en ram; arbetet göres med fingrarna, och i den mån man fortskrider inskjutes en smal, svärdsliknande spjåla i skälet. Då en rad är färdig införes en andra spjåla bredvid den första för att sedan dragas ner till motsatta kanten. Flera spjålor förekomma ej. I samlingarna på Maihaugen vid Lillehammer finnas två olika ramtyper, en större på fot, c:a 1 m. hög, 60 cm. bred, liknande den å sid. 18 i min föregående uppsats afbildade rutenska, och en mindre, c:a 50 cm. hög, 30 cm. bred utan fot. Kanske medfördes en sådan liten behändig ram i skog och mark, liksom man hos oss med bandväfnad, hålsöm och stickning förkortade tiden under ensamhetens långa timmar vid vallandet af boskapen.

I Zeitschr. f. Ethnologie 1914 s. 824 omtalar R. Vuia, att rumänska kvinnor i Siebenbürgen om vintern bära en lång päls, som sammanhålles af ett 2—3 m. långt, flätadt skärp. Beskrifningen af huru dessa skärp förfärdigas gifver vid handen, att vi äfven där hafva med pinnflätningen att göra, men dessa kvinnor pläga arbeta med en vertikalt utspänd varp. Denna upplägges på två käppar; den ena fastgöres vid en takbjälke, den andra hålles af den arbetande fast med fötterna. Man nöjer sig icke som i nordligare ängder med 2—4 pinnar, utan insätter omkr. 30—40 sådana. Där de båda fläthalfvorna slutligen mötas, drager man några trådar igenom för fasthetens skull, ty hela längden skall bibehållas. Skär-

Fig. 1. Flätad frans (sprang), Norge.

pen äro svarta och sakna mönster.¹ Förf. nämner, att tekniken är känd äfven af de ungerska slovakerna.

Om bricking och pinnflätning i Polen, Kaukasus och Algier lämnar A. v. Gennepe i nyssnämnda tidskrift 1912 s. 60—63 och 624—626 intressanta notiser. Det antydes här, s. 626, att flätningen i fråga skulle vara att finna hos vissa sydafrikanska stammar, och han säger

sig också hafva funnit en parallell i en inom Sydamerika vanlig teknik. G. inköpte en dag i Paris en på detta sätt flätad liten leksakspung, och på förfrågan fick han till svar, att sådana i mängd förfärdigas i Japan, och att de göras för hand.

Hos Hemslöjden och i museet i Hudiksvall finner man synnerligen vackra prof på brickväfnad, bl. a. runda snodder och fransar. För snodder gör man samma förberedelser som till bandväf, men

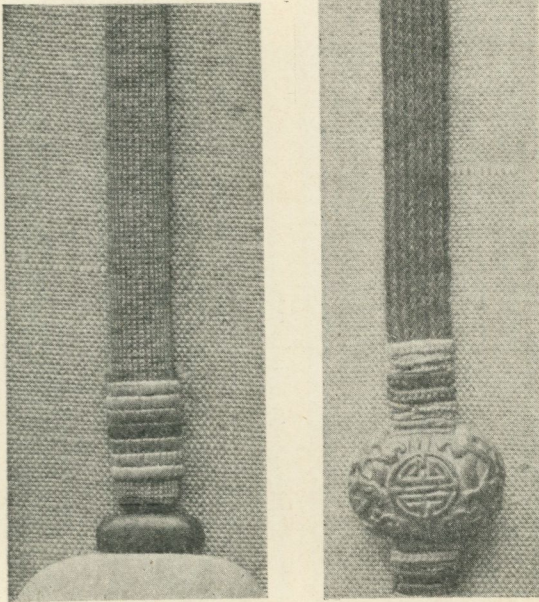

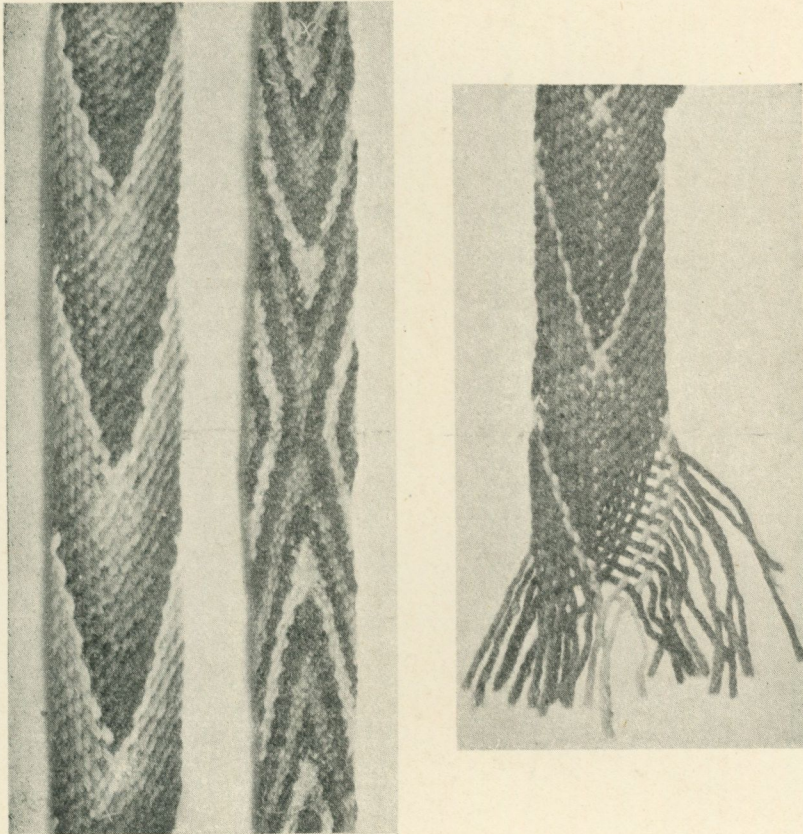
Fig. 2, 3. Kinesiska brickband.
Konstslöjdmuseet i Göteborg.

då man väfver införes ständigt inslaget från samma håll och tråden drages till så hårdt, att de båda staderna komma intill hvarandra.

Dr Rodenstam förevisade ett par ytterst intressanta medeltida textiltföremål, två med brickväfda fransar prydda korkåpor fr. 1400-talet, tillhörande samlingarna i Enånger.

¹ I detta sammanhang bör nämnas, att bland de kyrkliga samlingarna i Enånger (Hälsingland) finns ett enfärgadt skärp i gles pinnflätning. — På hemslöjdsutställningen i Uppsala i dec. 1915 förekommo pinnband under benämningen plockade band; ett par strumpeband hade den anmärkningen vidfogad, att »samma sorts band, men betydligt bredare användes förr till tulubbskärp åt karlarne.»

I Norrland kallas en väfbricka för slånna. Man talar öfver hufvud icke om brickning, utan om slänning och slännade band. Äfven häruppe hade man tillfälle att lägga märke till den s. 23

a.

b.

c.

Fig. 4. Skackband.

i min föregående uppsats omnämnda olikheten i arbetssätt. I Hälsingland omskiftades slännornas väfriktning, i Jämtland däremot icke.

Innan vi öfvergå till andra band vill jag nämna, att det i Konstsöjdmuseets i Göteborg samling af kinesiska textilier finnes två synnerligen fint utförda, c:a 1 cm. breda brickband, det ena af

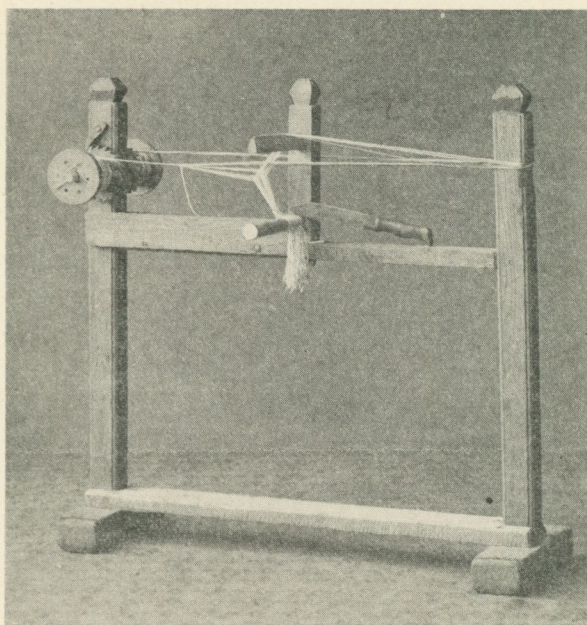

Fig. 5. Bandstol af äldre typ.

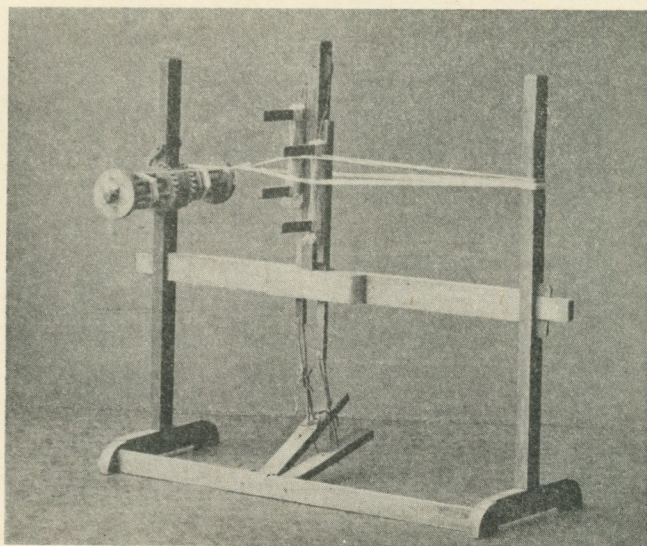

Fig. 6. Bandstol med skaft och trampor.

blått silke, fig. 2, på ett pärlband och det andra af brunrödt silke, fig. 3, som bärband på en pung.

Vid sidan af pinnbanden förekommer ännu i Skåne ett annat slags flätade band, som äfven åtnjutit stor popularitet och pläгат brukas som strumpeband, fig. 4. På lundasläkten och i dess närmaste omnejd var den vanligaste benämningen skackband, men namnen voro eljest flera: saxband, saxuddaband, krokaband, hötjufveband.

Utförandet går så till, att varpen, som plägar vara i två eller flera färger, fästes vid en system eller på annat lämpligt sätt, och man börjar flätningen i midten med en tråd upp och en ned. För hvarje hvarf lägger man till en tråd mera vid vardera sidan, tills man nått yttertrådarna, hvarefter man ständigt flätar från kanterna mot midten med alla trådarna, fig. 4 c. Härigenom får bandet det spetsiga sned- el. skackmönster, hvarpå de olika namnen alludera.

Äfven dessa band finnas i Norrland samt i Värmland och Halland, troligen flerstädes. I Hälsingland kallas de vilkade band.¹ I Norge heta de flambånd, fingrede bånd, klauvebånd (klauve = djurklöf). I Norsk Folkemuseum på Bygdö finner man dem som strumpeband, tillhörande den manliga folkdräkten från Hallingdal.

Mest kända och använda i våra dagar äro väl de i bandstol väfda banden. I de afbildade bandstolarna se vi två olika typer, en mera primitiv, fig. 5, utan trampor, en annan, fig. 6, med trampanordning. Varpen spännes mellan två med kugghjul försedda rullar eller bommar; den närmast liggande upptager det färdigväfda bandet. Den öfre pinnen på midtstolpen, fig. 5, är skälpinne, den nedre solf-hållare. Man kan använda vanlig väfsolf på det sätt, att solfogat trädes öfver pinnen. Hvarannan varptråd skall gå genom den öfre

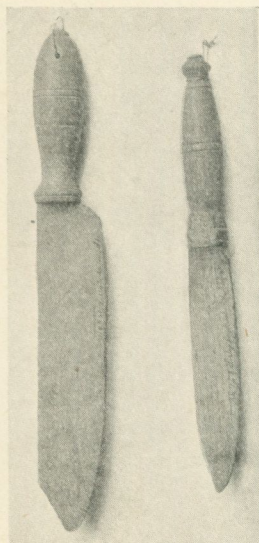

Fig. 7. Skånska bandknifvar. Nordiska Museet.

¹ Meddeladt af fru Stina Rodenstam, Hudiksvall.

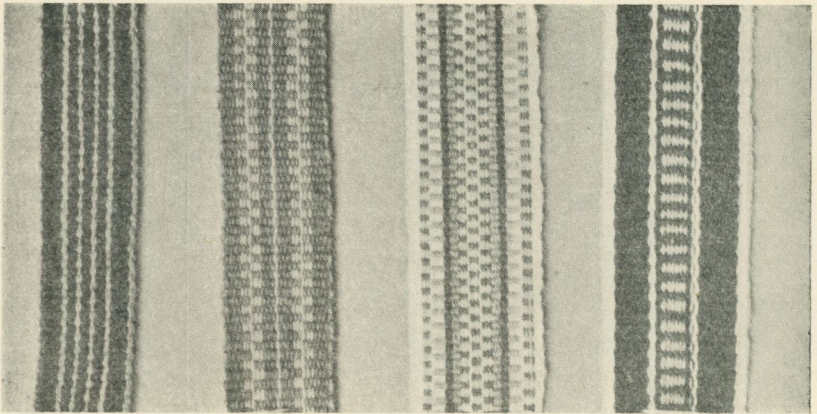

Fig. 8. Skånska band.

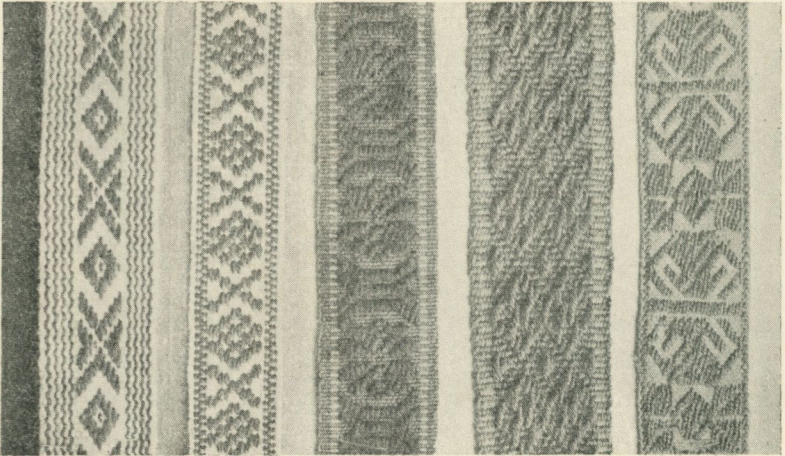

Fig. 9. Skånska band.

solföglan, hvarannan lägges öfver skälpinnen, som brukar vara försedd med räfflor, taggar eller metallstift i ändamål att hålla trådarna jämnt fördelade. Skäl uppstår, då man med bandknifven, fig. 5, 7, ömsevis lyfter upp eller trycker ner de icke solfvade varptrådar, som ligga under skälpinnen. Trycket sker omedelbart bakom midtstolpen. Med knifven, som plägar vara af trä, tillslår man också inslaget; detta vindades vanligen på längden kring en liten tunn

träkafter med rundad eller spetsig inskärning vid ändarna. Detta lilla redskap kallades gemenligen för »stut».

Bandstolen fig. 6 betecknar ett betydligt framsteg; bilden torde för hvarje väfkunnig tala för sig själf.

De bandstolsväfda banden äro af mycket olika beskaffenhet. Enfärgade band förekomma mera sällan. Genom olika anordning af varptrådar får man — äfven då man endast väfver »rättfram» — randiga, tandade eller med små nätta, rutiga mönster prydda band, fig. 8, af jämförelsevis enkel beskaffenhet och lättvindigt utförande.

De konstväfda banden med upptagna mönster förekomma rikligen och äro ej sällan värda att i hög grad beundras både för den hardt otroliga möda, som utförandet kostat och för det goda resultat som uppnåtts, fig. 9—12.

Mönstertrådarna insättas i varpen. Orneringen åstadkomes på det sätt, att antingen hvarje mönsterskäl upptages för hvar gång med bandknifven — en synnerligen tålmodspröfvande procedur — eller också lägges en trådhanke om hvarje grupp mönstertrådar för att vid behof lyftas upp (som då man väfver upphämta i väfstol). Strumpeband, förklädes- och lifband m. fl. afslutades gärna med mer eller mindre konstmässiga tofsar, fig. 10, 11. I lundatrakten var mönstret på bandet i midten fig. 9 synnerligen omtyckt.

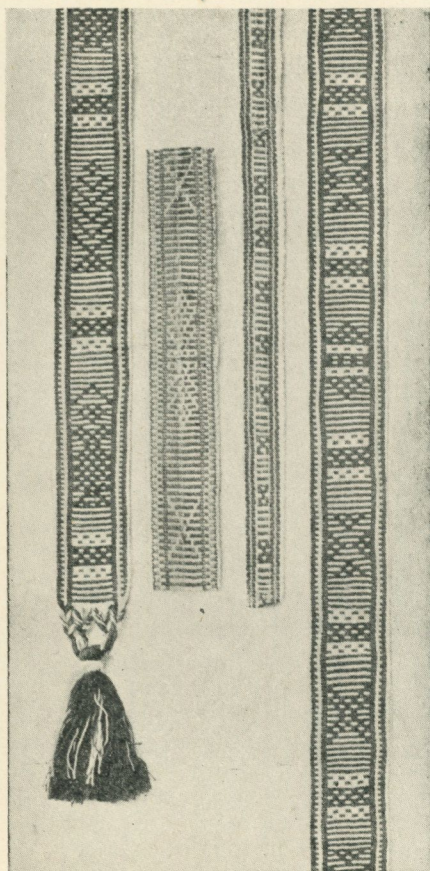

Fig. 10. Skånska band.

Lifbandet (listen) var bredt och så långt, att det kunde läggas dubbla hvarf om lifvet, innan öglorna knötos eller drogos upp under bandet vid ena sidan.

De förelagda profven visa tydligt, att väfnadstyperna rosengång, fig. 8, upphämta, fig. 9, och krabbasnår, fig. 11, 12, äro företrädda äfven i bandväfnaden. Men under det mönstertrådarna vid konst-

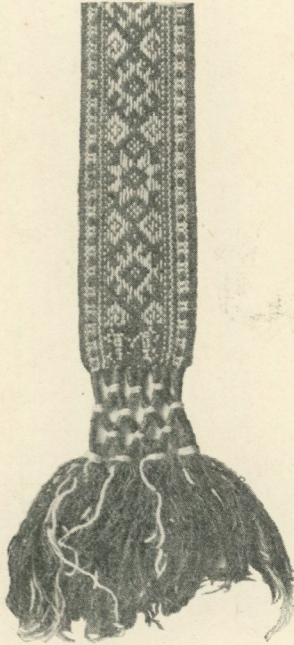

Fig. 11. Skåniskt band.

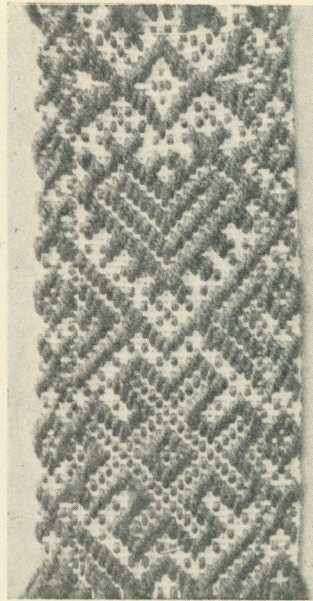

Fig. 12. Kopia af bandmönster.

väfnad anbringas medelst inslaget, så äro de däremot i banden inredda i varpen.

Ett välförsedt hushåll kunde förr i världen icke undvara krukband (krokkebån, krusabån). Ofta måste mindre kvantiter vätvaror som mjölk och dricka transporteras gårdarna emellan, och före de emaljerade bleckvarornas uppträdande skedde detta merendels i kopparkrus eller lerkrukor. En trä- eller lertallrik lades öfver som lock, bandet trädde in i krukans ena öra, lades i kors öfver tall-

riken och bands fast vid motsatta örat, fig. 13, hvarefter krukan bekvämt kunde bäras i handen.

Bandväfnad har dessutom utförts med ett litet redskap, bandskeden, om hvilket vi torde kunna förutsätta, att det i äldre tider förekommit mycket allmänt såväl här i Norden som i andra länder. Säkerligen kunna vi också med största sannolikhet förmoda, att dess tillvaro sträcker sig mycket långt tillbaka i tiden.

Bandskeden (bandgrind, väfsjäll) begagnades dels ensamt för sig, fig. 14, 15, dels som tillbehör i bandstol, fig. 16,¹ och utgöres vanligtvis af en fyrkantig träram, omslutande en rad smala spjälor el. tänder, som bilda ett slags galler, men ibland sitta spjälorna endast mellan ett öfver- och understycke. Det hela brukar vara utsågadt ur en tunn träskifva. Ungefär på midten af hvarje spjåla är borrhålet ett hål. Hvarannan varptråd drages genom ett sådant hål, hvarannan föres in mellan två spjälor. Skäl fås genom att höja eller sänka skeden, fig. 15.² I bandstol före-

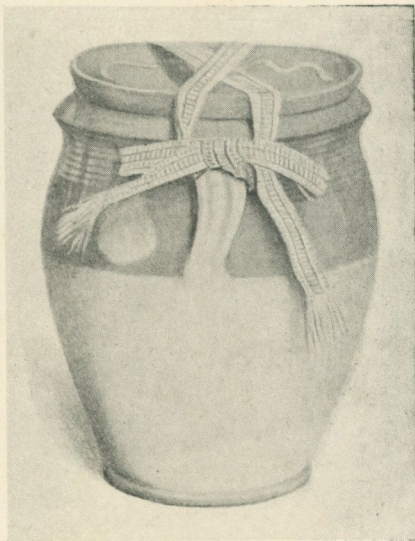

Fig. 13. Kruka med band.

kom skeden dels med, dels utan trampa. Kunstindustrimuseet i Trondhjem har en liten vacker väfstol med grind och trampa.

I museerna är bandskeden merendels ganska rikt företrädd, och dessa samlingar tilldraga sig ovillkorligen uppmärksamhet för den stora omväxling, som gör sig gällande i format och utsirning. Nordiska Museet i Stockholm har en omfattande samling från nästan alla delar af landet, de flesta dock från mellersta och norra Sverige. Den största skeden är 40 cm. hög, från Småland, den minsta 8 cm.,

¹ R. Stettiner, *Das Webebild in der Manesse-Handschrift etc.*, Berlin u. Stuttgart 1911.

² Afb. hämtad ur C. Halvorsen, *Haandbog i Vævning*, Kristiania 1904.

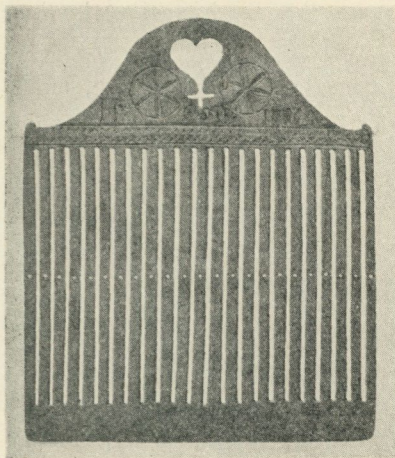

Fig. 14. Skånsk bandsked.
Nordiska Museet.

från Gästrikland. En intressant typ från Västergötland sitter i en liten låda, och vid motsatta sidan är en varpbom. En annan, från Dalsland, är fästad på en utskuren brädbit med tre kulfötter och har en bom midtemot.

I norra Sverige förefaller namnet bandgrind vara vanligt, liksom i Norge. Kulturhist. Museet i Lund har benämningen väfspjäll, motsvarande Dansk Folkemuseums i Köpenhamn Vævespæld.

Troligen voro dessa nätta tingestar vanliga som fästmansgåfvor; man får ett så omedelbart intryck af att vederbörande bjudit till att göra sitt verk så vackert som möjligt. Vanligtvis äro de omålade, men i Hälsingland har man älskat att pryda dem med granna färger. De äro ofta vackert snidade eller prydda med utsågade

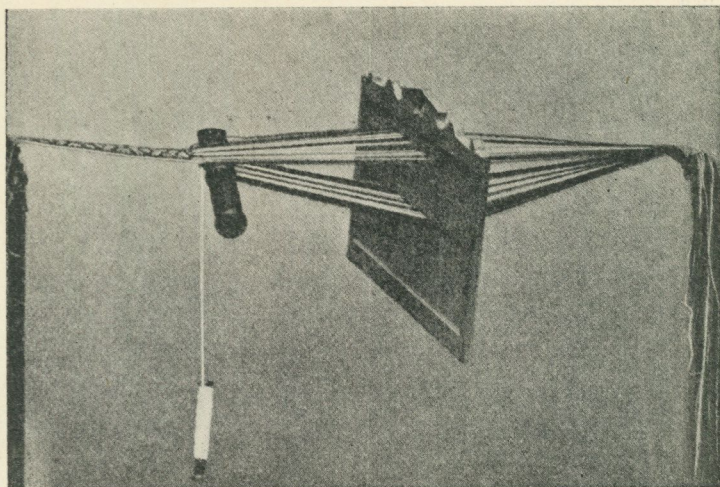

Fig. 15. Bandsked i användning.

ornament, namn, årtal eller inskription. Ett spjäll från Fanö (i D. Folkemus.) har inskriften: »Tvinde, spinde, vaeve, vinde. 1787. Anne Jes Daatter.» I Kgl. Samml. f. deutsche Volkskunde, Berlin, finns bland mångfalden typer af Webegatter (Webebrett, Webekamm) ett par vackra saker från Rügen, prydda med gångande skepp och den ena med inskrift, som talar om »Liebe und Matrosenabschied».¹

Bandskeden har varit allmän öfver hela Tyskland. Från Lausitz uppgifves,² att man med denna hjälpreda väfde gjordar för seltyg m. m. samt förklädes- och hårband. 10 alnar förklädesband kunde göras på en dag. Något som förtjänar uppmärksamhet är, att man förr i världen på denna trakt skall ha väft linneväf med en sådan kam; denna hade då större format än eljest.

Vi få nog tänka oss, att användningen af sådana väfskedar i äldre tid icke inskränkte sig till bandväfning ensamt, utan att de fordom gjort tjänst vid väfnad i allmänhet. Nyss anförda uppgift lämnar ju ett visst stöd för denna uppfattning. Om den förut nämnda väfskeden från Småland har Nord. Museet antecknat, att den användts vid förfärdigande af barnlindor.

I Zeitschr. f. Ethnologie 1882 s. (506) omtalas från Westpreussen, att två personer brukade hjälpa hvarandra i arbetet. Den ena väfver-skan tog den hopnystade varpen i vänster och skeden i höger hand;

Fig. 16. Bandväfverska.
Ur Schwarzenbergers
Modelbuch, 1534.

Fig. 17. Väfställ.
Ur Manessehandskriften, Univ.-bibl.
i Heidelberg. 13 å 14 årh.

¹ Zeitschr. d. Vereins f. Volkskunde 1915, s. 54.

² Zeitschr. f. Ethnologie 1882 s. (37).

15—150310. *Fataburen* 1915.

den andra, som hade varpens väfända fästad vid vänstra höften, drog igenom och tillslog inslaget.

Kanske har det äfven hos oss varit brukligt, att två personer arbetat tillsammans. På den förut nämnda utställningen i Uppsala förekom en brickväfnad af ovanligare art, i katalogen betecknad som »hängsleband, väfda med en kortlek (52 kort) som skäl af 2 personer — väfven uppspänd mellan 2 stolar». Möjligheten att samtidigt väfva två band var här utnyttjad, och det tycks således gå lätt för sig, då de båda väfvande sköta om hvar sin hälft af varpen.¹

Bild 17 återger en väfanordning med spjället fästadt på ett stativ.² Paralleller föreligga från Vierlanden och Amerika.² På skeden från Vierlanden är öfverkanten öppen som på en kam. En i Manus-Bibliothek 2 (Würzburg 1911) s. 56 afbildad kam från Maine, N. A., är äfven öppen på ena sidan och i öfrigt egendomlig därigenom, att dess motsatta sida är skofvelartadt förlängd. I samma arbete s. 29 afbildas Webegitter från Siebenbürgen.

Väfkammar, som användas af Puebloindianerna i Arizona och New-Mexico, beskrivas i Zeitschr. d. Ver:s f. Volkskunde 1895 s. 325, och i samma årg. s. 327 omnämner E. Friedel en egyptisk väfkam från äldre tid.

Hade vi vid början af denna öfversikt af skånska band anledning att dröja något vid Egypten och de s. k. koptiska fynden, som i så hög grad väcka vår undran genom den i flera fall tydliga frändskapen med nordisk slöjd, så få vi då äfven vid afslutandet af vår undersökning rikta blicken mot det sagoland, som gömmer så många outredda gåtor.

¹ Spelkort eller pappskifvor i stället för brickor omnämnas af M. L.-Fihés, Über Brettchenweberei s. 9, från Turkestan och Benares.

² R. Stettiner, Das Webebild in der Manesse-Handschrift etc.

När vänder björnen sig i idet?

Af

N. E. Hammarstedt.

Långt innan våra förfäder kommit på den tanken att ens med den primitivaste karfstock beräkna årsloppet, hafva de otvifvelaktigt i likhet med andra folk förstått att efter vissa enstaka naturföreteelser fixera vissa tidpunkter och från dem räkna vissa perioder af året. När de så omsider lärde sig indela året kalendariskt, bibehöllo de dock åtminstone åtskilliga af dessa naturmärken och anknöto dem — ej sällan ganska oegentligt — till bestämda kalendertider. Den 25 mars anses t. ex. tranan komma med långa dagar, den 14 april eller 1 maj kommer göken med sommar, den 14 april börja träden löfvas och den 14 oktober aflöfvas, o. s. v. Att äfven björnen, då han ännu allmänt förekom, genom sitt för ett så stort djur egendomliga lefnadssätt skulle ge anledning till dylika iakttagelser eller uppfattningar är icke att förundra sig öfver, och man kunde därför ha anledning att förmoda, att mycket ålderdomliga årstidsbestämningar än i dag skulle kunna fortbestå i talesätt och folkåskådning, som anknutits till björnen.

I sista häftet af Fataburen 1914 (sid. 256) införde jag därför en till allmänheten riktad trefaldig fråga: När anses björnen gå i ide, när anses han lämna det, och när säges han vända sig däri? Såsom var att förvänta blefvo emellertid de ingångna svaren mycket få. Björnen har längesedan försvunnit från större delen af vårt land och med honom äfven de föreställningar och talesätt, som vid honom en gång varit anknutna. Emellertid torde de influtna svaren i förning med hvad jag förut insamlat och det som af litteraturen kan inhämtas vara nog att berättiga till en kort undersökning, så mycket

hällre som en sådan, om än så ofullständig, torde erbjuda det enda sättet att egga till vidare uppgifter.

I Skåldskaparmål förekommer bland benämningar på björnen ordet *vetrliði*, och vintern nämndes i fornnordisk poetisk omskrifning *biarnanótt*¹. Frågan blir nu, huru lång är björnens softid i idet — »björnnatten» —, eller rättare, huru lång *anses* denna vara, ty de biologiska fakta hafva för här föreliggande fall intet att betyda mer än på sin höjd såsom en likare, hvilken visar den folkliga uppfattningens oberoende af eller afvikelser från den för dem till grund liggande verkligheten.

Ehuru uppenbarligen icke ens den kände björnjägaren Lloyd undgått att låta folkföreställningar inverka på sin uppfattning af björnens vintersömn, anför jag dock här först hans uppgifter till jämförelse med de följande. Enligt Lloyd drager sig björnen i början eller medlet af november undan till sitt ide och lämnar det »vanligen i medlet af april». Det må äfven tilläggas, att »trovärdiga personer» försäkrat den engelske idrottsmannen, att björnen i idet »ökar sin fetma till februari, vid hvilken tid han åter tros magra».² Såväl i den anförda uppgiften om tiden för björnens öfvergifvande af idet som i den om björnens till februari tilltagande fetma och då inträdande afmagring möta vi otvifvelaktigt helt ovederhäftiga folkliga föreställningar, hvilkas innebörd skall belysas af det följande.

Tyvär hafva de uppgifter, som kommit mig tillhanda om tiden när enligt folktron björnen går i ide, varit ytterst sparsamma. I Nyland anses detta inträffa redan så tidigt som på »Höst-Matts», den 21 september³, alltså vid höstdagjämningen. »Matts täcker och Matts väcker» lyder ett nyländskt ordspråk, som antyder, att man anser det börja tillfrysa den 21 september och tina upp den 24 februari, »Vår-Matts». Enligt estnisk folktro försvinna alla somnardjur till den 21 september och uppvakna åter den 24 februari.

Denna föreställning gäller dock egentligen krypdyr, såsom insekter, ormar o. s. v., och har knappast urprungligen afsett björnen. Talesättet att björnen går i ide vid »Höst-Matt» har därför påtagligen

¹ Grimm, Deutsche mythologie, 3 uppl. s. 633.

² L. Lloyd, Jagt-nöjen i Sverige och Norrige. Öfvers. Stockholm 1830 s. 27.

³ Meddel. af dr G. Nikander i Borgå.

till öfvervägande del en annan orsak. Allmogen är benägen att parallellisera. Om svalan heter det t. ex. allmänt i vårt land, att hon anländer vid korsmässta på våren och försvinner vid korsmässta på hösten. En dylik parallellism föreligger otvifvelaktigt äfven i det nyländska talesättet om björnen, att denne går i ide vid »Höst-Matt» och vänder sig i idet vid »Vår-Matt», och efter all sannolikhet är det denna senare tidsbestämmelse som är den primära och gifvit anledning till den förra alldeles orimliga tidsbestämmelsen, att björnen skulle gå i ide så tidigt som i september. Den 24 februari är nämligen sedan gammalt en viktig kalendarisk bemärkelsedag, till hvilken vi skola återkomma. Af de uppgifter jag vidare erhållit om tiden för björnens uppsökande af idet förskrifva sig två från Härjedalen. Den ena anger tiden till den 14 oktober (Calixtus),¹ den andra till den 16 (Gallus) samma månad.² Detta är tiden för ingången af det nordiska vinterhalfåret, hvilket i regel räknades från den 14 oktober till den 14 april. Denna indelning af året i tvenne halfår — fornn. *misseri* — förekommer regelbundet på de norska kalenderstafvarna och är allmänt känd äfven af den svenska allmogen.

Enligt uppgift från Västerdalarna går björnen i idet vid allhelgotid,³ således vid *vintermånadens* (novembers) ingång i vår almanacka.

Hvad beträffar tiden för björnens utgående ur idet äro alla de uppgifter jag erhållit fullkomligt eniga: det inträffar den 14 april, Tiburtius; alltså vid vinterhalfårets slut och sommarens inträde. »Tiburtius är första sommardag» heter det ännu allmänt i vårt land. De inkomna svaren på denna fråga, hvilka förskrifva sig från Härjedalen⁴, Helsingland⁵ och Dalarna³ öfverensstämma således med Lloyds anförda uppgift.

I björnens vintersömn finnes emellertid enligt folktron ännu en tredje viktig tidpunkt, nämligen den, då han »vänder sig i idet». För att hvilans skall verka fullt harmoniskt bör ju detta ombyte af »sofsida» ske midt i vintern, »björnnatten», och enligt allmän folkupp-

¹ Medd. af hr E. Fundin, Funäsdalen.

² Medd. af dr E. Modin, Multrä.

³ Kand. O. Bambers, Malung.

⁴ Ofvan angifna sagesmän.

⁵ Aman. Louise Hagberg efter hemmanseg. Olof Andersson i Hästnäs, Bjuråker.

fattning är detta också förhållandet. Går nu björnen i ide den 14 oktober och lämnar det den 14 april, bör vändningen inträffa den 13 januari, tjugonedag-jul, hvilken dag alltså blir midvinterdagen äfven för björnen. Så uppgifves ock från Österdalarna,¹ och därmed synes äfven en i Volkskundemuseum i Berlin befintlig svensk runkalender med årtalet 1688 öfverensstämma. För den 13 eller möjligen den 14 januari bär denna kalender beteckningen BIÖR, hvilken näppeligen kan afse annat än här antydda förhållande.² Men härtill inskränker sig ock öfverensstämmelsen mellan de mig till buds stående uppgifterna och nyss gjorda beräkning: af åtta uppgifter afvika icke mindre än sex. Bland dessa synes det dock möjligt, att två i själfva verket gå tillbaka på tjugonedagjul, ehuru de på grund af en kyrkokalendarisk tillfällighet kommit att förflyttas. Dessa uppgifter, den ena från Värmlands Älfdal,³ den andra från Härjedalen⁴, förlägga björnens »omvändelse» i idet till den 25 januari, Pauli omvändelse, hvilken dag i Härjedalen betecknas såsom »midt i vintern».⁴ Om ett fordomtima helighållande af björnvändningsdagen vittnar möjligen, att man, enligt doktor Modins meddelande, den dagen skulle förhålla sig tyst både vid gården och i skogen — således ej hugga eller tröska — för att ej störa björnen, som då hämnas.

Från sistnämnda landskap föreligger emellertid ännu en märklig uppgift, nämligen att björnen vänder sig den 7 februari.⁵ Denna dag, hvilken icke an knyter sig till någon nutida kalendarisk bemärkelsedag, skulle således äfven den beteckna medlet af vintern, »midt i vintern», en beräkning af midvintern som nära öfverensstämmer med lapparnas förläggande af denna termin till tiden mellan den 5 och 11 februari och själfva midvintercentrum (*talwe quoutel*) till den 8 februari.⁶

Jag har för många år sedan förklarad denna företeelse i lapparnas kalender såsom en kvarlefva af en nordisk årstredelning, hvars

¹ Grop Anna Olsdotter, Boda.

² Jfr Brunner, Ein Runenkalender von 1688, s. 13—14 i Amtliche Berichte aus den Königl. Kunstsammlungen. 32 Jahrg. Nr 1. Berlin 1910.

³ Medd. af fröken Berta Edgren, Vingäng, Ransby.

⁴ Medd. af dr E. Modin.

⁵ Medd. af hr E. Fundin.

⁶ Se K. B. Wiklund, Om lapparnas tideräkning s. 15 i Nordiska Museets Meddelanden 1895—1896. Stockholm 1897.

vinter ingått inemot eller omkring den 13 december (Lucia)¹, och jag har sedan icke funnit anledning att frångå min då uttalade grunduppfattning. Tvärtom har en omsorgsfullare undersökning af våra landskapslagars tingsterminer i hög grad styrkt min teori, för hvilken jag äfven ser ett stöd i kyrkans ännu inpå 1500-talet bibehållna sed att tre gånger om året — vid Marias himmelsfärd, annandag-jul och påsk — välsigna jordens äring och alster².

Till samma åsikt, som jag i nämnda uppsats uttalat, nämligen att distinget inom Uppsala kultområde var midvinterblotet, och att det är detta midvinterblot som efter kristendomens införande sköts tillbaka till tiden omkring den 2 februari, kyndelsmessa,³ leder mig ock denna undersökning af föreställningarna om björnens vintersömn. I Norge, Lister och Mandals amt, säges det att björnen på kyndelsmessdagen, den 2 februari, vänder sig på andra sidan i sitt ide,⁴ och detsanma meddelas af kandidat O. Bambers äfven från Västerdalarna. Såsom vi sett angifver ock Lloyd, att vid denna tid ett omslag äger rum i björnens kroppsliga tillstånd. Från Dalarna uppgifves ock, att björnen denna tid är fetast. Ett allmänt svenskt talesätt förlägger vinterns svängpunkt till denna tid: »kyndelsmässodag får vintern annat lag.» Denna förläggning af vinterns kulminationspunkt kan knappast förklaras annat än såsom en förskjutning bakåt af midttiden för ett treskiftesårs vinterskede.

En förskjutning framåt föreligger däremot enligt min mening i det redan antydda nyländska talesättet, att björnen den 24 februari, Mattias, vänder sig på sitt läger.⁵ Denna föreställning möter också, i Värmland⁶ och måste antagas äfven där vara af finskt ursprung. Samma härkomst måste följaktligen i mer eller mindre grad äfven gälla det vid Mattsmessotid i Gagnef i Dalarna förekommande björnupptåget.⁷ Enligt estnisk folktro vakna, såsom redan nämnts, denna

¹ Om en fornordisk årstredelning, i Svenska fornminnesföreningens tidskrift B. 11. H. 2. Stockholm 1901. s. 246 ff.

² Olaus Magnus lib. XVI, cap. IX. Jfr ock sist anf. upps. s. 251—252.

³ Jfr Snorre, Olof den heliges saga k. 76, samt Ynglingasaga k. 38.

⁴ Storaker i Folkevennen 1862, s. 476.

⁵ Medd. af dr G. Nikander.

⁶ Bernh. Olsen i Kulturhist. Meddelanden utg. af J. G. Karlin 1895—96, s. 12; uppgiften bestyrkt af intend. N. Keyland.

⁷ Se Fataburen 1913, s. 7 samt s. 9 ff.

dag alla i jorden i vintersömn försänkta djur.¹ Orsaken till såväl denna föreställning som till förläggandet af björnens omvändelse i idet till denna tid är dock otvifvelaktigt icke att söka på finskt område utan är att finna i den gamla germanska kalendern, hvilken redan på 700-talet räknade vårens ingång från denna tid. Det vanliga svenska talesättet, att »Matts kastar heta stenen», har samma innebörd.

Näppeligen skulle emellertid någotdera af talesätten, att björnen vänder sig i idet den 24 februari eller den 2 februari, hafva uppstått, om icke ursprungligen mellan dessa tvänne data en viss tidpunkt funnits, till hvilken denna tilldragelse ursprungligen enhetligt anknutits. Jag har redan antydtt, när jag anser att denna tidpunkt infallit, nämligen omkring den 10 februari, och att man, enligt min mening, betraktat denna tid såsom midten af en fyra månaders, d. v. s. ett tredjedels års, vinter. Naturligtvis får man beträffande denna jämförelsevis primitiva årsberäkning, för hvilken all verkligt kalendarisk tidräkning ännu var främmande, icke räkna alldeles på dagen, och sannolikt är väl, att vi i det anförda lappska kalenderns vintercentrum på den 8 februari finna den uppgift, som kommer det ursprungliga förhållandet närmast. Räkna vi från den 14 april, Tiburtius eller »första sommardag», till hvilken dag björnens utgående från vinterlägret enhälligt förlägges, ett sjettedels år eller ungefär 60 dagar tillbaka, skulle midtdagen af tredjedelsåret infalla på den 12 eller 11 februari, och fortsätta vi räkningen tillbaka med ännu 60 dagar, skulle denna tredjedelsårs vinter inträda den 12 eller 13 december, Lucia.

Såsom vi sett saknas dock ännu alla uppgifter om att björnen vid denna tid skulle gå i ide, och häri ligger en svaghet i min slutledning. Emellertid finnes från 1600-talet en märklig uppgift om björnens vinterhvila hos Isacus Erics i hans »Coleri Oeconomia, Thet är Huushåldz Underwijsning»,² hvilken uppgift icke synes vara lånad från den tyska förebilden utan härleda sig från svenskt ursprung. Enligt nämnde sagesman ligger björnhanen i sitt vinterläger fyrtio dagar, men björninna i fyra månader. Denna uppgift var äfven känd af Gylsisvallurs författare, prosten Broman, hvilken

¹ Kreutzwald, Der Ehsten abergläubiche Gebräuche. Petersburg 1854, s. 77.

² Del 1. 2 uppl. Stockholm 1694, s. 409.

däremot opponerar sig i följande ordalag: »At Björnar större och mindre ligga i theras Heden eller lägre öfwer wintern; thet berättas sant af allom; Men om the utsatte dagar och månader, näml. handiuret i 40 dagar, och honan i 4 månader; thet slår felt här å orten.» Broman förklarar i stället, att björnens sömn sammanfaller med snötiden: när snön börjar falla går björnen i ide, och när snön börjar smälta går han åter ut¹. En folklig föreställning, att åtminstone björnhonan tillbragt en »björnnatt» på ett tredjedels år i idet, har således en gång förekommit, och då, såsom vi sett, den 14 april allmänt och enhälligt betecknas såsom denna vinterhvilas slutdag, äro vi befogade att förlägga denna »björnnatts» ingång till tiden omkring den 13 december.

Björnens näring i idet.

I samband med insamlandet af uppgifter om tiden för björnens vintersömn har, såsom var att vänta, äfven åtskillig annan folketro och folksägen om björnen låtit rädda sig från glömskan. Ett märkligt rum bland detta intaga sägnerna om björnens näring under hans dvalliknande tillstånd i idet.

Från Nyland meddelar doktor G. Nikander i Borgå följande uppteckning. En tiggargubbe gick om hösten in i en björnlya. Björnen kom Mattesdagen (den 29 sept.) och lade sig och stufvade gubben inemot innerväggen, så att han icke slapp ut. Hela vintern kom en liten gubbe, skogsrådet, med smultron och söt mjölk till tiggaren, så att denne led ingen nöd. Först om vår-Matt (den 24 febr.) vände björnen andra sidan till, och då slapp gubben ut. Då grät björnen, men gubben gick hem och berättade hvadan han kom.

Otvifvelaktigt möta i denna sägen urartade och omdiktade reminiscenser af den folketro, som framträder i följande uppgifter. Att äfven björnen kommit i åtnjutande af »skogsrådets» traktering, får man väl nämligen antaga, ehuru detta icke nämnes i den nyländska sägnen.

Från öfre Älfdalen i Värmland har fröken Berta Edgren antecknat följande mer ursprungligt präglade sägen. Den 25 januari

¹ O. J. Bromans Glysisvallur utg. af Gestrike-Helsinge nation. 3 Flock, s. 237.

(dagen heter Paulus) kommer hvarje år skogsfrun till björnen med en träspann full af blod, hvilken han låter sig väl smaka, och när denna dryck är förtärd, vänder sig nalle med ett brummande på andra sidan och sofver, tills tiden är inne att för den vintern lämna idet.

En likartad folktro möter i lappen J. Turis bekanta bok.¹ Jag anför ett par utdrag ur den danska öfversättningen. »Bjørnene og Ulda (d. v. s. huldran, skogsfrun) bor sammen om vinteren, Ulda bringer føda til bjørnen, og bjørnen kan ikke leve paa anden maade end, at Ulda føder den» — — — »Bjørnens lov er saadan, at hvis bjørnen dræber et menneske, da faar den ikke ro til at sove om vinteren — hvis Uldaerne er dens forsørgere om vinteren, saa vil de ikke tage sig af den mere, naar den har besmittet sig med menneskeblod.»

Från Hälsingland finnes här ifrågavarande folktro konstaterad redan i början af 1700-talet. Prosten Broman skrifver nämligen i Glysisvallur²: »Intet födas Bjørnar af den så kallade vittermjölken, som Bergstrollen skaffa; fast än gemena hopens inbillning än så är, som den länge varit hafver» — — — »Icke håller är den sägnet trovärdig, som skulle bärgtrollen eller vitren föra dem miölk af sin boskap til födo.»

Det må icke lämnas onämndt, att björnen framstår såsom en skogsgudinnans gunstling hos såväl finnar som forngreker. Hos de senare innehade han sen uråldrig tid en viktig roll i Artemis' kult. Hos de förra troddes »skogens moder» »uppamma björnen, Otso eller Ohto, in i den tjocka skogen, hyssja, gunga, styra och sköta honom»,³ och Kalevala (sång 46, v. 379 ff.) ger en vidlyftig och mångordig skildring af denna vård. Sannolikt är väl tron, att huldran, skogs-rån, eller de underjordiska särskildt vårda sig om björnen, också betydligt fornåldrig äfven i vårt land, ehuru vi sakna nog gamla litterära belägg därför. Skulle vi möjligen äga ett dunkelt och förvirradt sådant i Hyndluljóds skildring af huru Fröja vid »skymningars skymning» af skogsrån (*ividia* st. 48) äskar kraftdrycken åt »galten sin», i hvilken Hyndla skönjer den förhamade Ottar?

¹ J. Turi, Muittalus samid birra. 2 uppl. Köpenhamn 1910, s. 170 och 171.

² »Helsingeboken» utg. af K. Hægermark. Upsala 1900 s. 150; O. J. Bromans Glysisvallur 3 Flock. s. 238.

³ C. Ganander, Mythologia Fennica. Åbo 1789, s. 84 f.

I hvarje fall erbjuder denna skildring en viss egendomlig likhet, och en eller annan verkligt folklig tråd måste väl äfven ingå i upp-ränningen till den fantastiska väfven i nämnda dikt.

En anatomisk notis till gaffelns historia.

Af

Carl M. Fürst.

Vare sig vi tänka oss gaffeln som fångstredskap eller som redskap vid tillagning, förskärning, servering eller förtäring af vissa maträtter, så måste vi ansluta oss till Troels-Lund,¹ då han säger, »at man havde bedre Hold paa en Ting ved at tage den paa Fork end paa Spid».² Detta har naturligtvis också gjort, att vi finna gaffelformade redskap långt bort i forntiden. Vi se dem såsom attribut till grekiska gudabilder, och de olika gaffelformerna föra ofrivilligt våra tankar på motsvarande, som ännu i dag äro i praktiskt bruk. Hafsguden Poseidons treudd skulle våra gamla fiskare helt säkert kalla ljuster. Plutons tvåudd har en äkta gaffelform. Då den är i afgrundsgudens hand ledas lätt våra tankar i löpande följd på pino-redskap, eldgaffel och stekspett o. s. v.; men därmed jäfvas ej utan bestyrkes det ofvannämnda yttrandet om gaffelns lämpliga form för praktiskt bruk.

Såsom bordsgaffel, att föra maten till munnen, har gaffeln haft en relativt kort tillvaro. Däremot att användas till hjälp vid förskärandet af särskildt stekarna leder den sina anor åtminstone till romartid. Förskärargaffeln var förr liksom nu ett stort instrument, som vid gästabuden fördes af munskänkens säkra hand. Såsom demonstration af förskärargaffelns bruk meddelar jag här en bild från

¹ Troels-Lund, Dagligt liv i Norden i det sekstende Aarhundrede. Bind V.

² Det danska *Fork* är af samma stam som det tyska *Forke*, det engelska *fork* det franska *la fourchette* o. s. v. och det latinska *furca* och *furcula*.

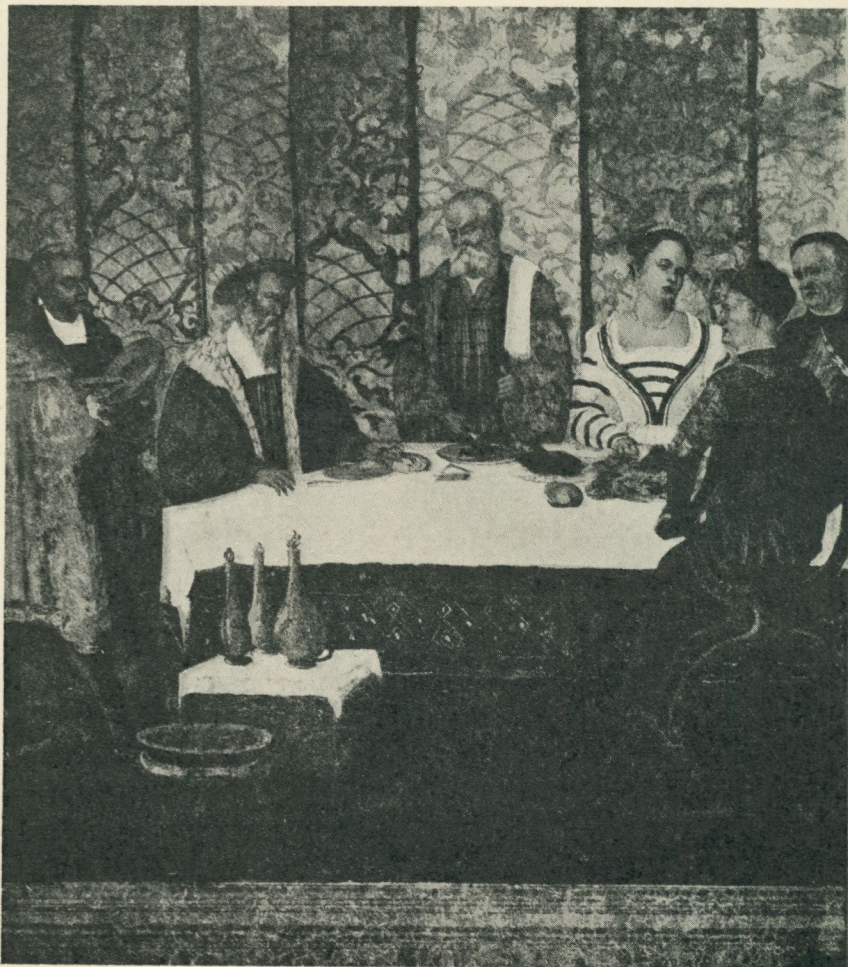

Fig. 1. Kondottieren Colleoni håller gästabud för sin gäst Christian I. Munkskänken skär för en fågelstek och har förskärargaffel i vänster hand. Ur C. E. Reventlow, Freskerna på slottet Malpaga.

medeltidens sista tider. Fig. 1. Det är en tafla ur länsgrafve C. E. Reventlows praktverk öfver freskerna på slottet Malpaga vid Bergamo.¹ Bilden föreställer ett gästabud 1474 hos den bekante kondottieren

¹ C. E. Reventlow, Freskerne paa Slottet Malpaga fremstillende Kong Christiern den førstes Besög hos Bartolomeo Colleoni. Kjøbenhavn MCMIII.

Bartolomeo Colleoni på hans slott för Kristian den förste af Oldenburg. Colleonis munkänk Alberto dei Quarenghi har en stor gaffel i vänster hand, då han håller på att skära för en fågel. Kungen har, så vidt man kan se, ej någon bordsgaffel men väl handdukar eller servietter att torka fingrarna på, något som då, när man ej hade bordsgafflar, behöfdes mera än nuförtiden, om också vi vid kräftätning m. m. anlita tvagning vid bordet på medeltida sätt.

När bordsgaffeln först togs i bruk och när den mera allmänt användes är, såsom vi veta, långt ifrån klart. De faktiska uppgifter, som kunna lämnas härom, böra därför hafva intresse, och är det detta, som föranledt mig här lämna ett litet strå till stacken. Jag gör det, då jag har den möjligen falska tron, att våra etnografer mera sällan studera gamla anatomiska klassiker under sökandet efter forna seder och bruk.

Den författare jag här skall citera är ej någon mindre än vår störste renässansanatom, Andreas Vesalius. Han har förvärfvat sig hederstiteln »Anatomiens fader» genom sitt väldiga, epokgörande arbete om människokroppens byggnad eller såsom det utförligt heter: »*Andreæ Vesalii Bruxellensis, invictissimi Caroli V Imperatoris medici, de Humani corporis fabrica. Libri septem. Basileæ per Joannem Oporinum 1555.*» (Förtalet är dateradt 1542.)

I detta arbete förekomma en mängd härliga anatomiska afbildningar i träsnitt efter teckningar af Tizians lärjunge Stephan a Calcar. De rikhaltiga initialerna med sina verksamma putti gifva i bilder utan ord en mycket intressant kulturhistorisk skildring särskildt i anatomiskt och kirurgiskt hänseende.

Ibland textfigurerna hos Vesalius förekommer en bild af ett bord med olika instrument afsedda för anatomen vid dissektionerna, fig. 2. Här ligga på vänstra öfre delen af bordet två s. k. hamuli. Dessa hakar äro försedda med ganska stora skaft till handtag. Dylika hakar användas numera sällan af anatomerna. I stället har man dubbelhakor utan handtag. Kirurgerna bruka däremot allt fortfarande både spetsiga och trubbiga hakor vid sina operationer.

Då Vesalius beskriver instrumenten, som ligga på bordet, säger han om hakarna: »*Licebit etiam hamulos duos effingere, illos refe-*

rentes, quos Capitis initio appinximus. Consuevi autem illos parare ex furculis, quæ Itatorum mensæ in dies apponuntur, et a pyramide nomen sibi vendicant. Si enim utraque eiusmodi furculæ crura magis lima attenuaueris, et dein eorum apices oblique nonihil instar semicirculi inflexeris, hamulum tibi elegantem paraueris, cuius mucrones: lima exarbitrio acueri est integrum, atque ita unum hamulum obtusorem, alterum vero acutiorem comparare iuuerit.» I öfversättning

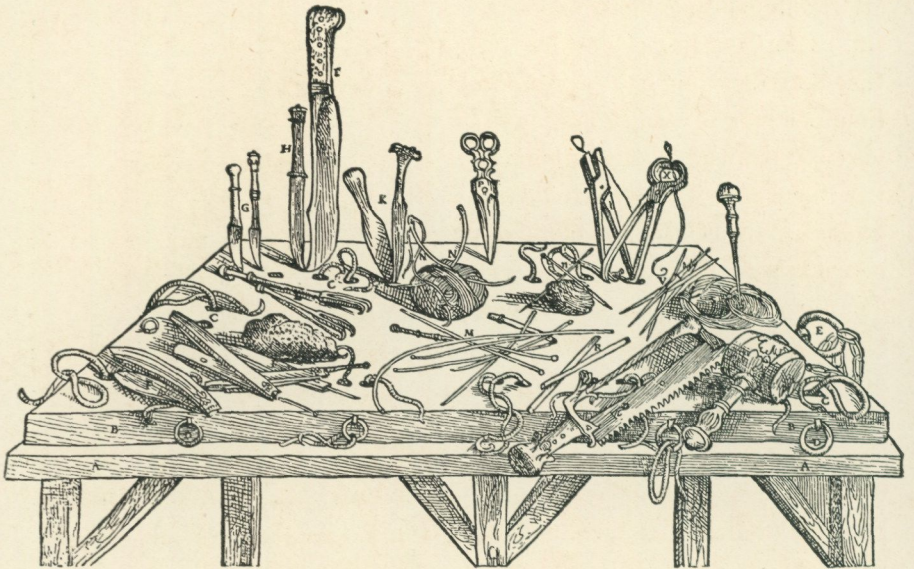

Fig. 2. Bord med dissektionsinstrument. L. Hakar (hamuli) gjorda af gafflar. Ur Vesalius, De humani corporis fabrica.

skulle detta låta så: »Man kan äfven göra två hakar af det slag, som jag afbildar vid kapitlets början. Jag plägar emellertid tillverka dem af gafflar, sådana som dagligdags höra till italienarnas måltid och som förskaffat sig sitt namn af pyramiden. Om du så aftunnar med en fil de båda skänklarna af en gaffel af detta slag och därefter böjer in deras spetsar snedt liksom i en halfcirkel, så förvärfvar du dig en elegant hake, hvars uddar man efter godtfinnande kan spetsa med filen. Och så kan man göra den ena haken trubbig och den andra jämförd därmed spetsig.»

Att Vesalius var stolt öfver sin uppfinning af de spetsiga och trubbiga hakarna och att den uppskattades af hans samtid framgår ibland annat af närstående bild, fig. 3, där Vesalius afbildas med instrumentet i handen.

Vesalius var född 1514 i Bryssel af tyska föräldrar. Han hade studerat i Löwen och ett par år i Montpellier och Paris samt sedan i Italien. I Padua höll han redan 1537 en *Anatomi* d. v. s. dissekerade och demonstrerade offentligt ett lik under ungefär tre veckors tid. Han blef här professor. År 1544 kallades han till professor i Pisa och var öfverallt högt uppburen i Italien, där han umgicks i de förnämsta kretsarna. Redan under 1544 blef han, till skada för vetenskapen, lifmedikus hos Carl den femte och sedan hos Filip den andre. Han dog på ön Zante under en pilgrimsfärd.

Fig. 3. Andreas Vesalius hållande sin hake i handen. Träsnitt från 1500-talet.

Tydligt framgår af den ofvan meddelade texten ur Vesalius anatomi, att han ej sett gaffel brukas vid måltiderna förr än han kom till Italien. Här var den emellertid år 1542 använd till dagligt bruk (»in dies»). Då Vesalius var upptagen bland de förnämligaste i Italien, men säkerligen innan han kom dit ej umgåtts i kretsar med så raffinerade vanor som där, så är det ej uteslutet att gaffeln förekom äfven i andra länder inom högre kretsar, fastän Vesalius ej sett det. Sannolikt har dock ej gaffeln varit mycket länge i bruk i Italien före 1542. Vesalius hade säkerligen ej då kunnat yttra sig såsom han gör. Förhållandet vid kungafesten hos Colleoni anger, att 1474 ej några bordsgafflar förekommo. Det är alltså troligt, att gaffeln upptagits till dagligt bruk i Italien vid början af 1500-talet.

Ett uttryck i Vesalius' beskrifning af sina hakar är ej lätt att säkert tyda. Det står att gafflarna förskaffat sig sitt namn af *pyramiderna* (»ex furculis, quæ . . . a pyramide nomen sibi vendicant»). Man skulle kunna tro, att gaffeln på Vesalius' tid kallats pyramid, men det är, såvidt jag kunnat finna, ej någon anledning att tro det. Uttrycket vore då att uppfatta som om gaffeln fått sitt namn efter formen hos pyramiden eller något för den betecknande. Jag vill då i detta sammanhang påpeka, huru våra ord »gaffel» och »gafvel» likasom de tyska Gabel och Giebel hafva samma stam, hvilken äfven tillhör det franska och engelska »gable», husgafvel. Schade,¹ som angifver detta, tillägger »wie auch lat. *Furca* die gabelförmige Spitze an Gebäuden». — Vi se alltså, att »furca» kan beteckna både gaffel och gafvel, hvilka båda ord angifva en spetsvinklig form, vare sig vinkelbenen äro fria (hos gaffeln) eller rummet mellan dem är utfyllt (hos den trekantiga gafveln). Då pyramiden består af trekantiga gafflar, *furcæ*, så kunde det sägas, såsom Vesalius gör, att »furculæ» hafva sitt namn af pyramiderna. — Dessa mina utläggningar kunna kanske låta ansträngda och litet bärande, men de kunna måhända just därför locka andra att komma med bättre.

¹ Oskar Schade, *Altdeutsches Wörterbuch* 2:te 1872—1882.

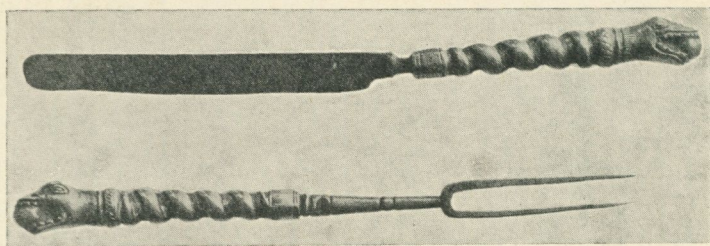

Fig. 4. Gaffel och knif med silfverskaft från 1600-talets midt. Tillhör professor C. M. Fürst i Lund. $\frac{2}{3}$.

Smärre meddelanden.

Svartsjö slottsruin år 1750.

En teckning af Jean Eric Rehn.

Svartsjö slott var ett af Vasatidens allra egendomligaste byggnadsverk. Dess plan och resning vittna påtagligare än kanske något annat monument från tiden om ett på en gång ifrigt och naivt bemödande att i den kulna Norden skapa en arkitektur efter förnämliga välska förebilder. Säsom symptom om också ej säsom konstverk i och för sig har det sitt stora intresse för forskningen, som bittert nog beklagar att vi icke äga i behåll, ens i ruin, någon del af Vasarnes Svartsjöslott utan måste hämta vårt vetande därom endast ur afbildningar. De hittills kända bilderna af slottet äro en plan från 1620-talet och ett par gravyrer i Sueciaverket från slutet af 1600-talet. En liten bild å den Gripenhielska kartan är af ringa värde, då den uppenbarligen utförts efter den ena af Sueciabilderna. Att densamma skulle ge dessa en borgen för deras sannolikhet som August Hahr¹ antyder är svårt att inse.

Till dessa dokument i bild kommer nu ett hittills okänt, en framställning af slottet från en tidpunkt, då man allmänt antagit, att af detta icke funnits sten på sten. Såväl Eichhorn² som Hans Hildebrand³ uppgifva att slottet efter eldsvådan 1687 blifvit i grund nedrifvet. Att så icke varit fallet framgår af den här meddelade teckningen af J. E. Rehn från år 1750, hvilken i mars 1915 inköptes till Göteborgs Musei Konstafdelning efter att förut ha tillhört en

¹ August Hahr, Studier i Johan III:s renässans, II, Uppsala 1910 s. 127.

² Sv. Fornminnesföreningens tidskrift. B. VII.

³ Texten till Wahlström & Widstrands upplaga af Suecia. Stockholm 1900.

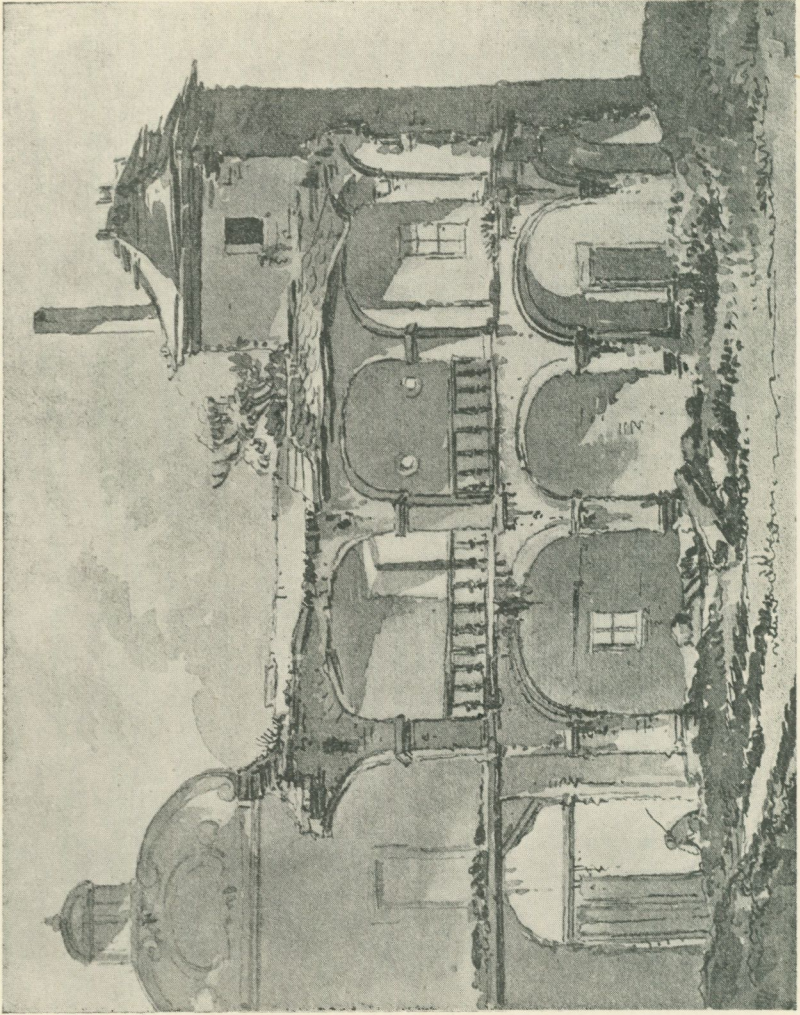

Fig. 1. Svartsjö slott. Teckning af J. E. Rehn. Göteborgs Museum.

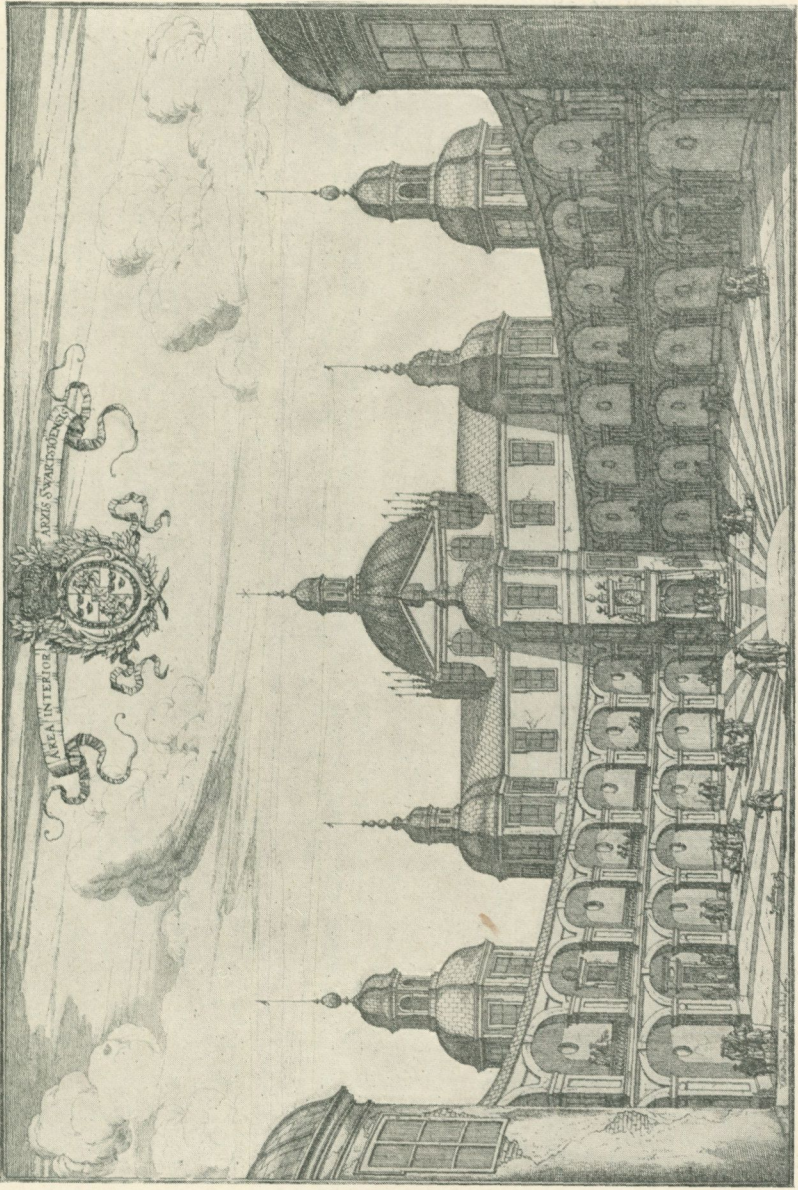

Fig 2. Svartsjö slott. Efter Suecia antiqua.

handteckningssamling, som ägts af grefve Gustaf Adolph Sparre och efter honom af familjen de la Gardie.¹ Den är utförd i penn-teckning och lavyr i tusch på hvitt papper med någon toning i gult här och där och mäter 15,5 cm. i höjd, 19,5 cm. i bredd. Papperet, å hvilket den på 1700-talsvis är uppsatt med en ram af svarta tuschränder, bär inskriften: »Rehn. Svartsjö slot. Ruineradt 1750 d. 3 juni.»

Hela dess prägel är rent pittoresk med underordnande af det arkitektoniskt exakta under den konstnärliga effekten. För oss har den likvisst sitt största intresse såsom konsthistorisk urkund, och det är dess värde ur denna synpunkt som här skall i korthet pröfvas.

Teckningen återger tydligen den runda slottsgårdens sydvästra del från och med tornet midt på västra arkadlängan till och med hufvudbyggnadens gavelparti. Om vi jämföra vår teckning med planen, visar den sig i hufvudsak öfverensstämma med denna i hvad angår tornets form och arkadbågarnas antal, detta i motsats till Sueciabilden af borggården. Planen och Rehns teckning ha ett oregelbundet torn med tre sidor i rät vinkel — teckningen medger i hvarje fall denna tydning — samt fyra arkadtravéer. Sueciabilden visar åttkantiga torn och sex arkadtravéer. Rehn torde alltså här vara pålitligare än Suecia, då väl planen får antagas vara i stort sedt korrekt. Hvad beträffar uppbyggnaden stämma hvarken Rehn eller Suecia med planen. På denna äro framför arkadpelarne anbragta kolonner, som icke återfinnas på någon af teckningarna. Rehns teckning utesluter dock icke att sådana kunna ha funnits, ehuru de vid byggnadens ödeläggande förstörts och fallit ned. Det vill t. o. m. synas som om ett kolonnskafte skulle ligga kvar på gården. Sueciabildens nischmotiv på arkadpelarne, till hvilket ej ens en antydning finnes å Rehns teckning, skulle måhända kunna förklaras som en missuppfattning från gravörens sida af den skisserade originalteckningens kolonner. Särskildt i fråga om undervåningen tyckes detta vara antagligt. Dylika omtolkningar äro i Suecias gravyrer

¹ Se om denna samling O. Granberg, Konsthistoriska studier. Stockholm 1895 s. 62.

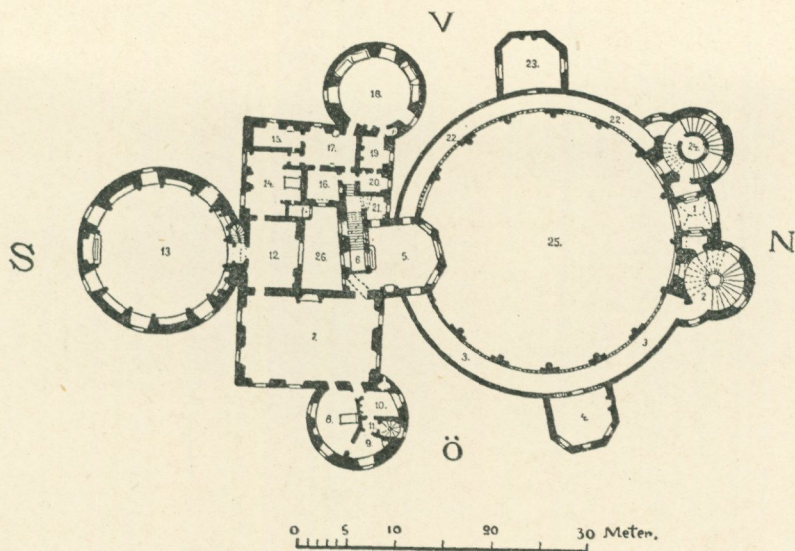

Fig. 3. Plan af Svartsjö slott. 1620-talet.

ingalunda ovanliga. Gå vi så till tornet ha vi först att konstatera Rehns och det första Sueciabladets enstämmighet i en detalj som den höga skorstenen. Medan tornets murkropp, som vi redan sett, ej varit regelbundet åttakantig, har detta tydligen varit fallet med hufven och lanterninen enligt hvad vi på vår nya teckning tydligt kunna iakttaga. Om hufvens kontur ger Rehn intet klart besked, snarast synes hela tornbetäckningen hålla på att störta in, af lanterninen återstå endast några knappa rester.

Af synnerligt intresse är den stora frontonen, som på Rehns bild har den rundsvängda konturen af en »välsk gafvel» från Vasatiden — man jämföre adelshusets gafvel å Stockholms gamla slott, Vadstena samt i all synnerhet Svartsjö ytterport. På Sueciabladen har samma fronton en lågpetsig form som snarare hör hemma inom barockens svenska arkitektur än inom 1500-talets. För Rehn torde den lågpetsiga gafveln ha tett sig såsom något välbekant medan den svängda var främmande och egendomlig. Det är därför icke troligt, att han omotiveradt och utan anledning infört den i sin teckning, som ju i öfriga fall visar sig pålitlig. Återstår att för-

klara Sueciabildernas raka fronton. Måhända återger gravyrverket här som andra gånger en projekterad eller önskad modernisering, hvilken helt visst stod i sämre öfverensstämmelse med slottets helhetsverkan än den ursprungliga formen.

Detaljformer ha af Rehn gifvits i en mycket ringa utsträckning, och man får af hans teckning intrycket af att slottets arkitektur varit af ett ej alltför dyrbart och anspråksfullt slag. Fönsteromramningarna, som ej heller finnas å den första Sueciagravyren voro, som framgår af byggnadsbrefven, målade i stället för huggna i sten och på Rehns tid förbleknade.

Den nyfunna teckningen visar sig vid granskning förtjänt af tilltro och ger oss några upplysningar af värde. Vi få besked om tornens form, om arkadernas antal och arkitektur, vi lära känna en alldeles ny och ganska betydelsefull byggnadsform i den svängda gafveln framför hufvudbyggnaden. Och med hjälp af dessa upplysningar få vi lättare än förut att i vår inbillning bygga upp bilden af den pompösa men meningslösa arkadgården på Svartsjö, som i sin verklighetsfrämmande kulisskaraktär erinrar om kung Ludvigs eklektiska Münchenarkitektur.

Axel L. Romdahl.

Något om Gagnefs gamla mansdräkt.

Länge kände jag inte till någon äldre mansdräkt i Gagnef än *blåtröjan*, sydd som medjrock med söm i lifvet och långa skört, och det *blå lifstycket* eller västen med *två* knapprader; tills jag genom intendenten Wistrands »Svenska folkdräkter» fick reda på ett något äldre lifstycke, en blå väst, knäppt midt fram med *en* knapprad.

När jag sedan här i Gagnef gjorde förfrågningar angående denna väst, som jag tänkte möjligen ännu kunde finnas kvar, fick jag helt oväntadt höra talas om ett *rött lifstycke*, knäppt midt fram utan förslag med en tät rad af största sortens Gustafsknappar, och med »remställning af sämskskinn att häkt på knappan», hvilket alltsammans stämde med intendenten Wistrands beskrifning af den äldre blå västen. Dessutom fick jag veta att utanpå det röda lifstycket hade burits

en lifrem af läder, »väl ett kvarter bred och mer», hopspänd med fyra läderremmar. Lifremmen köptes i Falun och var röd så länge den var ny. Den begagnades både i Rättvik och i Leksand, också i Malung och Mora.

För att få bekräftelse på att röda lifstycken verkligen funnits uppsökte jag en af de äldre här, som särskildt brukar ha reda på gammalt, Bröms Erik Ersson i Tallbacken, f. 1845. Han mindes mycket väl det röda lifstycket, knäppt med *en* knappad midt fram och utan *förslag*. Sådant kände man inte till. Inte ens skjortan hade förslag på den tiden, utan var öppen långt ner på bröstet. Brömsfar hade känt en gubbe, som lefvat och varit frisk i 85 år, och som alltid varit bar långt ner i bringan. Han hade också något annat att berätta, som han i sin ungdom hört om en pojke som skulle ut och fria. Pojken hade gjort sig fin i *rödtröja*. Om det nu var rödtröjans fel eller inte är ej godt att veta, men det hade inte gått honom bättre, än att han råkat ut för andra pojkar »som ville åt honom» och hade trädt en stör tvärsigenom tröjarmarna och bakom ryggen på honom, så att han varit tvungen att gå med båda armarna utspärrade, ända tills han kom hem och fick hjälp. Brömsfar hade hört en gubbe säga, att det skulle nog ha varit roligt för de unga om de fått se någon af de gamla i rödtröja. Sådan hade bara de rika och den begagnades endast vid högtider.

Jag förstod då, att jag kommit en äldre mansdräkt på spåret, en dräkt som dock numera sannolikt endast fanns kvar i de gamlas hågkomst. Och jag började fråga ut den ena efter den andra.

Normansmor i Västtjärna, f. 1840, mindes väl och säkert rödt lifstycke och lifrem. Lika säker var hon om rödtröjan, men hon kunde inte reda upp någonting, visste bara att rödtröjan brukats »grannlåtsdagar som missummerdan å juldän».

Görasmor på Hea, född 1828, mindes från sin barndom en gubbe, som gick klädd i rödt lifstycke med lifrem och *hvit* tröja. Sådan omtalas i bröderna Gahns första resa i Dalarne 1765.

Täpp Lars Perssons änka i Bäsna, född 1840, var den första som sade något om att det röda lifstycket varit *långt*, så att det hängde nedanför lifremmen. Förskinnnet hade suttit under lifstycket.

Hag Olof mora i Bäsna, f. 1852, visste att berätta om det röda lifstycket, att det varit af grof vadmal, lika fram och bak, långt så det hängde nedom lifremmen, afrundadt nedtill fram och med något slag bak. Knäppt midt fram.

Rödtröjan hade hon också reda på. »Den nådde jäms me knäna, int orimlig lång, men flink te ha me summern, smärt te ha». Den hade varit fodrad en bit in på framstyckena, i öfrigt ofodrad. Ordstäf hade hon också om den: »Han var så go så han hade rötröja». Hon berättade, att när hon var barn bodde i hennes fars gård en gammal gubbe, som brukade ha rödtröjan under sig i sängen om nätterna (sista stadiet af rödtröjans glans), men om dagarna hängdes den ut till luftning. Då brukade barnen leka och klä ut sig i den. Därför kom hon ihåg den.

Andersesmor i Moije, f. 1857, visste ingenting alls om rödtröjan, men kom ihåg och kunde se för sina ögon, när hon ville, en karl i rödt lifstycke. »Skörtan hängde långt ner på höftan, å skörtan va klifna bak, så dom spärra ut när han geck omkring å klef me händran i fickon.» Röd strutthätta hade han på hufvudet. Hon mindes inte, om hennes far haft rödt lifstycke, men väl ett blått i samma fason som det röda, således dettas närmaste efterträdare.

Efterträdaren till rödtröjan fick jag reda på genom Turns Anna, skinnskräddare i Tallbacken. Visserligen hade hon aldrig ens hört talas om en *röd* tröja, men hon visste så mycket mer om blåtröjan, som säkerligen kom omedelbart efter den röda. Denna blåtröja hade varit utan medjesömmar, knäppt midt fram och utan förslag. Styckena hade varit helskurna uppifrån och ned. Bak hade varit som en »pungställning» eller ett »pös», oprässadt och »mycke klunsugt». Jämför man med Rättvikskarlarnas nuvarande tröja, så tycks den ha bibehållit från gamla tider knäppningen midt fram, den raskurna fasonen och längden till knäna. Också går den ännu i dag under namn af *tröja*. I bröderna Gahns resa i Dalarne omtalas *tröjan* särskildt som ofodrad. (Rättvikströjan är ännu ofodrad.)

Turns Anna visste god besked om arbetet på de gamla, grofva vadmalsskläderna. Pressjärn och pressning kom aldrig i fråga, och vadmalen var ej god att tas med. Fyrskäftad och styf var den,

och af helull både till ränning och inslag. Inslaget groft som en pinne, eller åtminstone som en griffel, enligt en gummas utsago i Bäsna. (Den gummans farmor, död 1844, hade efterlämnat 11 kjortlar, förutom alla svarta. Tre voro röda, tre gröna och någon gul af grof fyrskäftad vadmal, och därtill några af rasktyg.) Sömmarna, som hvarken kunde vikas eller pressas, gjordes så: att först syddes det grofva lärftsfodret, när sådant fanns, fast vid vadmalsstyckena en liten bit från kanten, sedan hopkastades styckena från avfigsidan med dubbel hemgjord tråd, sist vändes sömmen och från rätan trädde med enkel tråd från det ena stycket in i det andra ut och in ett slags trensning, osynlig inuti vadmalen. Detta kallades att »iträ» och med ett ännu äldre ord att »närla».

Gagnefs rödtröja och röda lifstykke kan måhända räknas som dess rokokodräkt. Till dräkten saknades icke ens *kravatten*. Den var verkligen ganska välbehöflig att skyla skjortöppningen med. Till kyrkdräkten hörde något slags nattkappa, och brudgummen bar en lång, rikt krusad halsduk af hvitt linne. Fyll ut dräkten med tätt åtsittande, *låga* skinnbyxor, hvita strumpor, klafskor med stora silvergglänsande spännen och en prydlig bergsmanskäpp med yxhandtag, så tror jag bilden är färdig. Åtminstone så när som på hufvudbonaden; möjligen en lisselhätta?

Efter sedan rödtröjan och det röda lifstycket haft sin tid och kommit ur modet, kom således först blåtröjan och det blå lifstycket, båda i liknande eller åtminstone snarlikt snitt. Därefter måste i enlighet med empiremodet blåtröjan ändras till en medjeskuren långrock med dubbelt förslag. Ännu bibehöll den det gamla namnet *tröja*. Det blå lifstycket afkortades och fick dubbla knappader. Men icke nog med det! Modet fordrade också ett helt nytt plagg, den korta blå jackan, som här kallades *väst*; också den med dubbelt förslag och dubbla knappader. Den lilla jackan måtte ha förefallit förbluffande kort, eftersom den fick öknamnet »halfstopsjacka».

Fram emot 1800-talets midt kom allt det svarta mer och mer i bruk. Den medjeskurna blåtröjan efterträddes då af en svart långrock med vida skört. Denna blef kyrkrock, och var det ännu i 1900-talets början. Till den begagnades blågredelina strumpor. Blå-

tröjan med hvita strumpor höll sig rätt länge kvar som brudgumsrock.

Numera är nästan alltsammans borta. Den släta, tvärskurna kavajen har trängt igenom. Den måste anses som ett synnerligen praktiskt plagg som alltid är lämpligt att ha, eftersom den begagnas både »civilt» och som hörande till Gagnefsdräkten.

Skinnpälsarna ha genomgått samma öde som tröjorna och rockarna. De gamla veta att omtala skinnpälsar knäppta midt fram med läderremmar och knappar. Därefter kom »medjepälsen» med dubbelt förslag och dubbla knapprader och nu sist har skinnkavajen kommit. En päls i kavajfason! Kavajen har segrat.

Gagnef den 23 juli 1915.

Ottilia Adelborg.

Litteratur.

L. Borgström, *Berättelse öfver en resa i Vermland sommaren 1845*, utgiven samt försedd med biografisk inledning och register av Ernst Nygren. Karlstad 1915. 15+164 s. 8:o.

Den reseberättelse, som i här angifna edition utgör n:r 1 af en tillämnad serie »Äldre Värmlandsbeskrifningar», är af fackmän redan förut rätt väl känd, och det i Vitterhetsakademiens arkiv förvarade originalmanuskriptet har därför äfven varit tämligen anlitadt. Så ha t. ex. visuppteckningarna uppmärksammats i R. Bergströms kommentarer till Afzelius'-Geijers svenska folkvisor. Emellertid har denna värdefulla svenska reseskildring, hvilken nu ock begynt erhålla något af ålderdomens ærugo nobilis, äfven sedan den för tjugu år sedan utkommit i en i Kristinehamn tryckt upplaga af mer tillfällig art, fortfarande varit svårtillgänglig och af denna anledning också allt för ofta äfven af forskare förbisedd eller försummad. Vår folklifsforskning hälsar därför med verklig tacksamhet mot utgifvaren denna nya, särdeles omsorgsfullt ombestyrda edition, hvilken dessutom inledes af en sympatisk minnesteckning med porträtt öfver den vid endast tjugufem års ålder med döden bortgångne författaren.

Sin i riktning trogen har denne väsentligen och i första rummet lagt an på antecknandet af materiella fornlämningar och upptecknandet af folkvisor, sägner och språkföreteelser, ej sällan beledsagade af i våra ögon nog så föråldrade och naiva etymologiska funderingar. Men äldre föregångsmän, och väl än mera bland hans samtida Richard Dybeck, mot hvilken han i en särskild afdelning framställer en del beriktigande anmärkningar, hafva öppnat hans ögon äfven för andra folkliga företeelser. Vi finna sålunda beskrifningar af bostäder, dräkter, föda och anteckningar om seder och lefnadssätt, ja t. o. m. här och där små antropologiska och folkpsykologiska utkast. Bland uppgifterna af materiellt odlingsintresse må exempelvis påpekas s. 15 om »quidja» och »quidjande», hvartill vi uppenbarligen anträffa en illustration från Västergötland i Kalms Wästgötha Resa 1742 s. 282, ehuru benämningen kvidja icke där omtalas. Äro möjligen de ceremonier, som den värmländske författaren samma sida anför, ämnade att skydda boskapen mot de kraft och must stjälande varelser, om hvilka det i Västgöotalagen förmäles, att de rida »a quifgrindu»? Föröfrigt må bland anteckningarna om folkseder särskildt framhållas s. 48 om Lusseotta och s. 49 ff. skildringen af bröllopet i Nordmarks härad, med sin mycket märkliga beskrifning af striden om skofvorna efter brudgröten och sitt omnämnande af stabbdansen. Bland sägnerna märkas s. 30 och 93 tvenne paralleller till den bekanta sägnen om jätten Finn, samt s. 31 en förut äfven i Fernow's »Beskrifning öfwer Wärmeland» (1783) s. 318 i en något afvikande gestalt anförd sägen, som ansluter sig till den bekanta sägengruppen om det från trollen röfvade dryckeshornet.

Utgifvaren ställer i sitt förord för fortsättningen af serien »Äldre Värmlandsbeskrifningar» i utsikt åtskilliga andra i arkiven och biblioteken hittills fördolda källskrifter för detta landskaps historia. Den början han gjort är, såsom sagdt, värd allt erkännande, och Värmlands naturhistoriska och fornminnesförening, hvilken i sina meddelanden intagit här anmälda arbete, är att lyckönska till denna plan. Exemplet bör mana våra fornminnesföreningar äfven i andra landskap till efterföljd.

N. E. H.

J. Sahlgren, *Blåkulla och blåkullafärderna, en språklig och mythohistorisk undersökning*. Uppsala 1915. Särtryck ur »*Namn och bygd*». 54 s. 8:o.

Ordet blåkulla och i samband därmed ortsnamnet Blåkulla, särskildt på den ö i Kalmarsund som numera benämnes Jungfrun, har flera gånger utgjort föremål för våra språkforskarens förklaringsförsök. Man har ansett namnet i själfva verket härleda sig från det tyska Blocksberg (Blockkulla, belagdt först från 1837), eller betyda den blå eller svarta hålan (blåkula, belagdt först från 1773) eller den blå höjden, eller den blå (svarta) jungfrun, den blå kullen, eventuellt dödsgudinnan Hel.

Författaren till här ofvan angifna afhandling ansluter sig till den näst sista af de anförda förklaringarna. De två första här antydda tolkningarna falla på de anlitade formernas sena uppträdande och påtagliga urartning. Hvad den sist nämnda åter beträffar utdömer författaren den såsom saknande »helt och hållet stödet af en systematisk materialsamling».

Afhandlingen, som är i hög grad intressant och läsvärd, vill på grund af ett sorgfälligt samladt material och mångsidigt omfattande undersökning omsider gifva en definitiv lösning af spörsmålet. Efter en inledning, hvori redogöres för de olika tolkningsförsök som gjorts, och hvori författaren visar, hvilka långvariga följder ett tryckfel kan föra med sig, äfven inom vetenskapens värld, behandlar han i kap. 2 dämoner och besvärjelser och i nära samband därmed i kap. 3 bergtroll och bergtagning. På grund af en mångfald anförda besvärjelser, i hvilka det onda väsendet manas in i eller under sten, i berg, i blå berget eller blå bergen, öfverst på kullen eller öfverst af blå kullen, samt med stöd af de allmänna sägnerna om bergtroll och bergtagning drager författaren den slutsatsen, att häxornas samlingsort ursprungligen varit förlagd till det inre af dylika trollberg. I ett österbottniskt tingsprotokoll från 1652 heter det sålunda om en person, att han af Satan » varit förd i berget eller till blåkulla ». Blåkulla uppfattades enligt författaren (sid. 21) icke såsom helvetet utan » som ett berg i hvilket trollpackorna samlades ». Ur det följande kapitlet, som bär öfverskriften

»Häxväsendet och blåkullafärderna», må emellertid antecknas, att redan i slutet af 1500-talet ordet blåkulla — författaren förmodar s. 52, att det skett i eufemistiskt syfte — erhållit betydelse af helvetet, det underjordiska dödsriket. Dit för en båt, å hvilken hans mor (»Krockhasses moder») sitter vid rodret (s. 27, märk not 1). Ur denna föreställning har genom lindrande ellips uttrycket »ge på båten» uppkommit. Det må kanske i detta sammanhang erinras om, att redan vid 1300-talets ingång en saga omtalar »gandreid» till fest i underjorden (håtið i heiminum neðra). Denna färd skedde öfver en flod.¹

Kapitlet 5 handlar om »berg och öar, som spå väder» och bildar jämte det därefter följande, som bär den inom svensk språkvetenskap hittills ovanligt ljudande öfverskriften »tabu och noa», en öfvergång till den speciella undersökningen om ön Blåkulla eller Jungfrun vid Öland. De anförda främmande orden tabu och noa tillhöra såsom bekant den polynesiska språkfamiljen. Tabuföreställningen har gjorts till föremål för omfattande religionsvetenskapliga undersökningar. Med den polynesiska företeelsen likartade eller densamma mycket liknande drag möta jorden rundt och äro ingalunda heller främmande för vårt eget folk. Författaren ger i största korthet en förklaring öfver begreppet tabu, hvilket redan Frazer i »Taboo and the perils of the soul» gifvit en mycket vid omfattning. Då författaren angifver sig förbereda en större afhandling öfver »tabu och noa i de nordiska språken», hafva vi att där motse en utförlig framställning af hans uppfattning af tabuföreställningar inom vårt språkområde. Det vore önskligt, att denna språkundersökning inledningsvis äfven gjorde det polynesiska tabubegreppet till föremål för en grundligare undersökning och utredning. Innan en dylik term vinner allmänt burskap, bör det noga klargöras, om detta grundar sig på verklig identitet eller endast på en af praktiska skäl föranledd vetenskaplig licentia.

Tabu kan vidlåda icke blott döda och lefvande föremål utan äfven ord. Äfven hos vårt folk anser man vissa ord vid vissa

¹ Se Fornmannasögur. B. 3. Köpenhamn 1827, s. 176. Jfr ock J. A. Lundell, Det svenska skoldramat (Sv. Landsm. Bih. 1. 1). Uppsala 1883. S. 96.

tillfällen farliga att uttala. En dylik försiktighet hafva ock sjömän iakttagit beträffande för-ut om fartyget belägna känningar, öar, holmar och stränder: dessa fingo ej nämnas vid namn för att ej uppväcka motvind (s. 36 f.). I stället tillgrip man vissa ersättningsuttryck — noa-namn enligt författarens terminologi —, hvilka »synnerligen ofta innehöllo ord som betecknade lokaliteternas utseende från den plats betraktade där tabu borde iakttagas» (s. 37). Ett dylikt »noa-namn» är enligt författarens åsikt Blåkulla, d. v. s. det blå berget, och ett sådant är äfven det från tyskt tungomål lånade, redan från 1506 kända namnet Jungfrun, om hvilket Olaus Magnus 1555 uttryckligen förklarar, att sjöfolk använder denna benämning om den nära norra Öland liggande ön »för att undvika dåliga förebud och storm på hafvet». Redan vid 1500-talets ingång har namnet Jungfrun uppkommit såsom ett ersättningsnamn för ett annat.

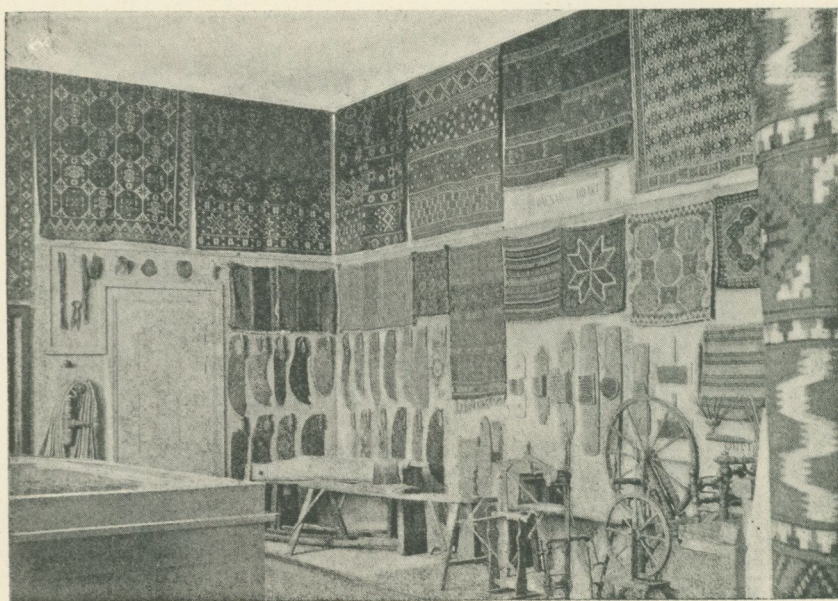
I sitt sjunde kapitel öfvergår sedan författaren till en redogörelse för »traditionerna om ön Jungfrun eller Blåkulla» för att i det därefter följande skrida till en sammanfattning af sin framställning i dess helhet. Den resumé jag här redan förebragt torde göra ett vidare ordande om detta sista kapitel onödigt. Enligt det förra af de bägge kapitlen, i hvilket författaren samlat alla märkligare äldre uppgifter om ön alltifrån Olaus Magnus till Crælius, skulle namnet Blåkulla på ön i Kalmarsund finnas litterärt faställdt först 1623 (s. 45, jfr s. 5). Trots sin särdeles omfattande materialsamling har författaren emellertid här förbigått ett viktigt vittnesbörd, hvilket anträffas i Lassota's von Steblau dagbok. För den 5 maj 1593 skriver den österrikiske diplomaten följande, hvilket jag här anföra oafkortadt på originalspråket: »Nicht weit von dieser Insel (Öland) ligt an dem festen land (!) in Schweden der Berk Blawkulla, so man die Schwedische Jungfraw nennet, den die Schifflent zu verhüten, das dem Schiff nicht etwa ein unglück begegnet, wollen nicht zulassen, wen man furuberfehrt, das man ihn bey seinen rechten namen, Sondern allein die Jungfrau nennet, pflegen auch, wen sie daselbst herumb fur Anker liegen, demselben etwas zu verehren, und dasselbe in die See zu werfen, Als da ist, Handschuch, Seilennessel, gürttel,

Wetschken und dergleichen sachen, so man den Jungfrauen zu schencken pflegt.»¹

Här säges alltså uttryckligt, att det är i stället för namnet Blåkulla som namnet Jungfrun upptagits såsom »noa namn». Männe icke det af Olaus Magnus med förtegenhet förbigångna namnet också varit Blåkulla? I så fall, hvad kan vara orsaken till att också han undviker att nämna det? Han kan dock icke gärna hafva varit okunnig om hvilket det var, och han plär icke »sätta sitt ljus under en skäppa». Skulle namnet Blåkulla redan då hafva ägt någon för svensk uppfattning i allmänhet skräckinjagande bibetydelse? Om så vore, har emellertid detta icke någon inverkan på författarens slutledning, att Blåkulla ursprungligen betyder »blå kullen», men öppnar kanske möjlighet för antagandet, att hos folket fortlevande mytiska fornföreställningar anknutit sig vid namnet. Att så varit förhållandet redan vid 1600-talets början intygar Buræus' af författaren förbigångna berättelse om en knekt, hvilken på ön Jungfrun vid Öland i tre dygn varit bärgtagen af den där i ett »hohl i bariet som en hvälfvd kyrkia, med högan dör» boende »Rån». I hålan var »inthet folk än qinfolk».² Alltså en sig till Tannhäusersagan på sätt och vis anslutande sägen.

¹ Tagebuch des Erich Lassota von Steblau, herausgeg. von R. Schottin. Halle 1866, s. 179.

² J. Th. Bureus, Sumlen. Stockholm 1886 (Sv. Landsm. Bil. I, 2) s. 200.

Väfnadsrummet i Kristianstads Museum.

Kristianstads »fornstuga» i nya lokaler.

Sedan 1870-talet hade Kristianstad liksom de flesta andra städer med länsresidens sin fornminnesförening. Denna hade också så småningom anskaffat samlingar i en i Tivoliparken 1886 uppförd Fornstuga. När sedan genom rika donationer en byggnad för stadens tekniska skola, stad-bibliotek och det med nyssnämnda skola förenade yrkesmuseet uppfördes, bereddes därstädes plats äfven åt de kulturhistoriska samlingarna, liksom en konstafdelning upprättades. De kulturhistoriska samlingarna ha fått lämpliga rum i byggnadens hufvudvåning, där de ordnats efter de principer, som varit vägledande vid uppställningen i Nordiska Museet. För närvarande är länets allmogefdelning rikast representerad. Bilden visar en del af rummet med väfnader och spånadsredskap. Till byggnadens och museets invigning den 29 aug. 1915 medhans äfven publicerandet af ett häfte *Meddelanden från Kristianstad Museum*, däri konsul C. J. F. Ljunggren, som inlagt så stora förtjänster om denna frågas lyckliga realiserande, i korthet redogör för den nya byggnaden, dr Sune Lindqvist affattat en vägvisare genom den förhistoriska samlingen och undertecknad genom de kulturhistoriska samlingarna. Dessutom afbildas åtskilliga hundra här befintliga föremål från olika tidsåldrar.

REDOGÖRELSE

FÖR

NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1914

STOCKHOLM 1916

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
150310

Nordiska Museets nämnd.

Sammansättningen af Nordiska Museets nämnd har varit densamma som föregående år och utgjordes alltså den 31 dec. 1914 af följande personer:

- Ordförande:* förste intendenten professor IS. GUST. CLASON, 1899.
Andre ordförande: rektor fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.
Skattmästare: öfverdirektör VIKTOR ALMQUIST, 1897.
Styresman: fil. doktor GUSTAF UPMARK, 1913.
Öfriga ledamöter: civilingeniör CLAES G. NORSTRÖM, 1900.
öfverintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901.
justitierådet LOUIS AMÉEN, 1909.

Nämnden hade under året 4 sammanträden, af hvilka ett ajourneradt.
— Utom ärenden rörande museet har nämnden under året på grund af remiss från Kungl. Maj:t behandlat bland annat frågan om understöd åt Föreningen för Svensk hemslöjd, frågan om nybyggnad för Statens Historiska Museum m. m.

Styresman och öfriga tjänstemän.

Tjänstgörande den 31 dec. 1914 voro¹:

- Styresman:* GUSTAF UPMARK, fil. dr, 1902.
Ekonomichef: NILS CONRAD RINGERTZ, öfverste, 1913.
Intendenter: EDVARD HAMMARSTEDT, fil. dr, 1890.
ALARIK BEHM, 1897.
AXEL NILSSON, fil. kand., 1902. *Tjänstledig.*
NILS KEYLAND, fil. kand., 1906.
Ekonomiintendent: ALBERT HARALD ADELSON, 1913.
Amanuenser: AGNES LJUNGBERG, 1880.
VISEN LEWIN, 1885.
HILDA WALLIN, 1885.
ANNA LEWIN, 1886.
SELMA STRÖM, 1886.
LOUISE HAGBERG, 1891.

¹ Årtalen angifva tidpunkten för tjänstemans anställande vid museet.

ELLEN PLANTHABER, 1893.

IDA MÖLLER, 1898.

HEDVIG BOIVIE, 1898.

ELSA VON SCHWERIN, 1898.

GERDA CEDERBLUM, 1900.

SUNE AMBROSIANI, fil. dr, 1903. *T. f. intendent.*

EMELIE VON WALTERSTORFF, 1903.

LAURA STRIDSBERG, 1904.

ANNA RUDBECK, 1909.

LALLA KUGELBERG, 1910.

RAGNHILD BERGSTRÖM, 1911.

NILS LITHBERG, fil. dr, 1912.

E. o. amanuenser: SIGURD ERIXON, fil. kand., 1914.

ARVID BÆCKSTRÖM, fil. lic., 1914.

Bokhållare: HARALD ENGWALL, 1907.

Tjänstledighet har beviljats:

intendenten Axel Nilsson dels från årets början tills vidare för deltagande i kommittéarbetet för afgifvande af förslag till lag och omorganisation af fornminnesvården, dels för en tid af två år, räknadt från den 1 juli 1914, för att under denna tid leda fullbordandet af Röhsska Konstslöjdmuseets nybyggnad i Göteborg och samlingarnas installation därstädes;

amanuensen Nils Lithberg från 1 jan.—30 sept. i och för avslutande af sina akademiska studier m. m. Amanuensen Lithberg promoverades den 31 maj till filosofie doktor efter att hafva tryckt och försvarat en akademisk afhandling: Gotlands stenålder;

amanuensen fröken Ragnhild Bergström har från 15 sept. till årets slut varit af sjukdom hindrad att tjänstgöra.

Förordnanden:

Under den intendenten Nilsson beviljade tjänstledigheten af 2 år förordnades amanuensen fil. dr S. Ambrosiani att uppehålla intendentsbefattningen, och under amanuensen Lithbergs tjänstledighet antogs fil. kand. Sigurd Erixon att uppehålla befattningen som amanuens vid allmogefdelningen.

Från och med den 2 jan. erhöll fil. lic. Arvid Bäckström tillstånd att utan aflöning tjänstgöra i museet, och den 9 sept. förordnades han jämte kand. S. Erixon att intill den 1 juli 1916 vara extra ordinarie amanuenser vid museet.

Institutionens allmänna utveckling.

Statsanslag. Sedan Kungl. Maj:t genom nådig proposition till 1913 års Riksdag i öfverensstämmelse med nämndens förnyade underdåniga anhållan,

föreslagit en höjning af det till Nordiska Museet utgående årsanslaget från 70,000 kr. till 80,000 kr. och sedan Riksdagen bifallit detta Kungl. Maj:ts förslag, har museet under år 1914 åtnjutit detta högre anslag kr. 80,000. Den lönerereglering vid Nordiska Museet och Lifruskammaren, hvarom Riksdagen vid beviljandet af det ökade anslaget uttalat sin bestämda förväntan, har genomförts från och med ingången af år 1914.

Anslag af Stockholm stad. Anslaget från Stockholms stad till Skansen har under året utgått med samma belopp som förut, kr. 15,000, och under hittillsvarande villkor.

Donationer. En betydande donation har Nordiska Museet under året mottagit i det att änkefru HILDA NORDBERG, som afled den 10 mars 1914, genom testamente förordnat att museet, sedan vissa bestämda penningelegat utbetalats, skulle erhålla dels återstoden af förmögenheten att »disponeras för Skansens vård och förvaltning», dels äfven hela hennes efterlämnade lösörebo. Den summa, som härigenom beräknas tillfalla Nordiska Museet, uppgår till inemot 50,000 kr.

I enlighet med nämndens beslut den 9 dec. 1914 inristades på donatorstaplorna i museets hall namnen C. Fr. Pettersson (»Sundbornsprosten»; jfr. 1913 års redogörelse) och Hilda Nordberg.

För öfriga till museet under år 1914 lämnade penninggåfvor redogöres här nedan, sid. 39.

Kansliet. Diarium öfver inkommande skrivelser 1914, som förts af amanuensen fröken LOUISE HAGBERG, upptager 1,517 nummer; räkningar införas ej i detta diarium. Utgående skrivelser i registratur och kopiebok utgöra 1,190 nummer; postboken upptager 11,837 afgångna försändelser, däraf 6,891 korsband.

Samlingarna.

De i Nordiska Museets hufvudliggare katalogförda samlingarna hafva under år 1914 ökats med 1,557 nummer. — Arbetet med föremålens införande i hufvudliggaren, som handhafts af amanuensen fröken ANNA LEWIN, deras märkning, konservering och desinficering har bedrifvits i enlighet med samma principer som förut.

Med användande af det i museets stat upptagna anslaget till installation af samlingar och föremål i museet har under året ett omfattande omordningsarbete pågått i den svenska allmogefdelningen i syfte att bereda plats för samlingarna från Uppland och Värmland i hallväningen, där de erhållit plats

i rum 20 och 23; för att möjliggöra detta hafva samlingarna från Småland och Halland inskränkts till två och ett rum i st. för tre och två rum.¹ — Likaledes har arbete pågått med utställning af afdelningen för arbetets historia, och har häraf under året medhunnits de farmaceutiska samlingarna, hvilka med ekonomiskt understöd från Farmaceutiska föreningen och under ledning af apotekarne CARL AHLBERG och AXEL KÖCKUM installerats i bottenvåningen, rum 113 och 114.

Angående nya upplagor af vägledningen i samlingarna, se nedan under rubriken Utgifna arbeten, sid. 31.

Jämsides med arbetet i utställningsafdelningarna har arbete pågått med ordnande af magasinslokalerna. Brist på utrymme vållar här åtskilliga svårigheter, och en del särskilda anordningar med hyllor o. dyl. erfordras för att här vinna största möjliga lättillgänglighet och öfverskådlighet öfver de föremål, som af olika anledningar måste förblifva magasinerade. — De rymliga källarlokalerna i museibyggnadens södra del hafva försetts med värmeledning för motverkande af fukt, samt elektrisk belysning för att kunna användas till magasinering af textila samlingar.

Angående museets hufvudafdelningar, förvärf till samlingarna m. m. må här följande meddelas.

Allmogefdelningen.

Föreståndaren intendenten fil. dr EDVARD HAMMARSTEDT har haft biträde af följande tjänstemän: amanuenserna fil. dr NILS LITBERG, fröken GERDA CEDERBLOM (dräkter, smycken), fröken EMELIE v. WALTERSTORFF (textilföremål), fröken LOUISE HAGBERG (fornitro, norska afd.), e. o. amanuensen fil. kand. SIGURD ERIXON, hvarjämte intendenten fil. kand. NILS KEYLAND förestått afdelningen för jakt och fiske.

Svenska allmogefdelningens tillväxt under året framgår af följande.

Skåne. Bland de från detta landskap förvärfvade föremålen utgöra dräkt-delarna och de väfda föremålen den öfvervägande delen. De härader, som under året mest i detta hänseende lämnat tillskott till samlingarna, äro Färs, Norra Åsbo och Bara. Från det förstnämnda märkas bland annat två »bordändsdukar» med flätning. Bland möbler och husgeråd intager en vagga från Perstorps socken i Norra Åsbo härad en framstående plats, och ej mindre märklig genom sin belysning af Skånes gamla folklif är en stor förningskorg, fig. 1, af halm med dithörande tennfat för brudgröten, hvilken förskrifver sig från samma socken. Samma härkomst hafva äfven två tak-kronor, »boss-

¹ Härvid bortses från interiörerna.

kronor», den ena af halm, den andra af glaspärlor, hvilka ursprungligen ansetts äga en viss öfvernaturlig betydelse. Äfven några lerkärl, hvilka för skydd och styrka bekläds med näfver, torde böra nämnas, då detta förut icke iakttagna förfaringssätt tyckes vara någonting för sistnämnda ort utmärkande. Från Bjäre härad (Båstad-trakten) förvärfvades en stor bonad, helt gavelstycke från ryggåstuga, med framställning af Gud Fader på sin tron och i sin himmelska omgifning.

Blekinge. Bland förvärfven från detta landskap märkes särskildt en samling fiskredskap från Torhamns socken (se vidare s. 14). Nämnas må ock ett julbröd, s. k. tolfhålakringla, hvilket är känt endast från detta landskap och från angränsande del af Småland.

Öland. Från detta håll har museet under året erhållit ett ovanligt stort antal föremål. Bland till folkdräkterna hörande plagg må särskildt nämnas ett brudförkläde, »gåf-förkläde», brudgumsväst samt broderade brud- och brudgumshandskar och kjolsäck, »snoppsäck», från Runstens socken. Bland väfnader märkes ett täcke i opphämta från samma socken. Äfven af möbler, husgeråd och redskap förvärfvades ett afsevärdt antal. Nämnas må utom redskap för linberedning, åtskilliga belysningsredskap, hvaribland en gåspennlykta och en tranlampa af lergods, bägge från Runstens socken. Möblerna utgöras af ett skåp med årtalet 1811 från Böda socken och en blåmålad träsoffa från Mörbylånga socken. Företrädesvis till den gamla bröllopsståten hafva hört sadel, ridpiska, hufvudlag, besatt med hvita snäckor, s. k. ormskallar, samt troligen äfven ett sadeltäcke af grönt vadmal. Äfven dessa förskrifva sig från Runstens socken. Märkligast och värdefullast af alla de från Öland erhållna föremålen är dock otvifvelaktigt det byskrin med inneliggande handlingar, som förvärfvades från Mysinge i Resmo socken. Af dylika för belysande af vårt ålderdomliga, i etno-sociologiskt hänseende synnerligen intressanta byväsen har museet, trots ifriga ansträngningar, förut icke lyckats bli ägare till något enda. Under detta år erhöles emeller-

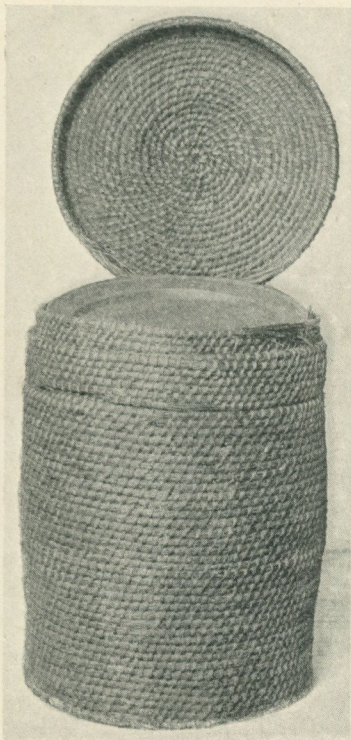

Fig. 1. Förningskorg med grötfat, från Perstorps sn, Skåne. H. 0.62 m. Nord. M. 121,963.

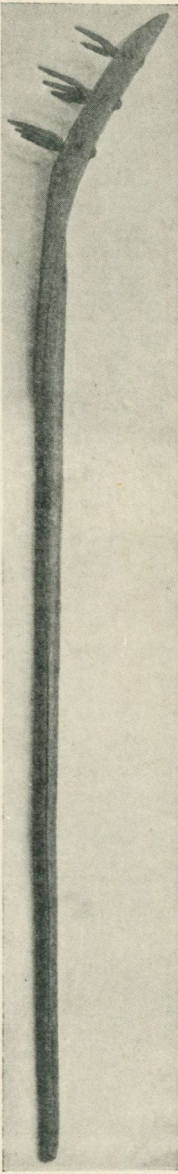

Fig. 2. Fällkratta från Villstad sn, Småland.
L. 1.88 m.
N. M. 121,569 b.

tid såsom längre fram omförmäles äfven tre dylika från Uppland. Till forntroföremålsafdelningen höra fyra mindre stenar, hvilka användts såsom ett slags orakel i sjukdomsfall.

Småland. Till den förut rikhaltiga dräktsamlingen från detta landskap har föga vunnits. Däremot har väfnadsafdelningen erhållit beaktansvärda förvärf, bland hvilka må nämnas ett täcke i opphämta med »prästruta» från Södra Möre härad, två ryor från Västbo och Östbo härader samt ett med årtalet 1725 märkt flerskäftadt hvitt ylettäcke af ovanligt slag, med inplockning i blått och rött, endast synlig på rätsidan, från Kulltorps sn, Västbo härad. Bland möbler och husgeråd märkes ett fällbord af ek från Norra Tjusträsk härad. Från Villstads socken i Västbo härad erhöles två svedjelandskrattor, »fällkrattor», af intressant typ, fig. 2.

Halland. Härifrån erhöles fem påskägg målade i blått och rött och ornerade med växtaftryck.

Dalsland. Bland från detta landskap komna föremål förtjäna nämnas ett par flätningar, »flätter», i linne och bomull från Nössemarken, samt ett träfat på fot, »stattekar», och en grötbytta med årtal 1755 från Sundals härad.

Västergötland. Från detta landskap erhöles kvinodräkt från Marks härad. Vidare förvärfvades ett par täcken i rosengång, s. k. gubbatäcken, från Kållands härad. Såsom en sällsynthet uppgafs ett ko-ok från Flo socken i Åse härad.

Östergötland. Bland de ganska talrika förvärfven från detta landskap under året intager en fäll- eller vändbänk, enligt uppgift ursprungligen från Ringarums socken i Hammarkinds härad, det mest framstående rummet ej blott genom sin mycket ålderdomliga typ utan äfven emedan den bidragit att vidga kunskapen om utbredningen af denna märkliga möbel.

Södermanland. Från detta landskap märkes ett skåp med årtalet 1811 från Tystberga socken, Rönö härad, och ett påskbröd, »påskdufva». Vidare bör nämnas en i sjön Flaten, Salems socken, Svartlösa härad, anträffad enstockig eka af okänd ålder.

Närke. Härifrån erhöles detta år åtskilliga husgerådsföremål och redskap, hvaribland en linbäckla med årtalet 1739 från Kumla socken och en af rottågor flätad ostform.

Uppland. Förvärfven från detta landskap voro under här i fråga varande år särdeles talrika. En mycket stor och fullständig samling af fiskedon med tillbehör och till fisket för öfrigt hörande redskap och utrustningsföremål förvärfvades från Hållnäs socken i Olands härad samt från Vesslands socken i Örbyhus härad. Se härom vidare s. 13, 14. De, om de ses hvar för sig, mest framstående och värdefulla föremålen äro dock de tre byskrin från Kumla, Sörby och Varmsätra byar i Norrby socken, Simtuna härad, fig. 3, som omsider erhöles till museet, de två sistnämnda såsom gåfvor. Med alla följde en mängd byhandlingar, ägnade att belysa det gamla byväsendets väsen och

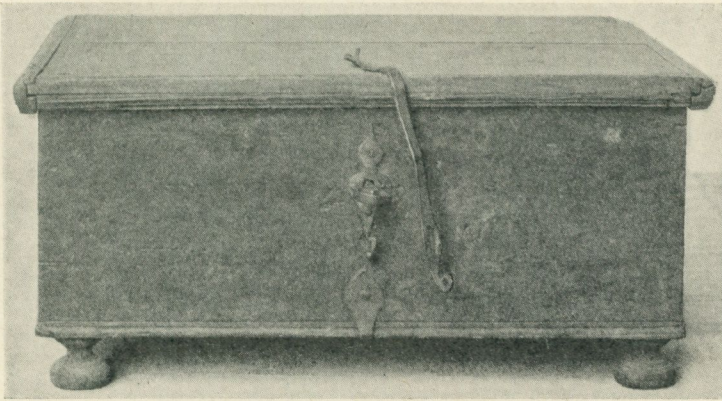

Fig. 3. Byskrin
från Norrby sn, Uppland. L. 0.645 m. Nord. M. 122,196.

förvaltning, och med det först nämnda äfven byklubban. Från Norrbäck i samma socken skänktes tvänne byklubbor. Byskrinet, hvori byhandlingar, bykarta, bläckhorn, sanddosa, gåspennor, byklubba förvarades, motsvarar hos stadshandtverkarne skrälådan, likasom byklubban och bystafven motsvara skrååldermannens klubba och klappholtz. Från Norrby socken förvärfvades ock en säng i två afdelningar, »hjällsäng». Ett rätt egendomligt förvärf är en bergsmansyxa af brons, fig. 4, med årtalet 1745, hvilken anträffats vid plöjning å gården Garpboda i Västra Ryds socken, Bro härad. Namnet Garpboda härleder sig uppenbarligen i likhet med bergslags- och bruksnamnen Garpenberg, Garphyttan och andra, från den medeltida titeln garp, som betecknade från Tyskland inflyttad bergsman, men äfven tysk i allmänhet. Nämnas må ock ett mangelbräde från Norrby socken, Simtuna härad, med årtalet 1696, samt en förningskorg från Väster-Löfsta socken samma härad. Till forntro- och fornsedsafdelningen erhöles från sistnämnda socken tre s. k.

ältstenar, »ältringar», samt från Norrby socken en s. k. krycka, märklig genom sin storlek (se Fataburen 1915 s. 139).

Västmanland. Genom från museet företagen forskningsfärd blef det från detta landskap inkomna samlingsmaterialet ganska rikligt. Särskildt blef det Snefringe härad, som lämnade bidrag. Bland dessa märkas en utdragssoffa, »kistbänk», ett skänkskåp med rosmålning samt en korgsäng, alla från Munktorps socken. Hvad den sistnämnda möbelen beträffar, hvilken egendomligt nog erinrar om medeltida anförvanter, synes denna hafva inpå senare århundraden varit rätt vanligt i bruk i Västmanland. Ett mycket beaktansvärdt förvärf från nämnda socken är ock en plog för nyodling. Från Säby socken i samma härad erhöles bland annat en fattigklubba, »tafla», från Öfvernäs by, samt en

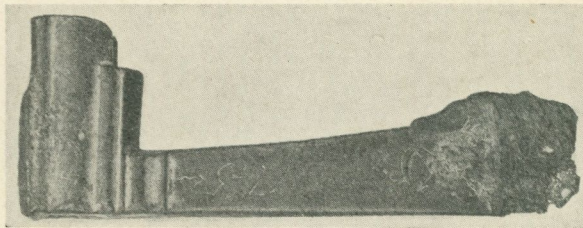

Fig. 4. Bäragsmansyx
med årtalet 1745, funnen å Garpboda, V. Ryds sn, Uppland. L. 0.141 m.
Nord. M. 122,460.

järnbeslagen ekkista med kupigt lock, hvilken uppgafs fordom hafva tjänstgjort såsom kyrkkista. Från Tortuna socken, Ytter-Tjurbo härad, förvärfvades en rotekista, märkt »Kongl. Westmanlands Regemente Lijf. Compagn. N:o 4». Nämnas må till sist äfven en lysningsgratulation, »kryckebrief», från Säby socken.

Värmland. Förvärfven härifrån inskränkte sig till ett fåtal. Nämnas må ett par skidor från Ransäters socken, Kils härad. Vänsterskidan af björk, högerskidan af gran, skinnskodd, äfvensom en sadel, klädd med mörkblått ylle, broderad och daterad 1791, från Järnskogs socken, Nordmarks härad, samt en selkrok af renhorn från Nors socken, Grums härad.

Dalarna. Härifrån förvärfvades ett skåp från Mora socken med årtalet 1797, ovanligt för den i särdeles klara färger hållna rosmålning, som pryder dörrarna. De flesta förvärfven tillhöra dräkten. Att nämna är en rekonstruerad kvinnodräkt från Mora socken, hvilken testamentaterats till museet af den för sitt varma intresse för dalakulturens bevarande kända fröken Beda Larsson. I öfrigt hafva från landskapet förvärfvats dräktdelar från Rättviks, Mockfjärds och Gagnefs socknar. Från sistnämnda socken märkes särskildt ett halskläde med svart silkesbroderi. En skinnpung, fig. 5, med mässingsbyg-

lar, från Floda socken, hvilken utmärker sig för sitt ovanliga metallarbete, bör ock ej här förbigås.

Gästrikland. Härifrån lyckades museet förvärfva en mycket intressant karfstock, med årtalet 1722, hvilken utgjort arrendekontrakt å en gård vid Åttersta hytta i Ofvansjö socken.

Hälsingland är det landskap som under året gifvit de rikaste tillskotten till museets allmogedräkter. Särskildt anmärkningsvärda äro en s. k. sticketröja från Bjuråkers socken samt ett par skor från Ofvanåkers socken,

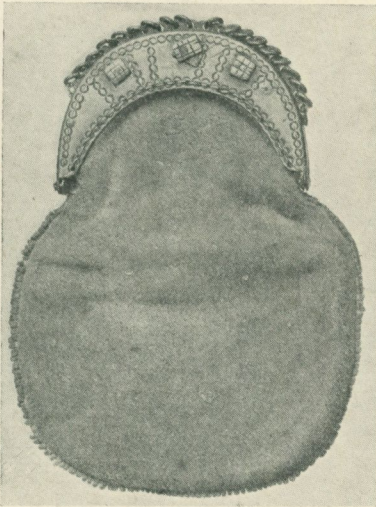

Fig. 5. Penningpung
från Floda sn, Dalarna. L. 0.14 m.
Nord. M. 121,324.

Fig. 6. Kjolsäck
från Bjuråkers sn, Helsingland. L. 0.26 m.
Nord. M. 122,404.

gjorda af ludet, blåfärgadt kalfskinn. Tvenne väskor, s. k. kjolsäckar, af vadmal med tennträdsbroderier, fig. 6, förtjäna äfven omnämnas. Från Voxna socken förvärfvades en liten samling snidade lokor och selkrokar. Slutligen förtjäna ock nämnas de till forntroafdelningen hörande julföremål — julbröd, julfigur, julkors m. m. från Bjuråker — som till museet erhöles.

Lappska afdelningen. Från Sorsele socken i Lycksele lappmark inköptes en vid Bergnäs i jorden anträffad, tydligen dock icke synnerligen gammal grythängare (skärding) af järn, hvilken enligt finnarens mening skulle härleda sig från en på stället fordom belägen lappska boningsplats. Från samma socken förvärfvades äfven fem renhornsskifvor för tennträddragning och fyra flintbitar, hvilka anträffats på en holme i Edsträsk.

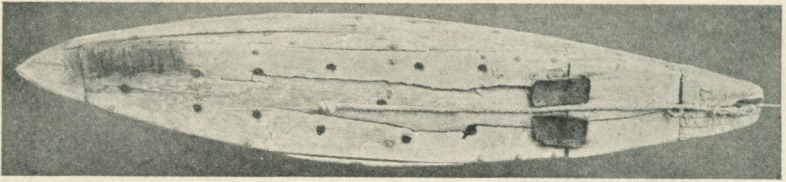

Fig. 7. Fisksump, s. k. »sugga», från Hällnäs sn, Uppland. Nord. M. 121,731.

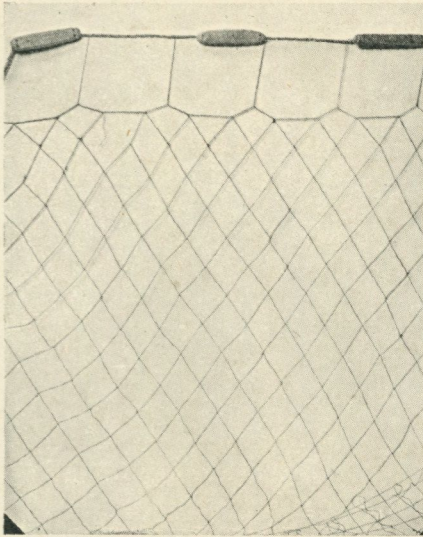

Fig. 8. Tumlarenät
från Mellby sn, Skåne. Nord. M. 121,093.

Fig. 9. Jaktlapp
från Djurgården. Nord. M. 121,792.

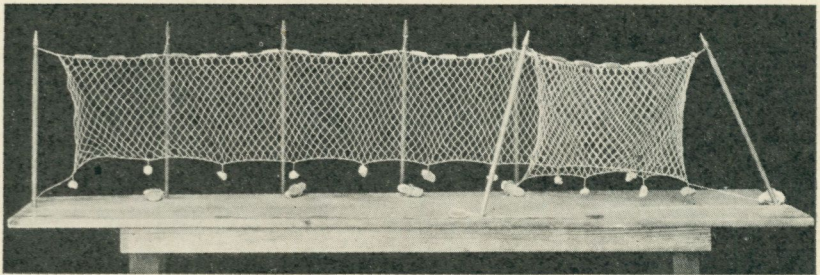

Fig. 10. Modell af staklaxnät från Hudiksvall. Nord. M. 121,071.

Norska afdelningen. Viktigast bland de högst fåtaliga förvärfven från detta vårt grannland är den hvalbåge från Södra Bergenhus' amt, som erhöles genom byte med Bergens Museum. Nämnas må ock en mindre ylleväfnad i rosengång från Hardanger och Voss fögderi i samma amt.

Från **Finland** inköptes tvenne ryor, den ena från Akkas socken, Egentliga Finland, den andra från Urais socken i Österbotten.

Fig. 11. Modell af skötbåt
från Hudiksvall. Nord. M. 121,073.

Zigenare. En samling föremål, företrädesvis band, som hopbragts under forskningsresor i Finland skänktes af zigenarforskaren dr A. Thesleff.

Samlingen af **etnografiskt jämförelsematerial från europeiska folk i allmänhet** ökades bland annat genom en liten samling målade påskäggar från Moskva.

Jakt- och fiskeafdelningen erhöles under 1914 bidrag från skilda delar af landet. Främst är att anteckna de mångahanda fångstodon och tillbehör,

som förvärfvades från fyra fisklägen i Uppland, nämligen Knifven i Vesslands sn, Källen, Fågelsundet och Fagerviken i Hållnäs sn: två siknät, ett strömmingsnät, ett sillnät, ett laxnät, ett grimnät och två agnhåfvar; nät- och ryssjflöten, »vålar» och »klabbar» af olika form och storlek; redskap för nät-tillverkning såsom knytnålar, kafle, fingerknif och tjyva; skopor, öskar och strömmingskofvel; en laxkrok; laggade fiskkärl såsom kar, tina, balja, åtting m. m.; öfriga diverse till fiske hörande föremål såsom strömmingror, fiskrensingsbräde, »strömmingfläkta», packträ, en fisksump (s. k. »sugga»), fig. 7, dikträ, banddref, blocktäljor, s. k. »davitar», gistkrok, ryssjekrok, hallstenslåda, båtoder, vantnålar m. m.

Ett synnerligen intressant fynd var ett tumlarenät, fig. 8, från Mellby sn, Skåne. Sådana nät (hvarom t. ex. Linné talar i sin Skånska resa) hafva ej på långliga tider varit i bruk i vårt land.

En del redskap för speciellt vinternotfångst, redan beskrifna i Fataburen 1914, sid. 223 ff., inkom från Hornborga sn i Västergötland, Ösmo och Vingåker socknar i Södermanland.

Från Torhamn sn i Blekinge erhöles ål- och abborrljustrar samt en ljusterlampa.

Jaktafdelningen: ett vargnät från Godegård sn, Östergötland, en räfsax från Ransäter, Värmland, en jaktlapp, fig. 9, från Djurgården, gevär m. m.

Modellsamlingen riktades med ett staklaxnät, fig. 10, en storryssja och en skötbåt, fig. 11, från Hudiksvall.

Afdelningen för de högre stånden.

Afdelningen har föreståtts af museets styresman fil. dr GUSTAF UPMARK, hvarjämte följande tjänstemän arbetat inom afdelningen: amanuenserna fröken ANNA LEWIN (dräkter, textiltföremål), fröken GERDA CEDERBLOM (leksaker, duktyg), fröken HEDVIG BOIVIE (musikinstrument), e. o. amanuensen fil. lic. ARVID BÆCKSTRÖM.

Bland förvärfven under året till denna afdelning äro följande att märka:

Den äldre Vasatiden. Museets fåtaliga samlingar af föremål från 1500-talet ha erhållit en ståtlig tillökning genom en ryggvant till en tronhimmel, som öfverlämnats såsom deposition från Kungl. husgerådskammaren. Denna praktpjäs i ädlaste renässansstil, utförd i rikaste broderiteknik, säkerligen i utlandet för någon af Vasakungarna, har placerats i den stora hallabsidens omgång i höjd med kolonn Galleriet, så att den Milles'ska Gustaf Vasastatyns huvud aftecknar sig mot ryggvanten.

Från **midten af 1600-talet** härstammar ett större skåp af ek med rik skulpterad dekoration, som enligt uppgift under senare delen af 1800-talet

inköpts i Småland af konstnären frih. Thure Cederström och därefter under ett 20-tal år förvarats i dennes hem i München, hvarifrån det nu återbördats till Sverige. Skåpet är af en typ, som förut icke finnes företrädd i samlingarna och har en viss provinsieell karaktär, fig. 12.

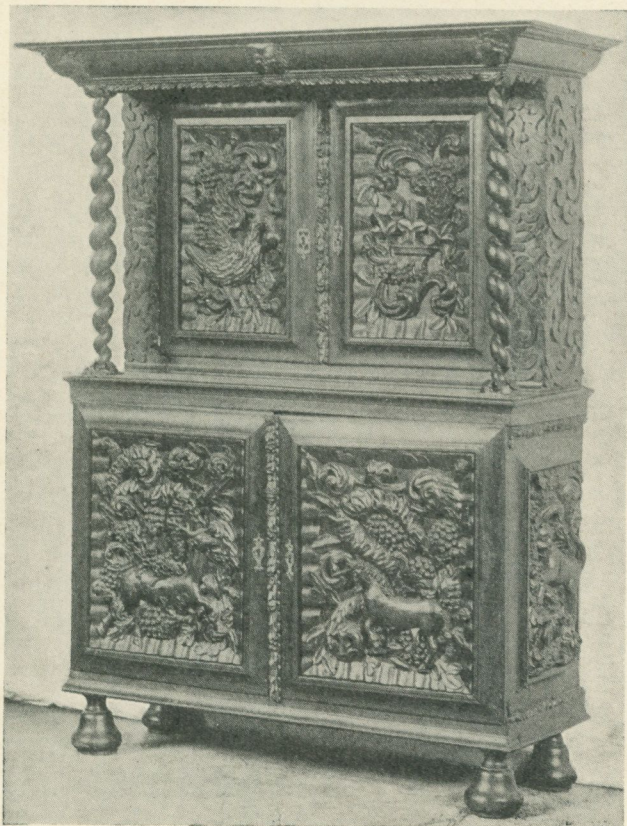

Fig. 12. Skulpterad skåp
från midten af 1600-talet. H. 1.97 m. Nord. M. 120,954.

Till det **karolinska tidehvarfvet** är att hänföra den intressanta säng med himmel och sidenomhängen, som deponerats i museet af innehafvaren af det Piperska fideikommisset Christinehof i Skåne, greve Eric Alfred Piper. Sängen, som af ålder stått å Christinehof, uppfördt i början af 1700-talet af grefvinnan Christina Törnflycht, uppgifves traditionellt hafva tillhört hennes make, kungl. rådet greve Carl Piper († 1716), Karl XII:s bekante gunstling, och af honom användts i fält. — Af stort intresse är en 1600-

tals duk af holländsk tillverkning med bilder återgifvande skapelsen, syndafallet samt Adams och Evas fördrifvande ur paradiset. Nämnda motiv synes å 1600-tals damasten varit mycket uppskattadt och är anträffadt i en del variationer.

Från 1700-talets förra del härstammar bland annat en byrå med inläggningar och beslag af för denna stilöfvergångsperiod karakteristisk form samt ett mindre hängskåp af ek, båda tillhörande det Nordbergska, till museet testamenterade boet (se ofvan sid. 5).

Rokokotidehvarvet utgjorde en glansperiod i den svenska rumsinredningskonstens historia, en glansperiod som inleddes genom de arbeten, som under Karl Hårlemans († 1753) ledning utfördes inom det kungl. slottet i Stockholm. Vid resor till Frankrike införskaffade Hårleman under 1730—40-talen modeller och mönsterblad till alla de olika slag af föremål, som behöfdes för slottsrummen, och därjämte konstnärer och handverkare, som dels själfva arbetade för slottet, dels blefvo läromästare för svenska yrkesmän. Den förnämligare svenska rumsinredningskonsten under rokokon kan därför i stort sedt sägas vara en direkt afkomling af den samtida och något äldre franska. Då museet i sin rokokosalong (rum 58 i afd. för de högre stånden) äger ett pråktigt prof på inhemsk rumsinredningskonst, har det varit af särskildt intresse att under år 1914 till samlingarna kunnat förvärfvas ett par pannåer, som helt säkert en gång tillverkats för det kungl. slottet, ehuru de där af okänd anledning icke kommit till användning. De rikt skulpterade, mästerligt utförda pannåerna med Fredrik I:s monogram — alltså tillkomna före 1751 — anträffades vid rifning af ett gammalt hus, n:o 18 Mästersamuelsgatan, i Stockholm, egendomligt nog med de dekorerade sidorna vända inåt väggen i det rum där de hamnat. Det utsökta arbetet, där den skulpterade orneringen med spår af förgyllning har karaktären af ciselerad brons, hänvisar efter all sannolikhet på någon af de franska konsthandverkarne såsom upphofsman. En af pannåerna, fig. 13, är utställd i rum 57.

Bland öfriga förvärf från rokokotiden äro som vanligt att nämna diverse enklare möbelyper som komplettera samlingarna, en del föremål af fajans, glas etc. — Önskemålet att kunna förvärfva några silfverpjäser från denna den svenska guldsmedskonstens glansperiod har tyvärr icke heller under år 1914 kunnat förverkligas.

Den **gustavianska tiden** utgjorde ju en i många afseenden värdig och glansfull fortsättning på rokokoperioden i fråga om högreståndshemmens inredning i fast och löst. Bland förvärfven under året från detta tidehvarf märkas i främsta rummet de synnerligen präktiga fasta rumsinredningar, som inköptes från det numera rifna huset nr 18 Hamngatan i Stockholm, där nu Nordiska kompaniets nya affärspalats reser sig. — De utgöras af vägg-

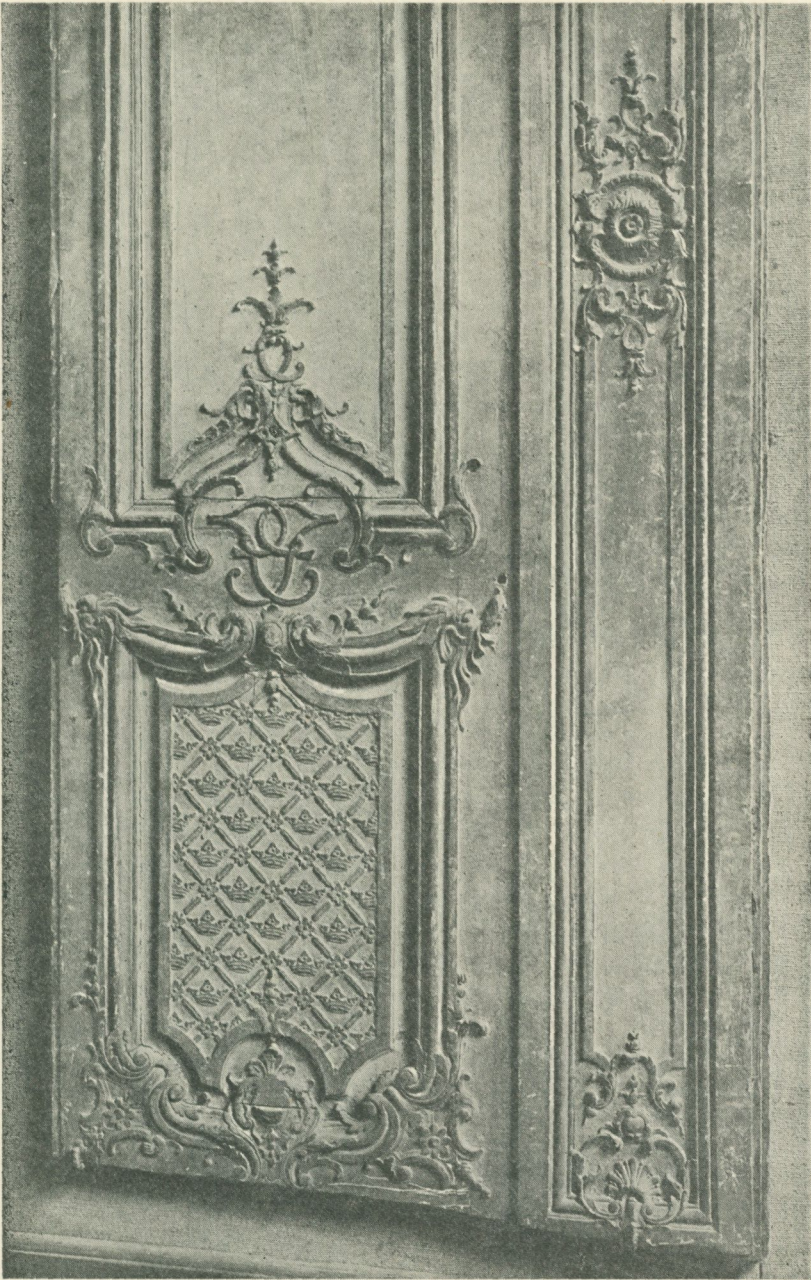

Fig. 13. Pannå med Fredrik I:s monogram.
Bredd 0.8. Nord. M. 120,950.

pannåer, dörröfverstycken, fig. 14, och speglar omgifna af de karakteristiska listverken, rosetterna och guirlanderna à l'antique, vidare dörrar, fönsterbågar och alla tillhörande socklar, midtelbandslistor etc., så att rummen, när utrymme därför engång kan beredas i museet eller inom en byggnad på Skansen, kunna återuppstå i all sin glans. Af särskildt intresse är, att dessa rumsinredningar kunna bestämdt dateras till år 1789 och därigenom bilda en betydelsefull utgångspunkt för den gustavianska rumsinredningens kronologi i Stockholm.

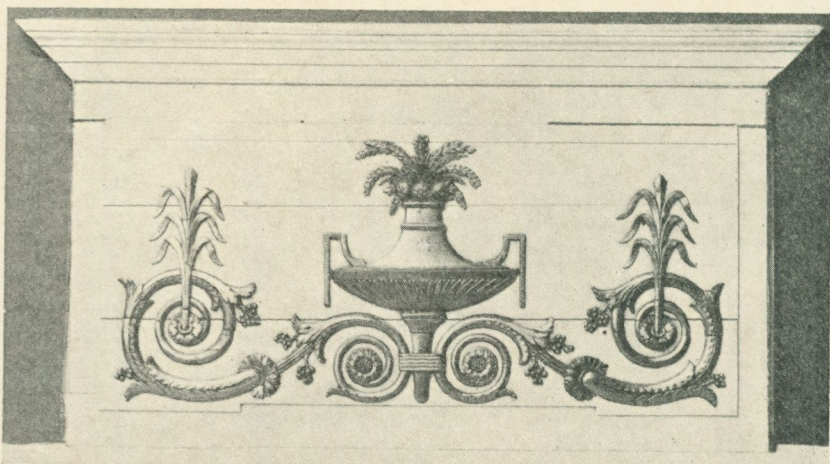

Fig. 14. Dörröfverstycke,
1789, från nr 18 Hamngatan, Stockholm. H. 0.76 m. Nord. M. 120,926.

Som vanligt hafva från detta tidevarf äfven förvärfvats en del möbler m. m., resten af en präktig möbelklädsel i siden; vidare föremål af de svenska fajansfabrikernas tillverkningar, däribland en urna af flintporcelain med drottning Sofia Magdalenas bröstbild i relief, Mariebergstillverkning från Henrik Stens tid och utgörande en pendant till en liknande urna med Gustaf III:s bröstbild, som förvärfvades under år 1913.

Den tills vidare ännu icke utställda samlingen af fordon har ökats med ett par stora fyrhjuliga resvagnar, som enligt uppgift användes under finska kriget 1808—09 af kornetten vid Lätta dragonerna J. J. Tersmeden.

Äfven från **empiretidevarfvet** har under året erhållits en del af en fast rumsinredning, härstammande från det gamla s. k. Grillska huset vid Stortorget härstädes, ett väggparti med stora speglar inom ramverk i hvitt och blått med guldlistor, samt en låg kakelugn, hvarå såsom krön står en

förminskad upplaga af Sergels Amor och Psyke-grupp (jfr afdeln. för eldens ekon. användning, sid. 23). — Ett särdeles godt prof på hvad den svenska möbeltillverkningen mäktade under empiretiden utgör en liten byrå i mahogny med förgyllda ornament och bronsbeslag, fig. 15; den prydliga möbelen, som kan dateras till 1820-talet, är signerad »Carl Hendric Blom», Stockholm.

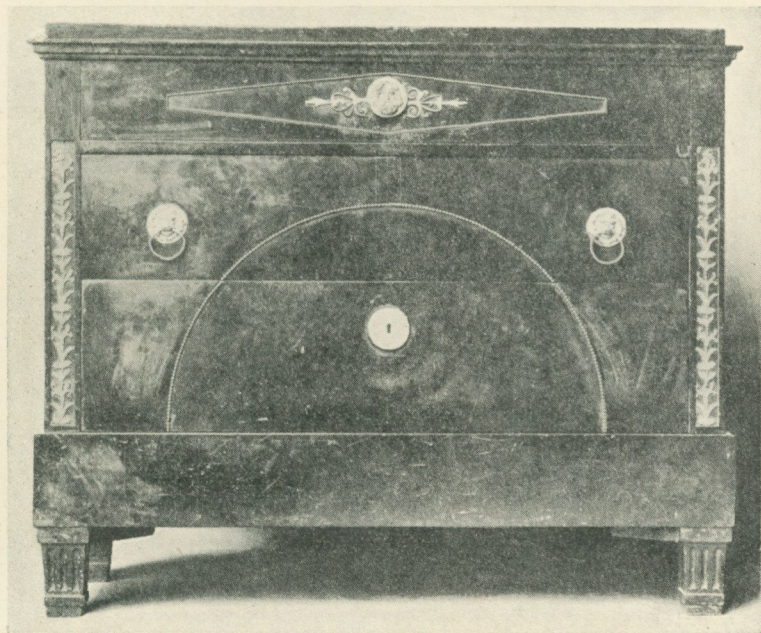

Fig. 15. Byrå i mahogny, från 1820-talet, sign. Carl Hendric Blom. H. 0,94 m. L. 1,125 m. Nord. M. 121,074.

Dräktförvärfven till högreståndsafdelningen ha detta år varit relativt små. Särskildt må dock framhållas en frimuraruni orm, fig. 16, som tillhört kaptenen vid Värmlands fältjägare Kristian Andersson, f. 1791. Uniformen består af frack af mörkblå vadmal med vitkantade röda uppslag och hög ståndkrage samt trekantig hatt med röd och vit kokard. Ett brudlintyg från 1800-talets förra hälft med ett synnerligen rikt hålsömsbroderi och en liten elegant damridsporre af silfver äro äfven att nämna.

Förvärfven af föremål från 1800-talet, från 1830-talet till århundradets slut, hafva helt naturligt som vanligt varit ganska talrika och till en betydande del kommit i museets ägo genom gåfvor. Särskildt må i detta afseende erinras om änkefru Hilda Nordbergs bo, som museet erhöi i testamente

och hvarur ett stort antal föremål förvärfvades för samlingarna: bord af alrot och björk, stolar af olika typer, ett skriftyg af silfver från 1820-talet, diverse enklare matsilfver, gräddkanna, skedar, gafflar och knifvar, diverse

servisföremål af kristall och glas, nipper, dosor m. m. Af samma art voro de föremål som testamenterades af fröken Jenny Kalmberg: en chiffonier af mahogny från förra delen af 1800-talet, ett par ljusstakar af silfver från 1820-talet, föremål af porslin, en liten platta i svart fajans (basalt ware) från Rörstrand med porträtt af Anna Maria Lenngren, en del nipper från 1800-talet och ett guldur som tillhört Eme-lie Flygare-Carlén.

Från änkedrottning Sofias stärbhus öfverlämnades till museet ett betydande antal föremål, mestadels från 1800-talets senare del, hvaribland af drottningen burna dräkter såsom en riddräkt från 1870-talet, en kappa af vinröd sammet och siden från 1880-talet, hatt från 1890-talet, skor m. m.

Ett synnerligen rikhaltigt material till fullständigande af samlingarna från 1800-talets senare hälft har slutligen erhållits som gåfva af änkefru G. Lamms stärbhus, hvaribland må nämnas ett helt salongsmöblemang i svart rikt skulpterad päntrå i den moderniserade Louis XVI-stil som var så vanlig i förmögnare svenska hem under 1870—80-talen, vidare blomsterbord, speglar, ljuskronor, eldskärmar, bord-

lampor, kandelabrar, bordsur, prydnadskeramik, kannor och vaser, statyetter och urnor, blomsteruppsatser, servisföremål etc.

Fig. 16. Frimurareuniform,
Nord. M. 121,922.

Musikhistoriska afdelningen. Samlingen af musikinstrument har ökat med ett klavikord och ett psalmodikon. Klavikordet har rika sköldpaddsoch elfenbensinläggningar å öfvertangenter samt öfver och vid sidorna om klaviaturen. Att döma af dessa orneringar skulle instrumentet, hvilket icke är

signerad, möjligen vara förfärdigadt vid 1600-talets slut eller 1700-talets början. Dess konstruktion för öfrigt visar dock snarare på 1700-talets senare hälft. Omfånget är fyra oktaver och 6 halftoner. Det är icke »bundet».

Vidare har skänkts ett psalmodikon, fig. 17, enligt uppgift förfärdigadt af slöjdaren Fredrik Reinhold Andersson, f. 1828 i Lundby socken, Västman-

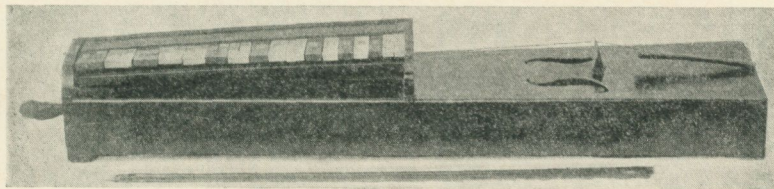

Fig. 17. Psalmodikon,
från Lundby sn, Västmanland. L. 0,95 m. Nord. M. 122,354.

land. Instrumentet, som har tvenne spelsträngar af senor, är försedt med klaviatur. Klaviaturen har sju öfvertangenter, hvilka vid nedtryckning tan-

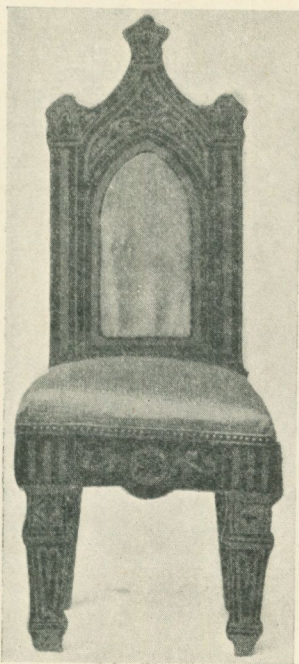

Fig. 18.

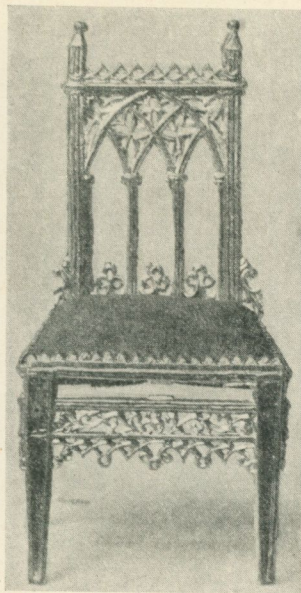

Fig. 19.

Fig. 18, 19. Leksaksstolar.

Fig. 18 h. 11,19 cm., fig. 19 h. 7,4 cm. Nord. M. 121,101 och 121,103.

gera den ena strängen, och sjuutton undertangenter, som tangera den andra strängen. Å tangenterna sifferbeteckning. Omfånget kromatisk skala i två oktaver. Spelas med stråke.

Leksaksafdelningens bästa förvärf under året utgöres af en samling dockmöbler från 1800-talet. Leksakerna återspegla stundom på ett förträffligt sätt stilskiftningarna, och i ett och annat fall kan en dockmöbel på sitt sätt utfylla en lucka inom de större samlingarna. Fig. 18, 19 visa exempelvis prof på den stilart, som vi här i Sverige benämna Oscar I:s gotik och som till dato ännu är orepresenterad bland stolarna inom Nordiska Museets högreståndsafdelning. I öfrigt har samlingen kompletterats af goda möbelformer i 1800-talets rokoko samt af de inom Stockholms hemmen under 1880—1890-talen ytterst vanliga matsalsmöblerna i ek af tyskt ursprung.

Strindbergsbiblioteket. Genom gåfvobref, dat. maj och oktober 1914, öfverläto August Strindbergs arfvingar till Nordiska Museet »de i Strindbergs bibliotek 6 tr. upp i 85 Drottninggatan för närvarande förvarade böcker, manuskript och bref, jämte till ateliern hörande möbler och konstföremål, en kikare, några kemiska utensilier m. m». Erbjudande härom hade redan tidigare gjorts till museet, och i öfverensstämmelse med nämndens beslut den 19 mars 1913 förklarade sig museet villigt mottaga den erbjudna gåfvan, som emellertid på grund af pågående katalogiseringsarbete, utfördt enligt arfvingarnas uppdrag af prof. W. CARLHEIM-GYLLENSKÖLD, icke före årets slut till museet blifvit öfverlämnad. Enligt ofvannämnda nämndbeslut skulle samlingen uppställas i ett rum i bottenvåningen, där förberedelser för dess mottagande redan under år 1914 påbörjades.

Skråafdelningen och afdelningen för arbetets historia, kyrkliga samlingen m. m.

Dessa afdelningar hafva föreståtts af amanuensen fil. dr SUNE AMBROSIANI i egenskap af t. f. intendent (under intendenten Nilssons tjänstledighet: jfr ofvan sid. 4), tidvis med biträde af e. o. amanuensen ARVID BÆCKSTRÖM.

Skråafdelningen har under året ökats endast med en s. k. skylt af silver till en välkomma, som tillhört tunnbindarämbetet och är märkt »A. O. E. 18¹¹/746».

Afdelningen för arbetets historia. Såsom ofvan (sid. 6) nämndes har installationsarbete under året pågått i denna afdelning, och har i samband härmed de farmaceutiska samlingarna erhållit en värdefull tillökning, hufvudsakligen genom deposition från Farmaceutiska institutet och Farmaceu-

tiska föreningen. Här bland märkas en apoteksinredning från 1840-talet från apoteket i Lidköping, några apoteksskyltar samt diverse andra apoteksföremål.

Till denna afdelning har äfven i öfrigt åtskilliga förvärf gjorts. Till omfånget störst är den samling snörmakeriredskap, som kommit från firman G. A. L. Svenssons snörmakeriverkstad i Stockholm. Från landsorten ha kommit nätknytningsredskap och en stor samling verktyg, som användts vid träs bearbetning, bland annat vid laggkärllstillverkning.

Hvad afdelningen för eldens ekonomiska användning beträffar, utgöres det viktigaste förvärfvet af en låg kakelugn, fig. 20, från empiren med Sergels Amor och Psyke som krönprydning. Den har redan blifvit utställd i trappan mellan rummen 103 och 104. Öfriga kakelförvärf äro föga märkliga. Många mindre belysningsföremål för skiftande uppgifter ha erhållits. Af större intresse än de flesta torde vara en ljussax från 1600-talet, jordfynd från grunden till Nordiska kompaniets nybyggnad vid Hamngatan i Stockholm. Under 1700-talet uppstod som bekant här och hvar i landet småfabriker för att tillgodose landets merkantila intressen. I och för sig föga märkliga rester ifrån en sådan, en kakelfabrik i Järlåsa sn i Uppland, ha under året öfverlämnats till museet.

Stockholmiana. Jordfynden hafva varit få och föga betydande. Vid ett par rifningar har museet fått detaljer från 1600-talsinredningar, så från det Grillska huset Stortorget 5 och från huset bredvid Hotell Rydberg vid Gustaf Adolfs torg. En af stenarna i fasaden till det gustavianska grafkoret vid Riddarholmskyrkan har skänkts till

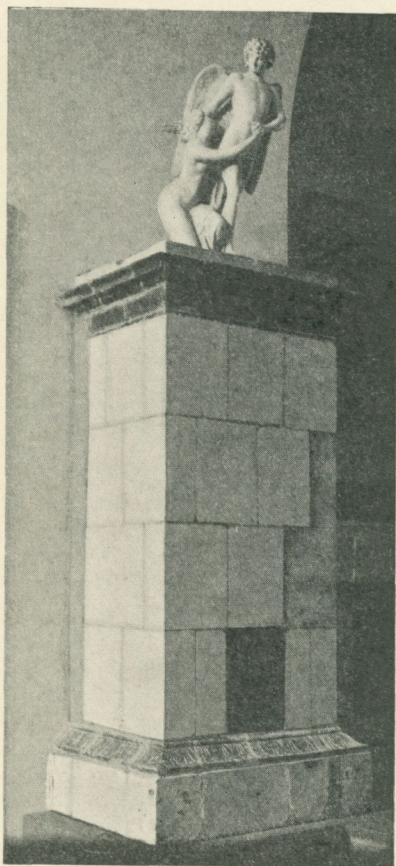

Fig. 20. Kakelugn, från empiretiden, med Sergels Amor och Psyke som krön. H. 180 cm. (utan krönprydning). N. M. 121,231.

musset, förmodligen har den löst tagits under någon tidigare reparation, då den ersattes med den nuvarande.

Vanligt murtegel och taktegel ha från flera håll öfverlämnats till museet, en samling, som äfven ökats med liknande saker från några håll i landsorten.

Angående den till museet lämnade stora samlingen akvareller med Stockholmsmotiv, utförda af A. T. Gellerstedt, se nedan under arkivförvärfven sid. 28.

Förvärfven till den kyrkliga afdelningen ha varit ovanligt få och af föga betydelse.

Skansens kulturhistoriska afdelning.

Föreståndaren intendenten NILS KEYLAND har liksom förut haft om händer dels vården af Skansens kulturhistoriska minnesmärken, byggnader och föremål, dels äfven ledningen och öfvervakandet af folklif och förströelser af kulturhistorisk karaktär å Skansen såsom allmogemusik och sång, bygdemålsberättande, högtidsfirande, folkdansar och ringlekar, m. m. — Föreståndaren har tidvis biträdts af amanuenserna fröknarna LAURA STRIDSBERG och ANNA RUDBECK.

Skansens kulturhistoriska afdelning tillfördes under år 1914 endast ett nyförvärf i byggnadsväg, nämligen en hölada från Medle i Västerbotten, daterad 1746. Denna hölada är egendomlig därför att dess döröppning tillslutes af lösa på hvarandra hvilande stockar, som kunna efter godtycke uttagas och insättas, fig. 21.

Väderkvarnen från Fremmestad omtäcktes och Oktorpstugans golf lagades. En del kanonlavetter lagades.

Alla lösa föremål, som finnas i Skansens stugor äro som vanligt katalogförda i museets hufvudliggare, och de nyförvärf, som under året gjorts, finnas därför omnämnda häröfvan under Allmogefdelningen.

Muntra historier på bygdemål berättades af Nergårds Lasse (Sibbe Malmberg) från Södermanland. Britta Karin från Roslagen (fru Fanny Bertini) och Närkesmor eller Nämndemansmor från Trollhult (fröken Nilla Florell).

Fru Ebba Sjögren sjöng bröllopsvisor, kallade »Ett Norrländskt dansgille», framställande dramatiskt olika seder och stämningar vid ett norrländskt bröllop.

Som bondspelmän tjänstgjorde trion nyckelharpospelaren Jonas Skoglund, fiolisterna Ekström och Hedblom. Dan Danielsson från Jösse härad spelade en tid värmländsk folkmusik på fiol, och efter honom spelade Gottländsspelmännen Aug. Fredin och L. J. Sundell gottländsk musik.

Folkdansar utfördes på dansbanan sommartiden hvarje söndag, onsdag och fredag af åtta nationalklädda par, och trettioåttå barn lekte darsamma-städes ringlekar hvarje söndag, tisdag, torsdag och lördag.

Rytmiska koraler utfördes under direktör Tigers ledning af en flickkör och en tenorsolist med ackompanjemang af en afdelning af Kungl. Flottans musikkår.

Fig. 21. Hölada
från Medle i Västerbotten. Återuppförd på Skansen.

Under julhelgen från och med annandagen till och med trettondagen vandrade små gossar med ljusa stjärnan omkring i stugorna och sjöngo staffanssånger.

Brandvaksropare var Nergårds Lasse.

Lapplägret gästades som vanligt under sommaren af lappen Anders Nilsson från Frostviken med familj.

Skansens naturvetenskapliga afdelningar.

Föreståndare intendenten ALARIK BEHM.

Den rådgivande nämnden för ärenden rörande Skansens zoologiska träd-

Skansens zoologiska trädgårds

D j u r s l a g	Bestånd ^{31/12} 1913.			Ö k n i n g.		
	Antal arter, afarter.	Antal ex.	Värde.	Födda.	Gåfva.	Köp.
Apor och insektätare	7	14	283—	—	5	—
Kattdjur	3	9	2,800—	5	1	—
Hundar, vargar, räfvar m. fl.	15	27	2,387—	24	10	—
Mårdar, uttrar, järf, själ m. fl.	7	12	1,790—	—	4	2
Björnar	4	9	2,400—	—	1	—
Gnagare	10	338	2,421—	67	15	15
Hästar	5	9	4,100—	—	1	—
Nötkreatur	3	5	5,700—	1	—	—
Hjortar	6	23	3,660—	6	3	3
Får och getter	5	13	145—	16	5	—
Svin	1	1	500—	—	—	3
Summa däggdjur	66	460	26,186—	119	45	23
Sångfåglar	46	156	383—	—	83	161
Klätterfåglar, gök	1	1	10—	—	—	—
Kräkfåglar	7	18	195—	—	4	10
Ugglor	9	19	556—	5	20	3
Falkar, örnar	6	17	430—	—	13	—
Vråkar, hökar	8	17	290—	—	7	—
Papegojor	10	25	595—	—	2	—
Hönsfåglar, struts	12	72	944—	24	3	19
Dufvor	11	92	256—	4	2	—
Vadare	15	53	775—	—	3	2
Svanar, änder, gäss	27	76	3,214—	24	2	18
Öfriga simfåglar	19	55	2,010—	5	13	1
Sköldpaddor	1	13	52—	—	4	—
Summa	172	614	9,710—	62	156	214
	66	460	26,186—	—	—	—
Djurbestandets summa	238	1,074	35,896—	—	—	—

djurbestand den 31 december 1914.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 1914.			Anmärkningar.
Sålda.	Dödade, dött.	Antal arter, afarter.	Antal ex.	Värde.	
6	—	6	13	327—	5 loungar födda, däribland 2 af det här 1911 födda paret.
1	4	3	10	3,300—	
15	17	14	29	2,530—	
—	4	8	14	1,770—	
1	—	4	9	2,400—	
319	9	10	107	2,266—	6 hästar överförda till ekonomiafdeln. 1 jak, ♀, aflivats på grund af hög ålder. 1 vildsvin, ♂, inköpt.
6	—	2	4	1,800—	
2	1	2	3	5,000—	
4	7	6	24	3,620—	
17	2	4	15	165—	
2	—	1	2	1,000—	
373	44	60	230	24,188—	
5	229	48	166	484—	1 större hackspett dött.
—	1	—	—	—	
—	16	7	16	170—	
12	8	9	27	693—	
—	7	7	23	580—	
3	7	7	14	195—	
3	3	9	21	485—	
33	7	14	78	1,005—	
40	1	9	57	172—	
—	12	16	46	745—	
14	35	27	71	3,028—	
1	20	17	53	1,780—	
—	8	2	9	37—	
111	354	172	581	9,374—	
—	—	60	230	24,188—	
—	—	232	811	33,562—	

gård har under året utgjorts af hrr professor WILHELM LECHÉ, professor EINAR LÖNNBERG, professor YNGVE SJÖSTEDT, professor HJALMAR DAHLSTRÖM och konstnären BRUNO LILJEFORS.

Zoologiska trädgården. Sålammens sidor cementerades upp till kanten. Visenthagen utvidgades. Dessutom vidtogos smärre nödvändiga reparationer i burar och hagar. Djurbeståndets förändringar åskådliggöras af tabellen sid. 26—27.

Botaniska afdelningen. Under våren anlades intill Vaktstugan en liten utställning af dels svenska medicinalväxter, dels sådana som spelat en roll i folktro och folkmedicin. Bland de sålunda utplanterade kunna nämnas altéört, lavendel, belladonna, vendelört, pestskräp, citromeliss, ålandsrot, Digitalis, kungsljus, körfvel, libsticka, blodrot, alruna m fl. Särskilda etiketter angifvande äfven växtens användning m. m. uppsattes för hvarje art.

Bibliotek och arkiv.

Museets bibliotek och arkiv ha föreståtts af amanuensen fröken VISEN LEWIN med biträde af amanuensen fröken HEDVIG BOIVIE. Den särskilda afdelning af arkivet, som utgöres af arkivet för svensk folklifskänedom, har föreståtts af intendenten dr EDVARD HAMMARSTEDT, biträdd af amanuensen fröken LAURA STRIDSBERG.

Biblioteket har ökats med 780 band, förvärfvade genom byte med museer och samfund såväl inom som utom landet samt genom gåfvor och inköp. Förteckning öfver gifvare med omnämmande af mera betydande gåfvor återfinnes å sid. 41.

Arkivet. *Teckningar, fotografier, handskrifter m. m.* Genom testamente har museet erhållit en stor samling (296 st.) akvareller och blyertsteckningar af f. öfverintendenten A. T. Gellerstedt med motiv från Stockholm och dess närmaste omgifningar. De komplettera hvad museet redan tidigare fått förvärfva af samme konstnärs hand. Med hvarje år som går försvinner allt mer af hvad om gifvit Stockholm karaktär under 1870- och 1880-talen. Med hvarje år som går blir därför en samling sådan som denna en allt viktigare källa för studier öfver hufvudstadens kulturhistoria och topografi, alldeles frånsett den konstglädje som den skicklige akvarellisten förmår meddela. Från samme konstnärs stärbhus förvärfvades en samling fotografiska negativ med motiv såväl från Stockholm som skilda orter inom Sverige.

Bland öfriga Stockholmsbilder som inkommit äro särskildt att nämna fotografier af de gamla nu rifna gårdarna vid Stora Badstugatan n:o 25—33, m fl. För öfrigt hafva förvärfvats fotografier af plan- och detaljritningar visande inredningen af Gunnebo gamla herrgård i Västergötland; fotografier (exteriörer, inre dekoration, rumsinteriörer, möbler etc) från Salsta, Sätuna, Steninge, Årby, Salnecke m. fl. herrgårdar i Uppland, fotografier af Ransäters gård i Värmland, bilder af Odensala, Tensta, Vaksala, Väster Åker och andra kyrkor i Uppland. En större samling fotografier af textila föremål från Bräkne och Medelstads härad i Blekinge har inköpts, likaså af kakel- och järnugnar, möbler. Hvad allmogebyggnader, folklifsbilder m. m. angår redogöras för dessa förvärf nedan under rubriken »arkivet för svensk folklifskänedom».

Till handskriftsamlingen ha erhållits bref och andra handlingar (såsom subskriptionslistor, prospekt m. m.) från 1838—1850-talen, som tillhört boktryckaren P. G. Berg i Stockholm. Bland brefven äro sådana från A. I. Arwidsson, J. Berwald, C. W. Böttiger, Octavia Carlén, R. Dybeck, J. Eklund, A. Holmberg, E. Sehlstedt, Vilhelmina Stålberg, V. E. Svedelius.

Arkivet för svensk folklifskänedom. Till denna afdelning, hvars program i korthet angifvits i föregående årsberättelse s. 21, gjordes beträffande *folksed* och *forntro* följande förvärf: från Skåne skildring af begravnings seder i Göingebygden vid 1800-talets början af landtbrukaren Pehr Johnsson i Emitslöf; från Västergötland uppteckningar af folkseder m. m. i Finnekumla socken af fröken Pauline Larsson i samma socken; från Östergötland tre fotografier af bröllopträd i Horns socken; från Södermanland anteckningar från Östra Vingåker af amanuens Louise Hagberg. Till förvärf, som behandla detta landskaps folklif, bör af allt att döma ock räknas en afskrift af en omkring 1750 författad dikt kallad »Neli Svecani eller Svänska Bonde-Bröllops-Seder». Originalt tillhör Kungl. biblioteket i Stockholm. Afskriften utfördes på anvisning af bibliotekarien dr R. Geete af dr E. Hammarstedt. Från Uppland erhöles en samling uppteckningar från fiskläget Kjällen i Hållnäs socken af dr S. Ambrosiani samt från åtskilliga orter inom landskapet, liksom äfven från Gottland, af amanuens Gerda Cederblom. Från Västmanland och södra Dalarna lämnade fru Anna Arwidsson i Uppsala en samling anteckningar, och från sistnämnda landskap erhöles af amanuens Louise Hagberg en mycket omfattande samling uppteckningar från skilda socknar, men särskildt från Sollerö, hvarifrån äfven, genom hennes förmedling, förvärfvades en uppteckningssamling »Gamla märken» af Håll Nils Matsson på Sollerön. Från Hälsingland upptecknade intendenten N. Keyland och författaren M. M. Granström efter uppgifter af på Skansen anställda Brita Häll från Delsbo folkseder och folkföreställningar, företrädesvis rörande bröllop, i nämnda socken. Från Medelpad lämnade museets energiske forskningsresande folkskoiläraren Levi Johansson äfven detta år en särdeles rik skörd af sina forskningar.

Dessutom hafva strödda uppteckningar om folksed och forntro lämnats af amanuens Louise Hagberg, dr S. Ambrosiani och dr N. E. Hammarstedt. Af särdeles stor vikt och betydelse för kännedomen om vårt folks sociala lif äro de redan s. 9 antydda byhandlingarna från Sörby, Kumla och Varmsätra byar i Norrby socken i Uppland, till hvilka är att lägga äfven ett bystämmoprotokoll från 1799 från Isätra by i samma socken, samt byhandlingar från Mysinge i Resmo socken på Öland. Af märklig sociologisk betydelse äro ock de stora samlingar af bomärken inom Medelpad, Ångermanland och Härjedalen (Svegs socken), som utfördes af herr E. A. Granberg i Stöde. Äfven inom Uppland gjordes en mindre sådan samling af amanuens Sigurd Erixon. Hvad den ekonomiska sidan af folklifvet beträffar hafva följande arkivförvärf gjorts: bouppteckningar, auktionsprotokoll m. m. från Gunnilbo socken, Västmanland, och uppgifter angående tjärbränning från Lappland, upptecknade af fru Maria Lundeqvist, f. Rehnman, i Stockholm. I fotografi, tryck eller teckning erhöles bilder eller uppmätningar af allmogebyggnader, redskap, utöfning af arbete och sysslor m. m. från Småland, Dalsland, Södermanland, Uppland, Västmanland, Värmland, Dalarna, Hälsingland och Medelpad. Särskildt böra dessutom nämnas 63 fotografier från Gottland af den kände gottländske folklifsskildraren lektor M. Klintberg i Visby, ritningar m. m. af Sörgården i Kovesta i Öster Färnebo socken, Gästrikland, af arkitekten Axel Eriksson, och 36 blad ritningar af allmogebyggnader i Blekinge, Småland, Öland och Östergötland, utförda af arkitekten N. G:son Friberg. Bland förvärfvade dräktbilder äro särskildt att framhålla tvenne akvareller af J. M. Stäck framställande kvinnodräkten i Häfverö socken i Uppland.

Såsom *jämförelsematerial* bör slutligen nämnas 176 fotografier från östra Asien af fröken Ellen Peyron i Stockholm, och 17 fotografier från Rügen af amanuens Louise Hagberg.

Tillfälliga utställningar, depositioner m. m.

Tillfälliga utställningar. Den 11:e af Nordiska Museets tillfälliga utställningar, omfattande flossade väfnader, var anordnad i museets sal för tillfälliga utställningar under tiden 5 mars—15 april. Utom hvad museets egna samlingar hade att visa af väfnader i denna teknik hade sammanbragts en synnerligen representativ samling genom lån ur andra svenska museer, från enskilda personer m. fl. Utställningen anordnades af intendenten Axel Nilsson med biträde af fil. lic. A. Bäckström. Som vägledning i utställningen hade hr Nilsson utgifvit en liten publikation »Utställning af flossade väfnader. En kort öfversikt», 23 sid. 8:o och illustrerad.

Till museets högtidsdag den 30 november — firad till minne af Artur

Hazeli födelse — var liksom flere föregående år anordnad en utställning af de museiförvärf, hvilka inkommit under det förflutna året. Till öppnandet af denna utställning hade inbjudningar utfärdats till museets vänner och främjare. Öfriga festligheter hade inställts på grund af de allvarsamma politiska förhållandena.

Depositioner. Såsom deposition har museet emottagit följande: af änkedrottning Sofias stärbhusdelägare: 3 smyckegarnityr af guld med malakit, onyx och topaser, från 1800-talet; — af grefve E. A. Piper, Christinehof, Löfvestad: himmelsäng med sidenomhängen, som enligt traditionen varit kungliga rådet, grefve Carl Pipers (1647—1716) fältsäng; — af Sveriges allmänna kartverk: en koppartryckpress; — af Farmaceutiska institutet och Farmaceutiska föreningen: apoteksinredning, skyltar samt diverse andra apoteksföremål; — af Kungliga husgerådskammaren: ryggvant till tronhimmel från 1500-talet.

Utlån ur samlingarna. Ur museets samlingar ha varit utlånade följande föremål: 5 st. norska dynvar för att reproduceras i ett af museumsdirektör H. Grosch under utgifning varande arbete öfver norska väfnader; modell till timmeruppfodringsverk, med tillhörande monter, till Svenska Trävaruexportföreningen för att utställas å världsexpositionen i San Francisco. Till Postmuseet har som deposition tills vidare lämnats en del i museets ägo befintliga postala föremål (18 st.).

Utgifna arbeten.

Museets publikationer. Af museet äro från trycket utgifna följande arbeten: Fataburen årg. 1914, häfte 1—4 med bilaga: Redogörelser för Nordiska Museets och Lifruskammarens utveckling och förvaltning under år 1913; redaktör: G. Upmark, biträdd af fröken Visen Lewin. — Vägledning i allmogefdelningen, rum 1—14, omfattande Skåne, Blekinge, Öland, Gotland, Småland, Halland, Bohuslän, Dalsland och Västergötland af P. G. Wistrand utgafs i 3:e, af E. Hammarstedt omarbetad upplaga, 41 sid. 8:o. — Likaså utkom i ny upplaga vägledning i afdelningen för de högre stånden, rum 49—72, af G. Upmark, 92 sid. 8:o. — Utställning af flossade väfnader, en kort öfversikt af Axel Nilsson (Nordiska Museets tillfälliga utställning n:o XI), 23 sid. 8:o. — Skansens veckoprogram 30 april—27 september; redigeradt af N. Keyland. — Program vid Skansens vårfest.

Af tjänstemännen utgifna arbeten. Dr Upmark har af trycket utgifvit följande: Karlskrona guldsmedsämbe, 1695—1812, tr. i Fataburen; Vägledning i afdelningen för de högre stånden, 2 uppl.; beskrifningar i »Svenska slott och herresäten» af följande gårdar: Sandemar, Thureholm, Hörnings-

holm. Mälsåker, Runsa, Stafsund, Österby, Beckershof, Elghammar, Trångsund, Sätuna, Vik, Skottorp; artiklar i Nordisk Familjebok. — Redigerat och utgivet af Samfundet S:t Eriks årsbok 1914.

Intendenten Hammarstedt: meddelanden och litteraturanmälningar i Fataburen; artiklar i Nordisk Familjebok; Vägledning i allmogefdelningen, rum 1—14, 3 uppl.

Intendenten Behm har publicerat biologiska notiser och artiklar i fackskrifter och tidningar, däribland »De europeiska däggdjurens nutida utbredning» i Svenska Jägarförbundets nya tidskrift. Dessutom litteraturanmälningar.

Intendenten Nilsson: Utställning af flossade väfnader, en kort öfversikt (Nord. Museets tillfälliga utst. n:r XI).

Intendenten Keyland: Själnätbindning och själfångst på Harön samt Afbildningar af notredskap jämte några anteckningar om vinternotfisket i senare tid, båda i Fataburen. — Redigerat Skansens programblad.

Doktor Ambrosiani: Tärnö slott in memoriam jämte en undersökning om »Gustaf Vasas stock», Stockholm, Jacob Bagges Söners A. B., 1914, 250 numr. ex.; Från Västra Trädgårdsgatan 7, Stockholm, i S:t Eriks årsbok 1914; diverse meddelanden i Fataburen 1914.

Amanuensen dr Lithberg: Gotlands stenålder, akad. afh., Stockholm 1914; Koskällan, tryckt i Fataburen; Gotländska sägner om Bysen, i Folkminnen och folktankar 1914.

Amanuensen fröken Louise Hagberg: Sägner om den förborgade kitteln, i Fataburen 1914; Gammaldags hemkurer, i Folkminnen och folktankar 1914.

E. o. amanuensen dr Bäckström: Flossa-utställningen i Nordiska Museet, i Svenska Hem 1914 och i Dageus Nyheter d. 20 april; Från Bugra-utställningen i Leipzig 1914, i Sv. Slöjdföreningens tidskrift; A. T. Gellerstedt, i Arkitektur 1914; Saltsjöbadskyrkan och Engelbrektskyrkan, i Svensk tidskrift 1914; bidrag till tidskrifterna Konst och konstnärer samt Konst 1914; recensioner och anmälningar af utställningar och litteratur i diverse tidningar.

e. o. amanuensen Erixon: Söderköpings stads vid forna och senare tids ämbetsbeskaffenhet av Jöns Pärsson Astronius, i Meddelanden från Östergötlands läns fornminnesförening 1913—14; En bortglömd Östgötavisa i d:o.

Undersöknings- och studieresor.

Dr Upmark har under år 1914 företagit följande resor: i juni månad till Malmö för beivrande af Svenska museimannaföreningens möte och Baltiska utställningen samt till några herrgårdar i Skåne; i juli månad (semester) till Vadstena för arkivstudier; i oktober till Jäders bruk och Arboga.

Intendenten Hammarstedt öfvervar i sin egenskap af föreståndare för Nordiska Museets norska afdelning Norsk Folkemuseums i Kristiania högtidliga återöppnande den 25 juni och öfverlämnade därvid till Norsk Folkemuseums tjänstemän en adress från deras kolleger vid Nordiska Museet. I september till Baltiska utställningen i Malmö i och för inköp därstädes för museets räkning af en del möbler, textilier och andra inventarier från Norra Åsbo härad i Skåne, utställda å den skånska landbruksutställningen.

Intendenten Keyland: i början af juni till Fituna gårds utmark för uppmätning och fotografering af en vårdkase.

Dr Ambrosiani: i januari till Ransäter i Värmland; i påsken till Småland, Kristianstad och Köpenhamn; i maj till Klarälvens dalgång i Värmland; i juni till museimanna- m. fl. möten i Malmö och till Köpenhamn; i juli deltagit i Vapenhistorikermötets utflykter; och under månadens sista del till Uppsala läns kust vid Bottniska viken. Dessutom smärre resor i Stockholms-trakten.

Amanuensen fröken Hagberg reste för museets räkning 2—24 nov. i Bjuråkers sn, Hälsingland, och Ofvansjö sn, Gestrikland, hvarvid uppteckningar om forntro, seder och bruk gjordes, föremål insamlades och gamla byggnader m. m. fotograferades. I Bjuråker besöktes förutom själfva kyrkbyn byarna Afholm, Björsarvet, Brännås, Fagerfall, Norrdala, Norr- och Sörليا, Svedjebo, Ångebo, Öster- och Väster Strå-jö. På egen bekostnad besöktes dessutom i juni museimannamötet i Malmö och 16—30 juni Mockfjärds, Torsångs och Tuna socknar i Dalarna.

Amanuensen fröken E. v. Walterstorff gjorde i juli—aug. på egen bekostnad en resa till England, Danmark och Skåne i och för konst- och textilstudier. Samlade under en vistelse i Hälsingland i dec.—jan. textilier för museets räkning.

E. o. amanuensen Erixon: 1 juli—2 aug. tillsammans med en yngre arkitekt resa till Östergötland och Småland, där byar i Yxnerums och Hannäs socknar undersöktes, fotograferades och kartlades, vidare till Blekinge, där samma slags undersökningar skedde, hufvudsakligen i Östra härad, samt slutligen till Öland, hvarest de flesta byar i mellersta och sydligare delen af ön besöktes; den 8—31 september till Västmanland och västra Uppland, i och för uppköp af föremål, fotografering af allmogebyggnader och byundersökningar m. m.

Dr Bäckström företog 26 juni—18 juli på egen bekostnad en resa i Danmark och Tyskland (Kiel, Lübeck, Hamburg, Köln, där Werkbundutställningen och kongressen bevestades, Leipzig med besök å den s. k. Bugra- (Buch- und Graphik-) utställningen samt Berlin och på återvägen Malmö, Baltiska utställningen; i slutet af september till Kristiania och Lillehammar.

Författaren häradshöfding Sigurd Dahlbäck företog i slutet af året med anslag från museet undersökningar och insamlingar å den några mil

utanför Umeå belägna Holmön och utsträckte äfven sina forskningar till några andra delar af Norrland.

Skansen.

Utöfver hvad som ofvan meddelats angående Skansens kulturhistoriska och naturvetenskapliga afdelningar är följande att nämna:

Nybyggnader och nyanläggningar. Sedan det visat sig att Idunhallen tarfvade en grundlig reparation, blef densamma ombyggd enligt af arkitekten Ragnar Hjorth utförda ritningar, hvarigenom erhöles dels ändamålsenligare anordningar i köks- och ekonomiafdelningarna, dels ett väsentligt ökad utrymme för gäster, något hvaraf behof länge gjort sig gällande.

I samband med Skansens vårfest ordnades den stora Sollidsterrassen enligt af arkitekten R. Hjorth framlagdt förslag på sådant sätt att en fondbyggnad i form af en öppen hall med trenne bågfalt uppfördes vid terrassens västra sida, hvarigenom den utanför Skansens gräns belägna vanprydaude byggnaden, Hasselbackens elektricitetsverk, doldes; därjämte uppfördes en musikpaviljong i form af ett litet rundtempel på planen i närheten af Idunhallens västra sida och slutligen jämnades terrassplanen i sin helhet, hvarvid det här förut belägna salutbatteriet flyttades till området väster om gamla fågelhuset.

Å den öppna planen framför Kyrkhultstugan från Blekinge anordnades en lekplats för barn, å hvilken uppsattes dels några slänggungor och en ny upplaga af den stora finska slänggungan, som tidigare stått uppställd på annan plats inom Skansen, dels slutligen en större karusellgunga efter modell från en gammal dylik som i äldre tider funnits å Kafås egendom i Västergötland.

Den viktiga materialgårdsfrågan har äfven varit föremål för utredning, men af ekonomiska skäl har den icke i hela sin vidd kunnat lösas. Under året har den gamla materialgården till höger inom Hasselbacksingången något förminskats vid sin östra ände genom inflyttande af staketet, och kring materialgården invid Skansens sydöstra gräns nära ingången från Djurgårdsslätten har uppförts ett plank, hvarjämte arbeten utförts i afsikt att på bästa möjliga sätt tillvarataga utrymmet.

En kälkbacke har under vintern varit anordnad i närheten af friluftsteatern, hvarjämte å lekplatsen framför Kyrkhultstugan under vintern anordnats en mindre skridskobana.

Skansens fester m. m. Trogen sin från början föresatta uppgift har Skansen genom återupplifvande af gamla sedvänjor och bruk vid folkliga årshögtider och märkesdagar samt genom firande af våra historiska minnen sökt väcka och stärka kärleken till fosterlandet.

Årsskiftet inleddes med sedvanlig nyårsvaka. Med klockringning, koraler och fosterländsk musik samt flammande bål hälsades det nya årets ingång,

och från Renberget uppläste hr de Wahl Tennysons vackra dikt »Nyårs-klockan».

Den 6 februari, Bondetågets dag, hade till fest på aftonen inbjudits samtliga deltagare i bondetåget. Från på skilda håll inom Skansen resta talarstolar höllos tal af general G. Uggla, f. d. riksantikvariern O. Montelius, dr Sven Hedin, professor N. Stjernberg och författaren Henning von Melsted. För öfrigt förekom musik af flera olika musikkårer, sång af Stockholms Studentsångförening samt stor illumination och fyrverkeri. Smörgåsbuffet var anordnad för de särskildt inbjudna.

Valborgsmässan firades som sed blifvit med studentkonsert, leken »Slå katten ur tunnan», folkdansar och väldiga valborgsmässoeldar.

Den 1 maj ägde den vanliga medborgarfesten rum, och dagen firades för öfrigt med folkdansar, ringlekar, konserter af K. flottans musikkår m. m.

Skansens *vårfest*, som tog sin början den 19 maj och fortsatte närmast följande dagar, hade man tänkt sig förlagd till 1500-talet. Vid Bollnässtugan var anordnad marknad. I stiltrogna gamla salustånd kring ett slutet torg försiggick försäljning af diverse varor, serveringar, tombola etc. Strax invid, utanför Blekingstugan, var arrangerad en lek- och idrottsplats för barn, där lekar och täflingar försiggingo. Till Nedre Solliden hade förlagts dansbana och servering af förfriskningar, karusell m. m. Festens hufvudnummer var den s. k. hoffest hos Erik den XIV, som framställdes å Öfre Solliden. Den stora planen var ordnad till rännarbana och å denna uppfördes såväl ringrännning och tornering som den sirliga gamla dansen »pavane».

Ledare af vårfesten var intendenten H. Adelson, biträdd af fröken Anna Rudbeck och arkitekten R. Hjorth.

Som traditionell svensk *nationaldag* på Skansen högtidlighölls den 6 juni, i hufvudsak på samma sätt som föregående år med tal, sång och musik.

Den 10 juni hade å Skansen anordnats en *militärfest* utaf K. Göta Lifgardes och K. Lifregementets dragoners idrottsföreningar. Härvid uppfördes af officerare och manskap »Striden vid Virta bro», »scener från lifvet i vilda Västern» samt »Karl XII i Bender». Bivackering ägde rum å Nedre Solliden. — Festen återupprepades följande dag.

Midsommaraftonen dansades kring nylöfvade majstänger utanför Mora- och Blekingstugorna. Midsommareldar tändes, vaka hölls och klockringning hälsade den nya dagen.

Bellmansdagen, den 26 juli, firades med konsert, hvarvid utfördes Bellmansmusik och sång.

Den 15 sept. var med anledning af skolungdomens pristäflingar en fosterländsk fest anordnad, hvarvid prisutdelning förrättades af general G. Uggla. Gymnastikuppvisning ägde rum.

Den 6 nov., Gustaf Adolfs dödsdag, och den 30 nov., Karl XII:s dödsdag, hafva högtidlighållits.

Julmarknad ägde rum den 13 dec.

Friluftsteatern. Skansens friluftsteater har under året stått under ledning af premiäraktören vid Kungl. Dramatiska teatern Ivan Hedqvist. Teaterns säsong inföll under tiden 12 juni—6 sept., hvarvid uppfördes »Timmerflottare», folklustspel med sång och dans i 4 akter af Oscar Wennersten. Sommarens gynnsamma väderlek gjorde att icke mindre än 88 föreställningar kunde gifvas.

Besök och studier.

Besök. Hela institutionen besöktes under år 1914 af 872,966 personer. Samlingarna i *museibyggnaden å Lejonslätten* voro tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, hvardagar kl. 11—4, söndagar kl. 1—4, utom under den mörkare årstiden, då museet stängts något tidigare. Tillträdet till Lifruskammaren var fritt söndagar och fredagar, öfriga dagar berättigade inträdesafgiften till museisamlingarna äfven till inträde i Lifruskammaren. Antalet besök utgjorde under året 59,071. På de olika månaderna fördela sig besöken 1914 sålunda:

januari	1,477	juli	5,961
februari	26,094	augusti	2,105
mars	3,226	september	2,221
april	2,942	oktober	2,365
maj	2,720	november	2,105
juni	6,007	december	1,848
		Summa besök	59,071

Skansen har varit tillgänglig alla dagar i veckan från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m.; under den mörka årstiden stängdes dock Skansen redan kl. 8 på aftonen.

Antalet besök på Skansen utgjorde 1914 813,875. På årets olika månader fördela sig besöken sålunda:

januari	14,976	juli	117,280
februari	45,773	augusti	122,154
mars	17,420	september	79,019
april	71,523	oktober	30,814
maj	134,899	november	30,419
juni	128,003	december	21,595
		Summa besök	813,875

Under året hafva varit anordnade 10 folksöndagar och 11 billighetsdagar.

Bland märkligare besök är att anteckna deltagarnas i Bondetåget den 7 febr. 1914, då ett antal af 19,882 fritt besågo museets samlingar å Lejonsläätten. Äfven Skansen besöktes, se härom ofvan sid. 35.

Studier. Under 1914 utlämnades till museisamlingarna å Lejonsläätten omkring 600 studiekort, af hvilka 515 äfven berättigade till fritt inträde. Studier ha idkats af Högre Konstindustriella Skolan, Handarbetets Vänners och Hulda Lundins Högre slöjdseminarium, Andrea Eneroths seminarium, Johanna Brunssons väfskola, K. Konsthögskolan, K. Tekniska Högskolan, Stockholms stads yrkesskolor samt en del målarskolor, elementarskolor och folkskolor i Stockholm.

Å Skansen utlämnades 358 studiekort berättigande till fritt tillträde samt 63 st. ej gällande för inträde.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Under år 1914 afgingo med döden följande samfundets hedersledamöter: H. M. Änkedrottning Sophia, H. K. Änkehertiginnan af Dalarna samt disponenten Anton I. Forssell, Göteborg.

Vid slutet af året räknade samfundet 4,728 ledamöter, af hvilka 73 hedersledamöter, 223 ständiga ledamöter och 4,432 stiftande ledamöter. Under året hade 351 nya ledamöter förvärfvats, af hvilka 3 ständiga; 177 ledamöter hade med döden afgått och 462 ledamöter hade utgått ur samfundet.

Ekonomi.

Nordiska Museets räkenskapskontor, som tidigare varit deladt på två afdelningar, flyttades i början af år 1914 i sin helhet till Skansen och ställdes under ledning af ekonomichefen öfverste N. C. RINGERTZ.

Den ekonomiska ställningen framgår af revisionsberättelsen för år 1914, hvilken här nedan återgifves.

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, som af Kungl. Akademien utsetts att såsom revisorer granska Nordiska Museets räkenskaper för år 1914, få härmed — sedan siffergranskning af räkenskaperna blifvit, utan anmärkning, genom därtill utsedd person verkställd — afgifva följande revisionsberättelse.

Ett sammandrag af Nordiska Museets utgående balansräkning den 31 dec. 1914 visar denna ställning:

Tillgångar:

Museibyggnaden på Lejonslätten	Kr. 3,445,751: 75	
Samlingar och inventarier	> 562,964: 14	
Skansen	> 881,200: 66	
Obligationer	> 75,334: 16	
Fordran af olika personer	> 88,563: 06	
Innestående på bankräkningar	> 15,896: 85	
Kassabehållning	> 1,992: 90	
		Summa Kr. 5,071,703: 52

Skulder:

Återstående utgifter för 1914	Kr. 24,894: 15	
Fonderna	> 378,376: 20	
Skuld på köpeskillingen för Skansen	> 36,000: —	
> till Sthlms stad	> 28,260: 82	
> å bankräkning	> 80,530: 11	
> till skattmästaren	> 15,450: —	
Lifrustkammaren och Statens trofésamling	> 7,387: 52	570,898: 80
Behållning vid årets slut		4,500,804: 72
		Summa Kr. 5,071,703: 52

Museets värdepapper hafva af oss utan anmärkning genomgått. Dock bör antecknas, att ännu ett års ränta på C. von Malmborgs skuld till Museet är obetald, hvarför räntefordran på detta konto nu stigit till 4,780 kronor.

Af hufvudbokens konto: Sammandrag af inkomster och utgifter hafva vi företagit ett än längre gående sammandrag, enligt hvilket här meddelas en öfversikt af Nordiska Museets inkomster och utgifter under 1914.

Inkomster:

Statsanslag	Kr. 80,000: —	
Från Samfundet för Nordiska Museets främjande	> 21,528: 95	
Bidrag från fonderna	> 14,572: 68	
Inträdesafgifter och årskort	> 27,531: 95	
Försäljning af förlagsartiklar	> 7,745: 79	
Hvarjehanda inkomster	> 1,701: 04	
Skansens öfverskott	> 47,524: 95	
		Summa Kr. 200,605: 36

Utgifter:

Löner och arvoden	Kr. 105,358: 26	
Inköp för samlingarna, böcker och inventarier	> 11,926: 22	
Litterära arbeten och fotografering	> 8,006: 59	
Expedition, annonser, utställnings- och resekostnader >	13,633: 04	
Försäkringskostnader	> 3,248: 26	
Underhålls- och inredningsarbeten	> 5,889: 32	
Vattenafgift, uppvärmning och belysning	> 13,762: 46	
Lifrustkammaren	> 3,990: 21	
Hvarjehanda utgifter	> 2,678: 82	
Räntor	> 5,267: 62	
Till Pensionsfonden	> 5,000: —	178,760: 80
Öfverskjutande inkomster		21,844: 56
		Summa Kr. 200,605: 36

Motsvarande konto visade år 1913 öfverskjutande utgifter till ett belopp af 14,493: 09 kronor.

Utom mindre gåvor, som ingå bland »hvarjehanda inkomster» i öfversikten, har Nordiska Museet under redovisningsåret fått mottaga tvenne donationer till samman-

lagt 40,785:50 kronor, hvilka blifvit i hufvudboken särskildt bokförda såsom »Sundbornsprostens donation» och »Hilda Nordbergs donation».

I förra årets revisionsberättelse hade en erinran gjorts beträffande påföring å Skansens konto af en Skansens serverings skuld om 23,546:73 kr. Denna skuld har under 1914 af serveringen guldits.

Anledning till anmärkning har icke under revisionen förekommit.

Stockholm den 16 dec. 1915.

Einar Lönnberg.

Erik Müller.

Klas Linroth.

Vid siffergranskning af 1914 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit; alla utgiftsposter hafva vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, hvilket härmed intygas.

Stockholm den 18 okt. 1915.

Hj. Tillberg.

Till Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Undertecknade, som i samband med revisionen af Nordiska Museets räkenskaper genomgått Samfundets räkenskaper för år 1914, hafva icke funnit anledning till någon anmärkning Stockholm den 16 dec. 1915.

Einar Lönnberg.

Erik Müller.

Klas Linroth.

Följande penninggåfvor hafva under 1914 lämnats till Nordiska Museet.

Professor S. Wide, i enlighet med hans aflidne faders, kontraktsprosten C. F. Petterssons uttalade önskan, till »Sundbornsprostens donation»	15,000:—
Ingeniör C. R. Lamm, Näsby, till inköp	50:—
Herr A. Kjellberg samt fröknarna Z. och T. Kjellberg, Stockholm, till litterära arbeten	180:—
Fru H. Nordberg, enligt testamentariskt förordnande, till »Hilda Nordbergs donation» (under år 1914 inbetald del)	25,785:50
	Kronor 41,615:50

Gåfvor af föremål till Museets samlingar hafva år 1914 lämnats af följande personer:

Änkedrottning Sophias stärbhus: en samling spel, prydnadssaker m. m.
 Ahlenblad, Aug., hemmansägare, Sörby, Sala. — Alin, Edv., professor, Stockholm.
 — Almgren, O., professor, Uppsala. — Alyhr, A., fröken, Stockholm. — Ambrosiani,

S. fil., dr., Stockholm. — Andersson, Brita, hemmansägarinna, Nor-Dala, Hedvigsfors bruk. — Andersson, E., f. Elgerus, fru, Karlstad: delar af frimuraruniform. — Andrén, Ivar, folkskollärare, Västerås. — Andreen, Märta, fru, Stockholm. — Arméns intendenturförord: ett kubikmått från 1714. — Arne, T. J., antikvarie, Stockholm.

Bäckström, A., fil. dr., Stockholm. — Barvanders, Sigrid, fröken, stärbhus, Södertälje. — Bekkevold, B., nattvakt, Stockholm. — Bengtsson, Anna, hustru, Sörlia, Bjuråker. — Berger, Aug., fru, Marsjö. — Berggren, K. H., brefbärförman, Stockholm. — Bernström, A., grosshandlare, Stockholm. — Billström, A., f. Brate, fru, Stockholm. — Bjurling, O., apotekare, Stockholm. — Bohnstedt, Edv., hofjägmästare, Rinkesta, Arila: gevär. 2 pistoler m. m. — Borg, P. A., direktör, Stockholm. — Borgenstam, E., apotekare, Mjölby. — Boström, A. G., konsul, Lidingö, enligt testamentariskt förordnande: kommod af mahogny från 1700-talets slut. — Broman, Anna, fröken, Stockholm. — Brunell, G., djurvårdare, Skansen, Stockholm. — Börjeson, Ida, fröken, Borås: kvinnodräkt från Marks härad, Västergötland. — Böttiger, J., öfverintendent, Stockholm.

Carlberg, C. M., nämndeman, Boda, Kolbäck. — Carlsson, Carl, kyrkovärd, Öfvernas, Kolbäck. — Carlsson, Elsa, fröken, Glömminge. — Cederblom, E., f. Hägg, fru, Stockholm. — Christofferson, H., fröken, Stockholm. — Cronstedt, A., f. Nordenfeldt, grefvinna, Stockholm.

Ehrling, P. E., järnvägs- och poststationsföreståndare, Vittinge. — Elfving, Brita, hustru, Nörlia, Bjuråker. — Engellau, L., grosshandlare, Stockholm. — Ericsson, Eric, befallningsman, Gisslarbo. — Ericsson, H., agronom, Forssa. — Ericksson, Tors Erik, byggmästare, Stockholm. — Eriksson, C., kommunalordförande, Hällby. — Eriksson, landtbrukare, Sörbäck, Sala.

Flood, Lydia, fröken, Stockholm. — Fröjd, hemmansägare, Stråsjö, Bjuråker. — Funck, E., fröken, Stockholm. — Fürst, C., med. kandidat, Lund.

Gahm, H., köpman, Stockholm. — Gellerstedt, A. T., professor, enligt testamentariskt förordnande: en samling akvareller och teckningar. — Gellerstedts, A. T., professor, stärbhus. — Giöbel, Selma, fröken, Vadstena. — Göranssons, Lars, hemmansägare, stärbhus, Kungsgården, Ofvansjö.

Hagberg, Louise, fröken, Stockholm. — Haraldsson, M., herr, Vipperhult. — Hedberg, A., hemmansägare, Afholm, Bjuråker. — Hedberg, Ingrid, hustru, Afholm, Bjuråker. — Hedvig Eleonora församlings kyrkoråd genom kandidat Efr. Lundmark. — Hellman, Anna, dalkulla, Stockholm. — Hierta-Retzius, Anna, fru, Stockholm. — Holmquist, Fr., generalintendent, Stockholm. — Höglund, C., f. Werner, fru, Stockholm.

Indebetou, H., fröken, Stockholm.

Johansson, E., slottsbyggmästare, Stockholm. — Johansson, K. A., herr, Norrbäck, Sala. — Jonsson, J. P., vaktmästare, Stockholm. — Jönsson, M., hemmansägare, Ahla, Laholm.

Kalmberg, Jenny, fröken, enligt testamentariskt förordnande: chiffonier, guldur, ljusstakar m. m. — Karlsmormor i Karlassagården: Sörlia, Bjuråker. — Karlsson, John, arbetare, Skansen, Stockholm. — Kempff, H., med. doktor, Stockholm. — Keyland, N., intendent, Stockholm. — Kiellander, E., f. Schartau, fru, Stockholm. — Kjellberg, Zelma, fröken, Stockholm. — Knutquist, E., fröken, Gisslaved. — Kullberg, A. K., fröken, genom herr E. M. Dahlberg, Stockholm.

Lagerberg, M., kammarherre, Stockholm. — Lagerstedt, T., fru, Uppsala. — Lamms, G., f. Jacobson, fru, stärbhus, Stockholm: en samling möbler och prydnadssaker från 1800-talets senare hälft. — Landström, M. L., f. Mothander, fru, Råsunda. — Langer, T., herr, Vänersborg. — Larsdotter, Knutes Kersti, Lindbyn, Mockfjärd. — Larsson, Boda, fröken, Mora, enligt testamentariskt förordnande: en fullständig kvinnodräkt från Mora socken, Dalarna. — Larsson, Brita, fru, Fagerfall, Bjuråker. — Larsson, Erik, landtbrukare, Fasenbo, Heby. — Lewin, Visen, fröken, Stockholm. — Lindelöf, Augusta, fröken, Stockholm. — Lindman, H., f. Biller, fru, Stockholm. — Lindwall, C. G. L., gravör, Stockholm. — Ludwig, Mary, fröken, Stockholm. — Lundberg, G., öfverläkare, Nyköping.

Möller, W., direktör, Stockholm.

Norén, Naëmi, fröken, Stocksund. — Nya Tapetfabriken, Stockholm. — Nyström, F., disponent, Stockholm.

Olsson, G., herr, Kumla. — Olsson, M., gästgifverska, Afholm, Bjuråker. — Ouchterlony, H., jägmästare, Piteå: kyrkhåf från Jokkmokks kyrka.

Petre, Agnes, fröken, Stockholm. — Planthaber, Ellen, fröken, Stockholm. — Pål-las mor i Hästnäs, Bjuråker.

Riddarhusdirektionen. — Roland, A., arkitekt, Stockholm. — Roland, M., landtbrukare, Björklunda, Hjarpås. — Rodenstam, Stina, fru, Hudiksvall. — Rundstedt, Ph., ingenjör, Stockholm.

Salin, A., f. Drakenberg, fru, Stockholm. — Samzelius, H., jägmästare, Stockholm. — Sandberg, C., apotekare, Stockholm. — Schelin, S., f. Kemner, fru, Stockholm. — Segerström, A., f. Planting, fru, Stockholm. — Sidenbladh, L., f. Adelswård, fru, Stockholm. — Sjögren, A., artist, Stockholm. — Sparre, Anna, fröken, Stockholm. — Stockholms stad: kakel och tegel från gamla hus i Stockholm. — Stockholms stadsmission: väggbeklädnad och kakelugn från nr 3 Stortorget. — Strokirk, E., arkitekt, Stockholm. — Strömberg, I. A., grosshandlare, Stockholm. — Swensson, G. A. L., snörmakerfirma: äldre snörmakerieredskap. — Swensson, K. G., ingenjör, Stockholm. — Sveriges allmänna sjukkassee förbund i enom kassör J. E. Berglund.

Tersmeden, J., f. Hammarhjelm-Strokirk, fru, Uppsala: 2 vagnar m. m. — Theleff, A., fil. doktor, Stockholm: en samling af zigenare i Finland väfda band. — Tjusberg, L., fröken, Norrköping.

Wall, I. Th., kassör, Stockholm, enligt testamentariskt förordnande: urna af fajans m. m. — Wallroth, J., f. d. soldat, Skansen, Stockholm. — Varmsåtra byalag genom herr J. Isaacson. — Wedberg, Valborg, fru, Stockholm. — Westerberg, G., hemmansägare, Nordala, Hedvigsfors bruk. — Wiberg, A., bandirektör, Stockholm. — Victorin, Maria, fröken, Stockholm. — Wiklund, J. E., fiskare, Märtefjärden, Jättendal. — Winberg, H., f. Hedvall, fru, Stockholm.

Zachrisson, J. E., direktör, Stockholm. — Zickerman, Lilli, fröken, Stockholm. — Zickerman, T., arkitekt, Vittsjö.

Adelgren, Anna, fröken, Stockholm: en samling leksaker.

Genom öfverbanmästaren vid Statens järnvägar: båtfragment från sjön Flaten, Salems socken, Södermanland. — Öster, J. A., f. d. korpral, Östuna.

Till Museets bibliotek och arkiv hafva underår 1914 gäfvor lämnats af följande personer:

H. M. Änkedrottning Sophias stärbhus.

Andersson, Brita, Svensgården, Norrdala, Bjuråker. — Aschehoug et Co, Kristiania. — Askenbeck, A., kartograf, Stockholm.

Bäckström, A., e. amanuens, Stockholm. — Barvander, S., fröken, Södertälje. — Beckman, N., lektor, Stockholm. — Bekkevold, B., herr, Stockholm. — Björck, G., fröken, Borås. — Boivie, H., fröken, Stockholm. — Borg, A., postkontrollör, Linköping. — Böttiger, J., öfverintendent, Stockholm.

Cederblom, G., fröken, Stockholm. — Crahmer, W., dr, Berlin-Wilmersdorf.

Dahlgren, E., riksbibliotekarie, Stockholm. — Daleau, F., herr, Bordeaux. — Danielsson-Bååk, C. A., arkitekt, Stockholm.

Erixon, S., fil. kand., Stockholm.

Fredriksson, G., direktör, Stockholm. — Föreningen Jämtslöjd genom herr E. Festin, Östersund. — Föreningen Original-träsnitt, Stockholm.

Geete, R., bibliotekarie, Stockholm. — Gellerstedt, A. T., professor, Stockholm, genom testamentariskt förordnande: 296 akvareller och teckningar med bilder från gamla Stockholm och andra svenska motiv samt en samling negativ, 87 st., likaså bilder från Stockholm, särskildt omgifningarna.

Hagberg, L., fröken, Stockholm. — Hammarstedt, N. E., fil. doktor, Stockholm. — Hedberg, Arvid, bokbindare, Stockholm. — Hierta-Retzius, A., fru, Stockholm. — Höfer, M., professor, Wien.

Kalmberg, J., fröken, Stockholm, genom testamentariskt förordnande: en del teckningar, porträtt, minnesalbum m. m. — Kempff, H., med. doktor, Stockholm: bref och handlingar som tillhört boktryckaren P. G. Berg i Stockholm. — Keyland, N., intendent, Stockholm. — Kjellbergs, Thérèse, fru, Stockholm, stärbhusdelägare. — Klinterberg, M., lektor, Visby: en samling fotografier af allmogebyggnader, redskap, folkliftsbilder m. m. från Gottland. — Kristianstads Museum genom konsul C. J. F. Ljunggren. — Kristensen, E. T., skriftställare, Vejle, Danmark. — Kungl. Ecklesiastikdepartementet: en del fortsättningsarbeten.

Langer, Th., herr, Vänersborg. — Larm, Nils, hemmansägare, Björsarfvet, Bjuråker. — Levertin, A., med. doktor, Stockholm. — Lewin, V., fröken, Stockholm. — Lindblad, L., kandidat, Stockholm. — Lindhagen, A., lektor, Stockholm. — Lithberg, N., fil. doktor, Stockholm. — Lundquist, M., f. Rehnman, fru, Stockholm.

Medelpads fornminnesförening, Sundsvall. — von Miller, O., Reichsrat, München. — Morahemslöjdens vänner, Mora.

Nordberg, Hilda, fru, Stockholm, genom testamentariskt förordnande: böcker och planschverk, fotografier m. m. — Norlander, C. H., öfverste, Stockholm. — Nyrop, C., professor, Köpenhamn.

Olsson, P., lektor, Östersund. — Onämnd.

Palm, C., direktör, Djursholm. — Pers, G., kandidat, Västerås. — Petrelli, J., krigsarkivarie, Stockholm. — Peyron, Ellen, fröken, Stockholm: en stor samling fotografier från Japan, Kina, Ceylon, Indien etc.

Raphael, E., fröken, Stockholm. — Redaktionen af Vestmanlands tidning. — Riksgäldskontoret: en samling kommittébetänkanden m. m. i olika frågor, mellan åren 1839—1910. — Rodenstam, F., fil. doktor, Hudiksvall. — Rodenstam, S., fru, Hudiksvall. — Romdahl, A., intendent, Göteborg: 2 st. akvareller af Stäck, framställande kvinna i Häfverödräkt. — Genom Rundstedt, Ph., ingenjör, Stockholm.

Salmonson, häradshöfding, Stockholm. — Schimmelpfennig, C. F. V., apotekare, Stockholm. — Sidenbladh, L., f. Adelsvärd, fru, Stockholm. — af Sillén, E., fröken, Sigtuna: album innehållande fotografier m. m. från den gamla dominikanerklosterkyrkan i Sigtuna. — Sjögren, Artur, konstnär, Stockholm. — Strokirk, C. G., direktör, Hermodsand. — Ström, S., fröken, Stockholm. — Strömberg, I. A., grosshandlare, Stockholm. — Styrelsen för Skandinaviska kreditaktiebolaget, Stockholm. — Sundberg, Elin, fröken, Kyrksund. — Svenska Naturskyddsföreningen genom intendent A. Behm. — Sylwan, G., herr, Stockholm.

Upmark, G., Nordiska Museets styresman, Stockholm.

Verein für Anhaltische Geschichte und Altertumskunde genom Schuldirektor A. Haase, Dessau.

Till Skansen hafva år 1914 gåfvor lämnats af följande personer:

H. K. H. Prins Carl: 1 åsnesto.

Adler, Harald, herr, Täby. — Aftonbladet, Stockholm. — Ahlstedt, A., fröken, blomsterhandel, Stockholm. — Aktiebolaget Sophie Avén, matvaruaffär, Stockholm. — Aktiebolaget Wilh. Becker, färghandel, Stockholm. — Aktiebolaget Nordiska Kompaniet, Stockholm. — Aktiebolaget Pomril, Stockholm. — Aktiebolaget Tegner & Wilken, vinhandel, Stockholm. — Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget, Stockholm.

Barfoth, Kristina, fru, Stockholm. — Behm, Alarik, intendent, Skansen, Stockholm: 3 st. tordmular, 2 st. skrântärnor, 3 st. sillmåsungar. — Behm, Kåre, Skansen, Stockholm. — Behm, Ulf, Skansen, Stockholm. — Behrnerts, J. E., hofjägare, Fiskartorpet, Stockholm. — Bengtsson, W., herr, Stockholm. — Bergianska trädgården, Albano. — Bergman, K., tullförvaltare, Stockholm. — Bjurefors skogsskola, Krylbo: 1 fjällvräk. — Björklund, Siri, fru, Stockholm. — Blum, Hildur, fru, Stockholm. — Bonnier, Albert, bokförlag, Stockholm. — Bryggeriaktiebolaget St. Erik, Stockholm. — Bulgariska marmeladfabriken, Stockholm.

Cadier, Anna, fru, Stockholm. — Carlsson, C., vattenutkörare, Stockholm. — Cederlunds Söner, vinhandel, Stockholm. — Cloettas chokladfabrikers afdelningskontor, Stockholm.

Djurgårdsförvaltningen, Stockholm.

Edström, Greta, fröken, Lidingö villastad. — Ekelund, G., bruksägare, Hults bruk: 3 st. pilgrimsfalkar. — Eriksson, Gotthrid, kolutkörare, Stockholm. — Eriksson, M., fru, Stockholm. — Eriksson, M. E., handlande, Väsby. — Eriksson, S., fru, Ängf. Nya Enköping. — Eriksson, S., studerande, Stockholm. — Ewald, E. A., kapten, Hälsingborg: 1 björnunge.

Fellenius, A., herr, Smålands Hellinge: 1 storlom. — Feychting, G. R., grosshandlare, Stockholm. — Florentin, B., herr, Saltsjöbaden. — Franska fruktaffären, Stockholm. — Franzén, Mina, fru, blomsterhandel, Stockholm. — Fredriksson, J. H., herr, Stockholm. — Fröberg, G., studerande, Djursholm: 1 pilgrimsfalk.

Geber, Hugo, förlag, Stockholm. — Geijerstam, G., studerande, Stockholm. — Geijerstam, K., studerande, Stockholm. — Gentele, Erik, herr, Löfholmen: 1 foxterriervalp. — Gester, Agnes, fru, Stockholm. — Gibson, Sidney, bildhuggare, Stockholm. — Grabe, Sven, studerande, Stockholm. — Gustafsbergs utställning, Stockholm. — Gustafsson, Kurt, herr, Stockholm. — Gyllenkrok, C., kapten, Ängf. Vesternorrland: 1 ringsäl. — Göteborgs Kexfabriks-Aktiebolags afdelningskontor, Stockholm.

Hamburgerbryggeriet, Stockholm. — Hellberg, H., fru, Stockholm. — Henning, Alf., bageri, Stockholm. — Holm, V., direktör, Kneippbaden. — Holmberg, Aug., grosshandlare, Norrköping: 50 kg. råg. — Hultmans Choclad- och Konfekts fabriks Nya Aktiebolags filial, Stockholm. — Högstedt, John, vinhandel, Stockholm.

Jansson, Knut, herr, Stockholm. — Jansson, R., herr, Glyxnäs, Blidö. — Jensen, Holger, herr, Hälsingborg: 300 st. rosenbuskar, 50 st. spalierrosor, 25 st. dubbelblommande äpple, 25 st. dubbelblommande hagtorn. — Johansson, A., bageri, Stockholm. — Johansson, Henning, grosshandlare, Stockholm. — Johansson, Karl, herr, Norrtälje. — Johansson, Vivi, fröken, Stockholm. — Jonsson, A., direktör, Stockholm.

Karlsson, J. A., styrman, Stockholm. — Karlsson, R., herr, Norrmalms foderaffär, Stockholm. — Kjellenberg, E., fröken, Stockholm. — Kugelmann, Siri, fröken, Stockholm. — Kugelmann, Toni, fru, Stockholm. — Kvinnornas andelsförening Svenska hem, Stockholm.

La Fleuriste, blomsterhandel, Stockholm. — Larsson, Carl, slakteriaktiebolag, Stockholm. — Leksell, R. W., fröken, Valskog: 2 st. hundvalpar. — Lewin, Hilma, fröken, Uppsala: 1 råbock. — Lindberg, A. V., herr, Möja, Rams Mora. — Lindskog, T., herr, Hjo: 1 morkulla. — Lindström, N. H., direktör, Bergianska trädgården, Albano. — Lith, J., fru, Stockholm. — Lundblad, Karl, apo-ekare, Stocksund: 1 russ. — Lundin, G., kapten, Ängf. Östhammar, Stockholm. — Lundqvist, E. K., herr, Stockholm. — Lundqvist, G. T., brukspatron, Ströms bruk: 1 älgko. — Löfgren, Irma, bildhuggare, Stockholm.

Montell, Wilh., kyrkoherde, Lidingö. — Mörner, Hj., grefve, Malmslätt.

Neumüller, Ingeborg, fröken, Hästhagen, Saltsjö-Nacka: 2 st. ormvårkar. — Neumüller, Vendela, fröken, Saltsjö-Nacka. — Norberg, Erik, herr, Norrtälje. — Nordin, O., herr, Bispgården: 1 slaguggleunge. — Nordquists, Arvid, handelsaktiebolag, Stockholm. — Nordstjernans Mineralvattenfabrik, Stockholm. — Nordström, G., herr, Stockholm. — Norrmalms foderaffär, Stockholm. — Norrström, G., djurvårdare, Skansen, Stockholm. — Norske Generalkonsulatet, Köpenhamn: 4 st. grönländshundar. — Norstedt & Söner, Stockholm. — Nya Dagligt Allehanda, Stockholm. — Nyström, N., handlande, Stockholm. — Näslund, O., flottningschef, Stafre: 1 ortrupp.

Olofsson, Viktor, jägmästare: 1 korp. — Olsson, Karl, 3:e maskinist, Ängf. Torneå, Värtan, Stockholm. — Orrefors Bruk, Orrefors.

Persson, Nils, bankir, Stockholm: 1 fölunge. — Pettersson, Anna, fröken, Uppsala: 1 råbock. — Piehls, Gustaf, bryggeriaktiebolag, Stockholm. — Pyk, N., kapten, Ängf. Milos, Stockholm.

Rederiaktiebolaget Svea, Stockholm. — Rhodin, S., professor, Experimentalfältet. — Rockström, E. J., skomakare, Stockholm: 1 rörhöna. — Rudbeck, Reinhold, friberre, expeditionschef, Edsberg: 1 dufhökunge. — Rydberg, C. A., distriktslandtmätare, Norrtälje. — Råberg, David, höfjägare, Drottningholm: 1 skogsuf. — Rönngren, G., vaktmästare, Stockholm. — Röring, Arv., handlande, Änåset: 1 berguf. — Rörstrands fabriks-aktiebolag, Stockholm.

Salmsson, E., direktör och fru, Stockholm. — Sandberg, G., konservator, Smedsudden. — Sandberg, H., ingenjör, Stockholm. — Sandell, Robert, grosshandlare, Stockholm. — Siegfriids, S., grosshandlare, Stockholm. — Sjögren, Hanna, fru, Stockholm. — Sjöholm, E., djurvårdare, Skansen, Stockholm. — Skantz, Gustaf, herr, Stockholm. — Smith, Harry, fil. kand., Enefors: 1 fjälluggla. — Sparre, Claes, grefve, Finnekumla: 1 hornuggla. — Spolander, Helge, herr, Bork, Yxnerum. — Spångberg, Gunnar, blomsterhandel, Stockholm. — Stubbe, Maria, fröken, Stockholm. — Sundt, Christian, direktör, Tangen, Norge. — Svensson, A., fru, Stockholm. — Säflund, O., herr, Stockholm.

Theorell, G. A., Borkhult, Yxnerum. — Tidningsaktiebolaget Idun, Stockholm. — Tjäder, G., jägmästare, Skellefteå: ex. af calypso. — Tjäders fröhandel, Stockholm.

Vidgren, K. E., kontorselev, Stockholm. — Väster-Norrlands Nya jaktvårdsförening, Härnösand: 1 albinos.

Wahlbergs blomsterhandel, Stockholm. — Wahlstedt, A. G. G., herr, Stockholm. — Wahlström & Widstrand, bokförlag, Stockholm. — Waxholms Nya Ängfartygsaktiebolag,

Stockholm. — Wernström, A., fru, Stockholm. — Westerberg, Edw., hofjägare, Stockholm. — Winberg, H., grosshandlare, Stockholm. — Witte, Paul, herr, Göteborg; 2 st. islandsjaktfalkar. — Wittrock, V. B., professor, Bergianska trädgården, Albano.

Zettergren, Hugo, Skansen, Stockholm.

Åberg, I. A., källarmästare, Bofors: 1 utterunge. — Åhléns blomsterhandel, Stockholm. — Angfartygsaktiebolaget Göta kanal, Stockholm.

Redogörelse

för

Kungl. Lifrustkammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1914

Till KONUNGEN.

Till åttlydnad af föreskriften i nådiga brevet af den 28 september 1906 får jag härmed afgifva följande berättelse rörande Lifrustkammaren och därmed förenade samlingars tillväxt och förvaltning under år 1914.

Samlingarnas tillväxt

Hufvudsamlingarna hafva under året ökats med 55 nummer.

Gåfvor

Af godsägare H. Lillienstierna, Ek: en stutsare från 1700-talets förra hälft, med pipa af generalfältygmästare P. Sjöblads konstruktion och ägarenamnet C. G. Tessin; af lektor O. E. Arenander, Ultuna: en armborstspännare, »dubbel trissa», hvars ena hälft ursprungligen ensam utgjort en spännare af äldre typ, från Omnäs eller Tängsta by, Resele sn, Ångermanland; en armborstspännare, (del af) dubbel talja, norsk och västeuropeisk typ, jordfynd från Sörfläcke, Anundsjö sn, Ångermanland; af herr J. A. Strömberg, Stockholm: en käppbössa för komprimerad luft.

Inköp:

Huggare, svensk, 1700-talet, jordfynd 1913 vid grundgräfnings, Drottninggatan 61, Stockholm; bälthake och knapp, jordfynd 1913 vid schaktning, Stigbergsgatan 40 & 42, Stockholm; dräkter, underkläder, hattar, skodon m. m. (45 n:r), som tillhört framlidna H. M. Drottning Sofia; bössa med hjullås, tysk, dat. 1601, med å stocken inbrändt rustkammaremärke (Hertigliga rust-

kammaren i Rendsborg); bössa med hjullås, s. k. Teschitz, 1600-talets midt, med samma rustkammaremärke som föregående; svärd omkring 1500, funnet i Kyrksjön, Gryts sn, Södermanland.

Boksamlingen har ökats med 44 nummer.

Gåfvor:

Af Kungl. Landtförsvarsdepartementet: A. Stille: Striden vid Bornhöft i Holstein 7 dec. 1813; af författarne, R. Coltman-Clephan: An outline of the history of gunpowder and that of the handgun from the epoch of the earliest records to the end of the fifteenth century; densamme: The military handgun of the sixteenth century; densamme: The ordnance of the fourteenth and fifteenth century; O. Kuylenstierna: Artillerimuseets minnesutställning med anledning af Sveriges deltagande i krigen 1813 och 1814; E. G:son Hjort: Kisa Museum.

Byte:

med följande institutioner:

Stockholm, Nordiska Museet,

Göteborgs Museum,

Hälsingborgs Museum,

Härnösand, Föreningen för norrländsk hembygdsforskning,

Jönköping, Norra Smålands fornminnesförening,

Lund, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige,

Boston, Museum of fine arts,

Cardiff, National museum of Wales,

Kiel, Thaulow museet,

Riga, Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands,

Zürich, Schweizerisches Landesmuseum.

Inköp:

24 st. verk.

Afbildningssamlingen.

Inköp:

13 bl. ornamentstick: seldon och vagnar af Baudouin; 8 st. fotografier af vapen på Hellekis gård.

Lån ur samlingen.

De sedan år 1912 i tillfällig deposition emottagna af svenskar hemförda vandringsprisen för olympiska spelens hästtäffingar hafva med tillstånd från

Svenska ridsportens centralförbund under tiden 2 maj—2 nov. varit utlånade till Styrelsen för turist- och idrotts-utställningen i Malmö 1914.

Arbetet i samlingarna.

Med hänsyn till det stora antal sakkunniga som kunde förväntas till sommarens vapenhistorikermöte hade Nordiska Museet anslagit ett belopp af högst kr. 300 för en af föreståndaren länge påyrkad revidering af samlingens uppställning. Föreståndaren biträdades vid arbetet härmed af fil. kand. Nils Östberg samt fil. stud. Anders Billow. Medel till dessas aflönande måste anskaffas på enskild väg. Vid denna revidering kunde dock endast de gröfsta felaktigheterna i uppställningen rättas, och behovet af en genomgående ändring af uppställningen kvarstår.

Under årets förra hälft har nästan all öfrig tid måst ägnas åt förberedandet af vapenhistorikermötet och den till detsamma anordnade vapenutställningen.

Omfattande åtgärder hafva vidtagits för att skydda den magasinerade delen af samlingen för mal, men medel och framför allt arbetskrafter för ett fullt effektivt bekämpande af detta skadedjur saknas.

Förarbeten till utgifvande af en ny upplaga af samlingens vägledning hafva utförts, och har föreståndaren därvid biträdts af fil. kand. Nils Östberg.

Med af Riksdagen beviljade särskilda medel har arbetet med samlingarnas ommärkning fortsatts. Det har utförts af fil. stud. Anders Billow. På grund af dennes oförutsedda inkallande i krigstjänst har det icke såsom afsett kunnat afslutas under året.

Konserveringsarbetet har måst ligga nere, då föreståndarens tid icke räckt till för därvid behöfligt öfvervakande.

Vapenhistorikermötet.

Den internationella Verein für Historische Waffenkunde, till hvilken Lifruskammaren såsom institution är ansluten, hade redan 1910 beslutat att förlägga sin Hauptversammlung 1914 till Stockholm.

För att förläna detta sammanträde karaktären af ett vetenskapligt vapenhistorikermöte hade i samråd med föreningen från Lifruskammaren utfärdats särskilda inbjudningar till sådana vapenhistorici och forskare inom närstående grenar af kulturhistorien, som icke voro anslutna till föreningen.

Såsom mottagningskommitté för detta vapenhistorikermöte konstituerade sig f. riksantikvariern professor Oscar Montelius, ordf., riksantikvariern doktor Bernhard Salin, inspektör för Lifruskammaren, krigsarkivariern Joh. Petrelli, föreståndaren för Artillerimuseum, kapten Osvald Kuylenstierna, styresmannen

för Nordiska Museet, doktor Gustaf Upmark, samt intendenten för Lifruskammaren, frih. Rudolf Cederström, sekreterare.

Mötets förlopp. Tisdagen den 14 juli kl. 10 f. m. Högtidssammankomst i närvaro af särskildt inbjudna herrar och damer i Nordiska Museets stora hall, hvars rika dekorerung med blommor och grönt ställts till förfogande af Stockholms stad.

Mötet öppnades af Geh. Regieringsrat doktor Walter Rose, Berlin, såsom fungerande ordförande för Verein für historische Waffenkunde. Intendenten för Lifruskammaren hälsade mötesdeltagarna välkomna. Till major F. A. Spak, Stockholm, öfverlämnades diplom såsom hedersledamot af Verein für historische Waffenkunde. Till ordförande för de vetenskapliga förhandlingarna utsågs professor Oscar Montelius.

Kl. 11 f. m. Föreläsning af professor Montelius öfver ämnet: »Äldre svenska vapen.»

Kl. 12,30 e. m. Föreståndarens för Lifruskammaren lunch för mötesdeltagarna å Skansen.

Kl. 1.30 e. m. Öppnande för mötesdeltagarna och särskildt inbjudna af Lifruskammarens utställning af nordiska vapenformer från nyare tiden.

Därefter förevisning af Lifruskammarens samlingar under ledning af föreståndaren.

Kl. 6,30 e. m. De svenska deltagarnas middag för de utländska gästerna å Hasselbacken.

Onsdagen den 15 juli.

Kl. 10 f. m. Föreläsning af intendenten Cederström öfver ämnet: »Svenska lodbössor och snapplås.»

Kl. 11 f. m. Föreläsning af doktor M. Mackeprang, Köpenhamn, öfver ämnet: »Äldre yxformer i Danmark.»

Kl. 1,30 e. m. Besök i Statens Historiska Museum under ledning af professor Montelius.

Kl. 3. e. m. Besök i Storkyrkan och föreläsning af docenten doktor Johnny Roosval, Stockholm, öfver S:t Göransgruppen.

Torsdagen den 16 juli.

Utfärd till Skokloster, dit mötet inbjudits af grefve Brahe.

Fredagen den 17 juli.

Kl. 10 f. m. Föreläsning af doktor Rose öfver ämnet: »Konung Johan den blinde af Böhmen och slaget vid Crécy 1346.»

Kl. 11 f. m. Diskussion om utgifvande af ett internationellt mästare- och stämpellexikon, inledd af kapten Stöckel, Köpenhamn.

Därefter meddelande af intendenten Cederström om den s. k. Karl IX:s praktrustning i Lifruskammaren, afsedt såsom komplement till ett föreläsning af professor Erich Haenel, Dresden, som måst inställas, då föreläsningshållaren på grund af olycksfall blifvit hindrad närvara vid mötet.

Kl. 1,30 e. m. Verein für historische Waffenkunde's sammanträde.

Kl. 2,30 e. m. Besök i greve von Hallwyls vapensamling.

Kl. 4 e. m. Utfärd till Näsby, dit mötet inbjudits af ingenjör C. R. Lamm.
Lördagen den 18 juli.

Kl. 10 f. m. Besök i Artillerimuseum under ledning af major Spak och kapten Kuylenstierna, med föredrag af den senare öfver ämnet: »Svenska statens metalltroféer.»

Kl. 11 f. m. Föredrag af major Spak öfver ämnet: »Tillverkning af järnkanoner i Sverige, för eget behof och för export.»

Kl. 11,45 f. m. Föredrag af doktor K. K. Meinander, Helsingfors, öfver ämnet: »Finska fanor före 1808.»

Därefter mötets avslutning med tal af professor Montelius och doktor Rose.

Kl. 2 e. m. De utländska deltagarnas lunch för de svenska värdarna å Grand Hôtel Royal.

Mötesdeltagarna voro 40 till antalet, trots att den politiska spänningen i Europa menligt inverkat på anslutningen. Icke mindre än 22 tidigare anmälda deltagare infunno sig sålunda icke.

Mötets förhandlingar hafva utförligt skildrats i Zeitschrift für historische Waffenkunde, där äfven de olika föredragen komma att offentliggöras.

Såsom bidrag till Lifrustkammarens kostnader för vapenhistorikermötet och den därtill anordnade utställningen hade Eders Kungl. Maj:t den 8 maj beviljat ett anslag af kr. 800. Mötets kostnader därutöfver bestriddes af medel som sammanskjutits af intresserade personer.

Utställning.

Till vapenhistorikermötet hade Lifrustkammaren anordnat en utställning af nordiska vapenformer från nyare tiden i Nordiska Museets lokal för tillfälliga utställningar, som af museet kostnadsfritt upplåtits.

Utställningen omfattade 457 föremål, lånade af följande institutioner och personer:

H. M. Konungen.

Nordiska Museet, Stockholm; Statens Historiska Museum, Stockholm; Hälsinglands Museum, Hudiksvall; Stiftsbiblioteket, Linköping; Kulturhistoriska Museet, Lund; Universitetets Historiska Museum, Lund; Jämtlands läns fornminnesförenings Museum, Östersund; Universitetets Oldsagssamling, Kristiania.

Arenander, O., lektor, Ultuna; Berg, Alfred, bankir, Djarsholm; Bielke, Thure, greve, ryttmästare, Tureholm; Bielke, Thure-Gabriel, greve, Sturefors; Bonde, Fredrik, greve, löjtnant, Stockholm; Cederström, C. G. R., frih., kabinettskammarherre, Fredrikslund; Cederström, Emanuel, frih., godsägare, Krusenberg; De la Gardie, Jakob, greve, Maltesholm; Hallström, Gunnar,

konstnär, Björkö; Hammarström, G., major, Stockholm; Hedberg, Hugo, musei-intendent, Örebro; Hjort, E. G:son, jägmästare, Kisa; Johansson, Carl, major, Härnösand; Lillienstierna, Helge, godsägare, Ek; Müntzing, C. L., stations-inspektör, Riddarhyttan; Ramel, H. O., frih., hofjägmästare, Övedskloster; Sack, Carl, frih., godsägare, Bergshammar; Strokirk, C. G., direktör, Härnösand; Trolle-Löwen, Aug., frih., godsägare, Häringe; Waldegk, Hj., bruksförvaltare, Riddarhyttan; Wernstedt, Folke, löjtnant, Växjö; Zorn, Anders, konstnär, Mora.

Utställningen omfattade följande grupper: svenskt harnesksmide, nordiska stångvapen, nordiska armborst, lodbössor med snapplås från Sverige och angränsade länder, arbeten af Stockholms bössmeder, svensk faktoritillverkning och svenskt klingsmide. Och framkom mycket för forskningen viktigt material på densamma.

Utställningen var öppen för besökande från den 15 juli till den 1 oktober, men de oroliga tidsförhållandena drogo allmänhetens uppmärksamhet åt annat håll.

Då på grund af kriget svårighet yppade sig att erhålla medel och arbetskrafter till det utställda materialets bearbetande och publicerande, tillgodo-gjordes det i görligaste mån genom fotografering. Därtill afritades samtliga mästartemärken och intressantare konstruktioner. Detta arbete utfördes af frih. Georg Fleetwood.

Inspektör, nämnd och föreståndare.

För behandling af Lifrustkamarärenden har Nordiska Museets nämnd haft 3 sammanträden och har inspektör närvarit vid 1 af dessa.

Föreståndaren har under tiden 26—28 mars, 27 aug.—4 sept. samt 26 nov.—7 dec. åtnjutit sammanlagt 24 dagar af sin semester och har tjänsten under tiden 26—28 mars och 26 nov.—7 dec. upprätthållits af fil. stud. A. Billow, den 27 aug.—4 sept. af doktor Gustaf Upmark.

Vid invigningen af Norsk Folkemuseums i Kristiania nybyggnad den 25, 26 juni representerade föreståndaren samlingen.

För insamlande af material till samlingens utställning besökte föreståndaren den 13, 14 juni Bergshammar i Södermanland, den 27, 28 juni Tureholm i Södermanland och den 4, 5 juli Linköping, Kisa och Sturefors i Östergötland.

För avslutande af ett köp för samlingen företog föreståndaren en resa till Malmö den 30 sept.—2 okt.

För arbete med samlingarna på Skokloster vistades föreståndaren därstädes den 16 maj—1 juni och 24 juli—1 aug.

Friherre Georg Fleetwood har sedan den 1 dec. tjänstgjort såsom frivillig vid samlingen.

Vaktmästaren J. E. Jansson, som anställdes vid samlingen den 24 okt. 1884, och sålunda varit fäst vid samlingen i trettio år, tilldelade Eders Kungl. Maj:t den 30 november medaljen i silfver af åttonde storleken med inskrift »För nit och redlighet i rikets tjänst».

Besök och studier.

För allmänheten har samlingen varit öppen alla dagar med undantag af långfredag och juldag samt den 11 och 12 februari (för rengöring efter bondetåget). Fritt sön- och helgdagar samt fredagar, måndagar mot en krona, öfriga dagar mot femtio öre. Afgifterna berättiga äfven till besök i Nordiska Museets samlingar, hvarför fullständig statistik öfver besöksantalet i enbart Lifruskammaren icke kan erhållas. Under fridagarna besöktes båda samlingarna af 39,859 personer af hvilka 25,061 icke besökte Nordiska Museet. Af de 19,212 personer som öfriga dagar besökt museet torde flertalet äfven besökt Lifruskammaren. I detta antal ingå 3,960 skolbesök. Vid det s. k. bondetåget lämnades den 7 febr. fritt tillträde till 19,268 personer, den 8 febr., som var ordinarie fridag i Lifruskammaren, uppgingo de besökande till 3,887. Studiekort hafva utdelats till 570 personer, äfven dessa gemensamma för Nordiska Museet och Lifruskammaren.

Ekonomi.

Debet.

Balans från år 1913:

Tillgångar 6,175: 06

Uppbörd:

Statsanslag: åttonde hufvudtiteln: Lifruskammaren:

för tillsyn, underhåll och vård af sam-

lingarna 6,200: —

för iståndsättande af vissa föremål 300: —

för samlingarnas ommärkning 1,300: — 7,800: —

Intressemedel 245: 82

Försäljningsmedel:

Katalog 2,555: 71

Vykort 96: 26 2,651: 97

Tillskott från Nordiska Museet 3,990: 21 14,688: —

Summa kr. 20,863: 06

Kredit.

Utgifter:

Aflöningar	10,000: —	
Samlingarnas ökande	1,880: 76	
Konservering	40: 45	
Expenser	303: 14	
Tryckningskostnader	447: 07	
Lappkatalogen	5: 60	
Samlingarnas ommärkning	684: 31	
Extra bevakning	171: 50	13,532: 83
Balans till år 1915:		
Kontant behållning i kassan	1,407: 43	
Utlånta medel	5,922: 80	7,330: 23
	Summa kr. 20,863: 06	

Samlingens behof och önskemål.

Nästan samtliga under förra året uttalade önskemål om skydd för samlingen mot mal, damm och rost, om åtgärder för att göra samlingen lättillgängligare för och lättare förstådd af allmänheten, för att sprida de vetenskapliga resultaten af arbetet vid samlingen o. s. v. kvarstå ouppfyllda, då Eders Kungl. Maj:t icke af Riksdagen äskat andra än tidigare beviljade anslag.

Under detta år har allt tydligare framträdt det gamla behovet af ökad arbetskraft. Det har för föreståndaren, som är samlingens ende tjänsteman, blifvit hart när olidligt att sköta en tjänst där arbetet är så olikartadt, där hvarje minsta verksamhet som faller utom det alldagligaste måste bedrivas under försummande af andra tjänsteåligganden, där utförandet af större arbeten är beroende af om behöflig arbetskraft kan anskaffas på enskild väg, och därtill denna tillfälliga, med samlingen obekanta arbetskraft snarare ökar än minskar föreståndarens arbetsbörda.

Stockholm i mars 1915.

Underdånigast

Rudolf Cederström

Intendent och föreståndare för Lifruskammaren.

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

KULTURHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

GUSTAF UPMARK

NORDISKA MUSEETS STYRESMAN

1915

STOCKHOLM 1916

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
150310

INNEHÅLL.

	Sid.
ADELBERG, OTTILIA, Något om Gagnefs gamla mansdräkt	246
COLLIN, MARIA, Gammalskånska band	14, 214
En lappska trä-gud år 1694. Utdrag ur äldre litteratur	110
ERIXON, SIGURD, Söderköpings stadskyrkas klockstapel	82
» , Runinskrifter från Dalarna	147
» , Den stora dryckesbollen med Peder Turesson Bielkes och hans frus anvapen	193
FÜRST, CARL M., Ett svenskt mikroskop från sjuttonhundratalet och dess tillverkare	65
» , En anatomisk notis till gaffelns historia	235
Fångst af vildbin. Utdrag ur äldre litteratur	107
HAGBERG, LOUISE, Gagnefs minnesstuga	96
» , Käpp och krycka och kryckeståt	129
HAMMARSTEDT, N. E., Olsmessa och Torsblot	32
» , d:o. Tillägg	89
» , Johan Ernst Rietz	183
» , När vänder björnen sig i idet? (med tillägg) Björnens näring i idet	227
HULTKVIST, K. A., Något om jullekarna »bo nötter»	92
LITHBERG, NILS, Det gottländska bidlaget	41
» , Tranlampor af lera i Nordiska Museet	163
ROMDAHL, AXEL L., Svartsjö slottsruin år 1750. En teckning af Jean Eric Rehn	241
STENBOCK, C. M., Några afbildningar af fiskredskap i gamla handskrifter	102
STRIDSBERG, L., Några bref från och till Artur Hazelius	1
UPMARK, GUSTAF, Boråsguldsmederna och deras stämplar	171
WIBECK, E., Om fiskfångst med snara	49

Litteratur:

A. A. BOBRINSKY, Volkstümliche russische Holzarbeiten, Hausindustrie, Haushaltungs- und Kirchengenräte. Leipzig 1910—1913. Fol. Af G. C-m	63
L. BORGSTRÖM, Berättelse öfver en resa i Vermland sommaren 1845, utgiven samt försedd med biografisk inledning och register av Ernst Nygren. Karlstad 1915. 8:o. Af N. E. H	250

OL. JOH. BROMANS Glysisvallur, utgifven af Gestrike-Helsing nation i Upsala H. 1—5. Upsala 1911—1914, af Sigurd Erixon	119
HANS DEDEKAM, Norske Folkebroderier: Hvitsöm fra Nordmör. Trondhiem 1914. Af Elisabeth Thorman	189
KARL-ERIK FORSSLUND, Som gäst hos fjällfolket. Uppsala 1914. 8:o. Af K. B. Wiklund	121
Från Sveriges storhetstid. Franske legationssekreteraren Charles Ogiers dagbok under ambassaden i Sverige 1634—1635. Från latinet med inledning och noter utgifven af Sigurd Hallberg. Stockholm 1914. Af Upk och N. E. H	51
H. HÖRLÉN, Gamla seder och bruk från södra delen af Ingelstads härad. Ystad 1914. 8:o. Af N. L-g	191
M. KLINTBERG, Spridda drag ur den gotländska allmogens lif. Stockholm 1914. 4:o. Af N. L-g	112
T. KOLMODIN, Folktro, seder och sägner från Piteå lappmark. Uppsala 1914. 8:o. Af N. E. H	58
AUG. LYTTKENS, Svenska växtnamn. H. 1—11. Stockholm 1904—1915. Af Sigurd Erixon	113
MARTIN P. NILSSON, Die volkstümlichen Feste des Jahres. (Religionsgeschichtliche Volksbücher, herausg. von F. M. Schiele, 3 R. 17—18 H.) Tübingen 1914. 8:o. Af N. E. H.	123
JÖRGEN OLRİK, Gamle jærnovne fra tiden 1550—1800. Kultur- og kunsthistoriske studier, udgivne ved Östifternes historisk-topografiske Selskab. II. Särtryck af Tidsskrift for Industri. Köpenhamn 1912 . .	59
Populära etnologiska skrifter utgifna under redaktion af professor C. V. Hartman: 7. J. Stadling, Shamanismen i norra Asien. Stockholm 1912. — 8. E. Reuterskiöld, De nordiska lapparnas religion. Stockholm 1912. — 11. W. Thalbitzer, Grönlandske sagn om eskimoernes fortid. Stockholm 1913. Af N. E. H.	124
J. SAHLGREN, Blåkulla och blåkullafärderna, en språklig och mythistorisk undersökning. Uppsala 1915. Särtryck ur »Namn och bygd». Af N. E. H.	252

Notiser:

Kåsor (upprop) s. 91. — »Svenska museer med konst- och kulturhistoriska samlingar» s. 192. — »Skandinaviska Museiförbundet» s. 192. — Kristianstads »fornstuga» i nya lokaler, af —a—i, s. 256.

Bilaga. Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1914 samt Redogörelse för Kungl. Lifruskammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1914.

Obs! De förut tryckta sid. 165—166, hvarå fig. 4 råkat blifva upp- och nedvänd, torde af bokbindaren utbytas mot medföljande omtryckta blad.

Red.

Sammanlagdt äger Nordiska Museet af dylika föremål omkr. 30. Alla äro glaserade; glasyrens färg är dels brun, dels svart. Hufvudformen är öfverallt densamma: den öfre lampskålen har i regel en diam. af 8—9 cm., undantagsvis når den ner till 7 cm. och upp till 10 cm., och hvilar på en från den undre, vanligen dubbelt större droppskålen uppstigande grof stam. Lysskål och droppskål äro förenade med en grepe, som bildar lampans handtag.

Hufvudsakligast efter handtagets form kan man urskilja några olika typer: 1. handtaget är bågformigt och löper från den öfre till den undre skålens kant, fig. 4, 5. 2. handtaget är fäst som förut men är icke bågformigt utan på midten invikt, fig. 7. 3. handtaget har föregående typs form men utgår från stammen under lysskålen och är nertill förenadt med droppskålens kant, fig 8. 4. handtaget utgår från lysskålens kant och är nertill förenadt med stammen ofvan-

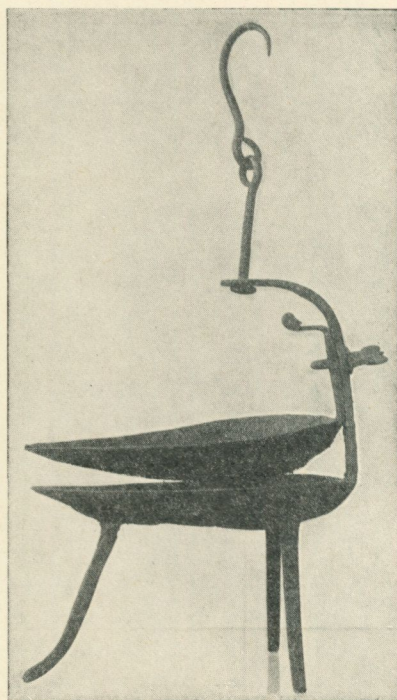

Fig. 1. Lampa af järn. Skredsvik sn, Bohuslän. N. M. 94,163. Höjd 20,5 cm.

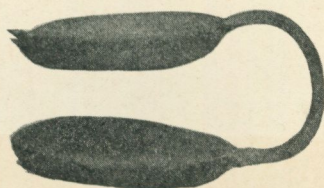

Fig. 2. Lampa af järn.
Löderup sn, Skåne.
N. M. 17,552. Höjd 9 cm.

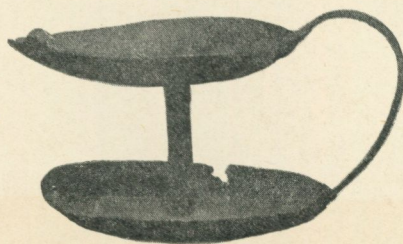

Fig. 3. Lampa af järn.
Löderup sn, Skåne.
N. M. 9,478. Höjd 8,3 cm.

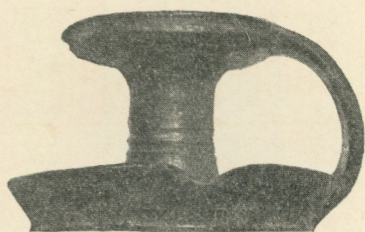

Fig. 4. Lampa af bränd lera. Ingelstads hd, Skåne.
N. M. 4,406. Höjd 9,4 cm.

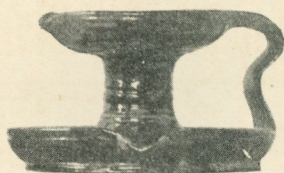

Fig. 7. Lampa af bränd lera. Stammared sn, Halland.
N. M. 73,866. Höjd 7,5 cm.

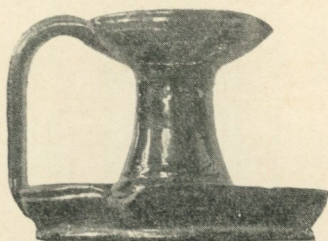

Fig. 5. Lampa af bränd lera. Ystad. N. M. 6,016. Höjd 10,5 cm.

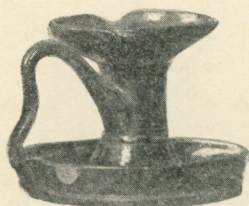

Fig. 8. Lampa af bränd lera. Kungsbacka. N. M. 68,843. Höjd 12,7 cm.

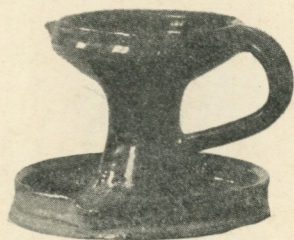

Fig. 6. Lampa af bränd lera. V. Ljungby sn, Skåne.
N. M. 95,164. Höjd 9,0 cm.

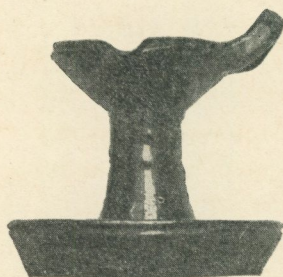

Fig. 9. Lampa af bränd lera. Nössemark sn, Dalsland.
N. M. 71,357. Höjd 10,2 cm.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsafgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsafgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsafgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla afgifter.

Ledamot, såväl stiftande som ständig, erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom eger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsafgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock fr. o. m. den 15 dec. till midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 14. Allm. telefon 4. Riks telefon 1310.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften om tillsammans minst 256 sidor årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklåspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

Pärmar, afsedda för Fataburens olika årgångar, af blått linne samt till ett pris af 1 kr. för årg., finnas efter rekvisition att tillgå hos K. hofbokbindaren GUSTAF HEDBERG, Gamla Kungsholmsbrogatan 26, Stockholm C.